

LUFTLED

NORSK LUFTMILITÆRT TIDSSKRIFT // NORWEGIAN AIR POWER JOURNAL

NR. 1 MARS 2023

TEMA:

VEIEN MOT NY LANGTIDSPLAN

- Luftforsvarets innspill
- Allierte forventninger
- Økonomiske rammer

SPEAR

NETWORK-ENABLED,
MULTI-MISSION,
SURFACE-ATTACK SYSTEM.

SPEAR is a unique multi-purpose medium-to-long-range strike weapon family for modern combat aircraft. Defeats challenging surface targets such as mobile long-range air defence systems and naval vessels at over-the-horizon ranges in all weathers and in highly contested environments. Internal power and propulsion for maximum range, mission flexibility, seeker, electronic warfare and networking performance.

NO SENSE OF URGENCY?

Den tyske kansler Scholtz var for over et år siden ute og kalte Russlands angrep på Ukraina for et Zeitenwende, altså et veiskille, i tysk sikkerhetspolitikk. Han annonserte at Tyskland skal sette av 100 milliarder Euro, eller rundt 1000 milliarder norske kroner i et forsvarsfond. I tillegg skal de løfte de årlige forsvarsbudsjettene til 2% av bruttonasjonalprodukt slik NATOs medlemsland tidligere har blitt enige om. Tilsvarende kan vi se dramatiske skifter i andre land i våre nærområder, ikke minst det dramatiske sikkerhetspolitiske skiftet i Finland og Sverige.

I Norge er det derimot intet hastverk å spore fra verken regjeringen eller opposisjonen. Dagens regjering har ikke forpliktet seg til NATOs 2% mål og har hele veien vist til at vi har en ny langtidspan på gang, men den skal altså ikke besluttes av Stortinget før våren 2024 med finansiering fra 2025, nær 3 år etter at krigen i Europa brøt ut. Utviklingen av det norske forsvaret går med andre ord i sin sedvanlige 4-års syklus. Det skal mer til enn en krig i Europa for å forstyrre våre planprosesser. Her er det lite som haster. I mellomtiden rykker vi stadig bakover i køen, mens andre nasjoner ikke bare tar situasjonen på det største alvor, men faktisk tar grep for å ruste seg for den nye virkeligheten.

I forrige utgave av LUFTLED skrev forsvarskommissjonen at Norge må følge opp forpliktelsene i NATO og øke forsvarsbudsjettet til 2% av BNP. Det er en gjenganger i flere av artiklene i denne utgaven også. 2% vil være et formidabelt økonomisk løft gitt våre store inntekter på olje og gass. Samtidig tilsier disse økte inntektene at vi har økonomisk rygg til å bære 2%-satsningen. En rekke andre NATO-land er i en svært mye dårligere økonomisk situasjon enn oss og de bruker allikevel 2% eller mer. Og dette er land som skal komme oss til unnsetning. Våre allierte prioriterer altså ned egen

velferd, helsesektor og så videre for å blant annet være i stand til å hjelpe Norge. Det begynner å bli vanskelig å se seg selv i speilet.

Investeringene Norge har gjort i svært kapable kampfly og maritime overvåkingsfly har vært riktige beslutninger. Nå er det virkelig behov for disse strategiske kapasitetene. Men det tar tid å fase inn nye systemer og det er krevende å bemanne disse opp. Det er befriende at sjefen for Luftforsvaret, generalmajor Rolf Folland er tydelig på hva som er Luftforsvarets behov. Det er store mangler på personell på teknisk side og det mangler mer enn 131 årsverk på Ørland alene, har han fortalt til media.

Enhver langtidspan er utsatt for press fra ulike interessenter. Ikke alle tenker nødvendigvis på hva som er best for forsvaret av landet, men hva som er best for egen forsvarsgren, egen kommune, egen karriere eller egen industri. Det må vi forvente også denne gangen. Derfor er det viktig at de med fagmilitær innsikt, inkludert stadig tjenestegjørende, bidrar i debatten. Ikke for å blande seg inn i politiske prioriteringer, men for å bidra til en opplyst debatt. Samtidig må det være med full respekt for at politikerne også må ta andre hensyn.

Forsvarssjef Eirik Kristoffersen har ikke vært tydelig på hva som er situasjonen i Forsvaret og om det eventuelt haster å gjøre endringer eller nye investeringer. Han er for eksempel den første forsvarssjef på flere tiår som ikke har holdt nyttårsforedrag i Oslo Militære Samfund med en «årsrapport» på status og utvikling i Forsvaret. Det er uheldig for samfunnsdebatten, særlig nå. Det er behov for en tydelig forsvarssjef som deler grundige, helhetlige og tillitsvekkende analyser hvor befolkningen blir opplyst om situasjonen og hvordan Forsvaret håndterer den. Det er derfor knyttet spenning til hva som vil være konklusjonene i det fagmilitære rådet som skal legges frem i slutten av mai, og hvordan dette etterhvert gjenspeiles i regjeringens langtidspan for forsvarssektoren som Stortinget skal ta stilling til våren 2024.

«Det begynner å bli vanskelig å se seg selv i speilet»

SVEIN HOLTAN
Redaktør LUFTLED

LUFTLED

UTGIS AV LUFTMILITÆRT SAMFUND (LMS)

Luftmilitært Samfund
BK 9 Rygge flystasjon
Flyplassveien 300
1590 Rygge

E-POST: luftmils@online.no
TLF: 992 08 711
WEBSITE: www.luftmils.no

Forfatteren er ansvarlig for innholdet. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegget.

REDAKTØR: Svein Holtan
svein.holtan@gmail.com

FORSIDE: Mørke skyer over Stortinget.
Foto: Stortinget

WEBSITE: www.luftled.info
DESIGN, TRYKK OG DISTRIBUSJON: konsis.no

NESTE UTGAVE:
Juni 2023
Deadline materiell:
20. mai 2023

© All gjengivelse fra magasinet skal krediteres LUFTLED.

03

LEDER

Svein Holtan

08

**KOMMISSJONENES VÅR OG FORSVARS-
SJEFENS FAGMILITÆRE RÅD**

Arne Bård Dalhaug

12

NATO OG NORSK FORSVARSPLANLEGGING

Knut Are Seierstad

16

ERFARINGER FRA UKRAINA

Lars Peder Haga

20

**UBALANSE MELLOM OPPGAVER, STRUKTUR
OG ØKONOMI**

Sigurd Glærum og Cecilie Sendstad

24

INNSPILLENE TIL FAGMILITÆRT RÅD 2023

Kåre Haugen

28

NORWAY'S NEXT LONG-TERM DEFENCE PLAN

James Black and Kristin Thue

32

VERTSLANDSSTØTTE

Bjarne Neremo

VEIEN MOT NY LANGTIDSPLAN

Hvordan bør Forsvaret utvikles? Og vil de økonomiske rammene tilfredsstillende
NATOs krav og forventninger?

Foto: NATO

36

**NOEN ORD OM FUNDAMENTET FOR
NORSK SIKKERHET**

Dag Henriksen

40

**SKYHØYE INNTEKTER - UNDERFIANSIERT
FORSVAR**

Espen Amundsen

44

**FREMTIDENS FORSVAR DRIVES AV
TEKNOLOGI**

Silvija Seres

48

LANGTIDSPLANLEGGINGEN

Kjell Inge Bjerga

52

**TETT SAMARBEID MED USA OG
STORBRIANNIA**

John Olav Birkeland

56

**PERSONELL OG KOMPETANSE I
LUFTFORSVARET**

Christine Huseby Torjusén,

60

**NORSK OFFISERSUTDANNING PÅ VEI
MOT MIDDELMÅDIGHET**

Tom Henry Knutsen, Geir Olav Kjøsnes,
Ole Asbjørn Fauske, Tore Bolstad,
Kristian Lund og Rune Bjerkås

64

KJERNEVÅPEN

Svein Efstjed

68

NYTT FRA LUFTFORSVARET

78

LEDER LMS

Ole Jan Holtsdalen

79

NEWSLETTER

80

LMS FORENINGSNYTT

MULTI-MISSION PERFORMANCE

AW149

Military helicopters need to be mission-ready in the most demanding environments. The mission is the focus, the helicopter the means to accomplish it. The AW149 is a latest-generation medium multi-role military helicopter designed for the demands of the battlefield with high survivability thanks to system technologies, protection equipment and weapons; coupled with unparalleled safety features and agile performance. A highly effective multi-mission platform, including lift, combat support and attack, with a large, rapidly reconfigurable cabin to accommodate a range of role equipment and weapon systems with as well as troops; but compact enough for confined area, hostile environment operations.

leonardo.com

 LEONARDO
ACCELERATING TECHNOLOGY EVOLUTION

NY LANGTIDSPLAN

En ny langtidsplan er under utvikling. Hvor mye vil regjeringen lytte til forsvarssjefens fagmilitære råd denne gangen? Og hva bør han foreslå i en situasjon der et av våre naboland har startet en krig i Europa?

Statsminister Jonas Gahr Støre, forsvarsminister Bjørn Arild Gram og forsvarssjef Eirik Kristoffersen holdt pressekonferanse om krigen i Ukraina og sikkerhetssituasjonen i Norges nærområde 31. oktober 2022.

Foto: Rodrigo Freitas / NTB

?
TAKTISKE
TRANSPORTFLY

?
MARITIME
PATRULJEFLY

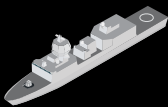
?
KAMPFLY

?
LUFTVERN

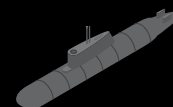
?
KYSTVAKTFARTØY

?
FREGATTER

?
MINERYDDER-
SYSTEMER

?
UBÅTER

?
MARITIME
HELIKOPTRE

?
TAKTISKE
HELIKOPTRE

?
LANGTREKKENDE
LUFTVERN

?
LANGTREKKENDE ILD

?
SATELLITTER

?
MANØVER-
BATALJONER

?
KAMPSTØTTE-
BATALJONER

?
ANSATTE
?
MANNSKAPER

?
HEIMEVERNET

?
SENSORER

▲ Det er knyttet spenning til hva forsvarssjef Eirik Kristoffersen vil anbefale i sitt fagmilitære råd denne våren, og det er ikke knyttet mindre spenning til hva statsminister Jonas Gahr-Støre vil legge frem våren 2024. Foto: Geir Olsen/NTB

KOMMISJONENES VÅR OG FORSVARSSJEFENS FAGMILITÆRE RÅD

Vi tenker kanskje ikke så mye over at denne våren vil Norges utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitiske kurs bli staket ut for mange år fremover, ja kanskje et par tiår.

TEKST:
GENERALLØYTNANT [P]
ARNE BÅRD DALHAUG

Forsvarskommisjonen (FK21) er gitt i mandat å vurdere hvilke potensielle sikkerhets- og forsvarspolitiske veivalg og prioriteringer Norge kan ta for best å ivareta norsk sikkerhet i et 10-20 års perspektiv. I januar 2022 nedsatte regjeringen Totalberedsskapskommisjonen med mandat å *vurdere hvordan de samlede beredskapsressursene kan benyttes best mulig*. Kommisjonen har tidvis felles møter og vil nok der det er nødvendig avstemme sine betraktninger og anbefalinger.

Det er omtrent 30 år siden Forsvarskommisjonen av 1990 ledet av Kåre Willoch avga sin tilråding

(denne forfatteren var som ung major sekretær i FK90). FK90 arbeidet i en periode da den kalde krigens sikkerhetsarkitektur falt sammen. Den store usikkerheten førte til at det i mars 1992 ble avgitt en tilråding med relativt forsiktige endringsforslag. De store nedskjæringene og endringene som Forsvaret har gjennomgått etter den kalde krigen skyldtes altså ikke anbefalinger gitt av FK90. I realiteten sitter vi i dag med et forsvar som i stor grad ble utformet innenfor «30-årsboblen», altså i perioden etter den kalde krigens slutt og storkrigens tilbakevending 24. februar i fjor. I realiteten betyr dette at tenkningen som har ført til dagens forsvar ikke har hatt den grad av alvor og

realisme over seg som kreves i dagens situasjon.

FK21 vil legge frem sin innstilling mens Europa er i krig, og det må forklares at det Forsvaret vi har i dag på ingen måte er stort nok gitt den sterkt forverrede sikkerhetspolitiske utviklingen. Et større forsvar er nødvendig, og det norske samfunnet har et klart behov for å styrke beredskap og sikkerhet i alle sektorer. Kort sagt: dette kommer til å koste penger vi alle gjerne skulle brukt på andre ting.

Innstillingen fra FK21 vil selvsagt bli vurdert både nasjonalt og internasjonalt ut fra den svært krevende situasjonen Vesten befinner seg i, og særlig land som i tillegg har en felles grense mot et ekstremt aggressivt og totalitært Russland, slik Norge har. FK21s utlegning av den sterkt forverrede sikkerhetspolitiske situasjonen vil i praksis være den versjonen som får et omforent «politisk godkjent-stempel», og som vil måtte utformes slik at en betydelig omlegging av norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitikk fremstår som en logisk og naturlig følgekonsekvens. Videre vil selvsagt ressurstilgangen til Forsvaret måtte stå sentralt, dvs. økende forsvarsbudsjetter som henter sin begrunnelse fra alvoret i verden rundt oss. De to kommisjonene vil nok også samlet komme med ytterligere anbefalinger rundt nødvendige sikkerhets- og beredskapstiltak.

DET GLOBALE STRATEGISKE BILDET – EN KOMMENDE TURBULENT TIÅRS-PERIODE?

The Atlantic Council publiserte på nyåret en stor rapport kalt *Global Foresight 2023*. Her er 167 av verdens mer kjente eksperter spurt om hva de tenker om utviklingen i tiåret som ligger foran oss. Det er et betydelig flertall som forutser et stormfullt tiår, og også bortenfor den første tiårsperioden. Med andre ord innenfor den tidshorizonten Forsvarskommisjonen er blitt bedt om å vurdere. Hovedtrekkene i rapporten peker på forhold som til syvende og sist tilsier at Norge trenger mer solide nasjonale militære bein å stå på. Av utviklingstrekk som sees sannsynlig nevnes at Kina angriper Taiwan, flere nye atomvåpenmakter og kanskje ingen nye avtaler om rustningskontroll, USA forblir en stormakt (men med flere usikkerheter), autokratier blir sterkere, flere land som er demokratier har store indre politiske spenninger (f.eks. USA, Israel og India), og den rollen FN kan spille vil forbli begrenset (Russland og Kina med veto).

Utfordringen for FK21 vil bli å beskrive de mange mulige globale utviklingstrekkene og dra linjene mot Norge og peke på konklusjoner som er relevante for norsk sikkerhet et par tiår fremover. Et helt sentralt spørsmål blir USAs rolle i forsvaret av Europa. Det er en rimelig antagelse at Europa i kommende tiårsperiode må bygge opp sine

konvensjonelle styrker betydelig. Dette gjelder også selvsagt for Norge. En nøktern vurdering tilsier at Europa har både antallet mennesker og økonomi til å ta et mye større ansvar selv når det gjelder å håndtere den trusselen Russland utgjør. USA vil nok ikke forlate Europa og vil fortsatt bidra med «atomparaplyen» og en del andre særlige avanserte kapasiteter, men hovedtyngden av konvensjonelle styrker forventer nok Washington at Europa selv stiller med.

Beveger vi oss til norsk og nordisk sikkerhet vil mye bli preget av hva slags Russland som kommer ut av krigen og hvordan krigen ender. Uansett hvordan krigen ender er det ingen russlandeksperter som spår overgang til et demokrati. I dag finnes det i Europa ingen sikkerhet bortenfor NATOs grenser. Et post-Putin regime er i realiteten av liten interesse hvis dette bare betyr at en despot er blitt erstattet av en annen. Europa trenger et *post-totalitært* Russland, dvs. et demokrati. Det er bare et slikt Russland som gradvis kan innlemmes i den europeiske sivilisasjon. I påvente av dette er vestlig militær makt og avskrekking veien til sikkerhet.

En omfattende russisk seier i Ukraina fremstår i dag som det minst sannsynlige scenariet. Det mest optimistiske fremtidsbildet, Russland forlater ukrainsk internasjonalt anerkjent territorium, er faktisk mer sannsynlig. Dette scenariet har som et mulig utfall reell fred kodifisert i en avtale, men det vil kreve en overgang til et demokratisk Russland. Et fortsatt diktatorisk Russland vil forbli fullstendig uten troverdighet i forhold til en ekte fredsprosess.

Uheldigvis er et mindre optimistisk scenario kanskje mer sannsynlig; Russland

okkuperer på ubestemt tid en noe større del av Ukraina enn før 24. februar i fjor. Europa vil da kunne bli sittende med en langvarig uavsluttet krig på eget kontinent uten utsikter til reell fred.

FK21s vilje til å beskrive realistisk og med stort alvor hva slags fiende Norge deler grense med vil være helt avgjørende for forståelsen av de tiltakene som vil måtte komme og de kostnadene som vil måtte oppstå på mange områder. FK21 vil nok berøre de utfordringene som er beskrevet ovenfor i teksten. Spørsmålet blir selvsagt hvilke ord og vendinger det er mulig å samle seg rundt.

Det er nok heller ikke mulig å unngå noen alvorsord rundt Kina. Landet er et

totalitært diktatur som utfører grove brudd på menneskerettighetene, trakasserer nabolandenes skip og fiskebåter i internasjonalt farvann, bygger kunstige øyer ute i havet i områder som på ingen måte er anerkjent kinesisk territorium, har trappet opp presset mot det lille fyrstedømmet Bhutan og har ført en mer aggressiv politikk mot India i områder hvis grenser er uklare etter krigen tidlig på 1960-tallet. Alt dette kommer i tillegg til en kraftig opptrappet situasjon overfor Taiwan.

Russlands krig mot Ukraina har synliggjort den voksende betydningen Kina spiller i Euro-Atlantisk sikkerhet og er med på å understreke en økende deling av verden mellom demokratier og autokratier. Frem til nå har Kina avstått fra å levere våpen og ammunisjon til Russland, men bekymringen er økende for at dette kan være mer nært forestående enn hva man har trodd. I så fall vil dette ytterligere styrke en tdeling av verden. I tillegg ville kinesiske våpenleveranser

«Det er særs uheldig at Norge har endt opp i en liten gruppe land som ligger ganske langt unna målet om 2% av GDP til forsvarsformål, og som i tillegg ikke har noen opptrappingsplan»

▲ Forsvarskommisjonen besøkte Forsvarets Operative Hovedkvarter (FOH) i 2022. Ressurstilgangen til Forsvaret vil måtte stå sentralt i kommisjonens anbefalinger, dvs. økende forsvarsbudsjetter, men det gjenstår å se.

Foto: Forsvarskommisjonen

faktisk kunne tippe krigen mer i Russlands favør, noe som øker sannsynligheten for en sterkt uønsket geopolitisk situasjon ved krigens avslutning.

HIGH NORTH – HIGH TENSION?

Norge har likt å snakke om High North – Low Tension, og underforstått at det er Norges kloke politikk i områdene vi deler med Russland som har bidratt til dette. I Norge er det selvsagt kjettersk å antyde at vi mest sannsynlig påvirker dette veldig lite, men det er nå blitt en del av «trosbekjennelsen» å hevde at det er sånn. Vi som betviler dette, holder selvsagt stø kurs mot helvetes pinsler og den sikkerhetspolitiske sjelens evige fortapelse. Imidlertid, Russland gjør selvfølgelig som de vil og treffer de tiltakene de anser for å være nødvendig uten å skjele til norske såre følelser. Den norske grensen er også NATOs grense mot Russland, og NATOs grense er en rød linje Russland passer seg for å trekke over, så langt.

Norges sikkerhetsmessige stilling er klart forbedret som en konsekvens av svensk og finsk NATO medlemskap, men likevel forblir det en del sentrale strategiske problemstillinger som er særnorske. De er først og fremst knyttet til forholdet mellom USA og Russland og de strategiske russiske atomubåtene og tilsvarende flyflåte, og det basekomplekset på Kola-halvøya som huser alt dette. Videre vil sjøforbindelsen over Atlanterhavet kunne trues fra Kola.

Det kan være verdt kort å nevne utviklingstrekk som vil gjøre våre nærområder enda viktigere for Russland. Uansett utfallet av Russlands krig mot Ukraina vil atomvåpnene bli viktigere for Russland. I den grad vi kan snakke om en fremtidig persepsjon av Russland som en stormakt vil dette hvile på kjernevåpnene. Østersjøen vil bli en NATO-innsjø og krigen har gjort basen ved Sevastopol i Svartehavet mer sårbar. Den russiske stillehavsflyten vil mer og mer bli utfordret av Japan og Sør-Korea som nå rustet opp grunnet den forverrede sikkerhetspolitiske situasjonen også i dette området. Alle disse utviklingstrekkene peker mot Kolahalvøya som stadig mer betydningsfull.

Mye tyder på at verden i 2026 vil være uten en aktiv rustningskontrollavtale. Nye START har vært i trøbbel lenge og Putin har nå offisielt suspendert avtalen. Hvis dette skulle bli utviklingen kan man frykte et atomvåpenkappløp knyttet til de nordlige områdene. Virkeligheten er jo at Russlands krig mot Ukraina har påvirket alt samarbeid mellom Norge og Russland på en negativ måte. En annen lite ønsket utvikling er at Kina kommer inn i Arktisk med økende tyngde, eventuelt også på Svalbard. Russlands svekkede økonomi sannsynliggjør dette i større grad enn tidligere. FK21 må naturligvis drøfte disse utviklingstrekkene og si noe om hvordan det bør påvirke vår forsvarspolitiske tenkning.

NATO – NORDEN – NORGE

Nordisk sikkerhet etter at både Finland og Sverige har trådt inn i NATO vil være viktig at FK21 behandler i dybden. Områdene nord for Polarsirkelen kan vi noe forenklet si er en del av et bakland til Arktis og vil være

«Forsvarskommissionens vilje til å beskrive realistisk og med stort alvor hva slags fiende Norge deler grense med vil være helt avgjørende for forståelsen av de tiltakene som vil måtte komme»

«Tenkningen som har ført til dagens forsvar har ikke hatt den grad av alvor og realisme over seg som kreves i dagens situasjon»

sentrale sett i forhold til norske særegne utfordringer knyttet til den maritime dimensjonen. Sør-Sverige og Sør-Finland er mer en del av Baltikum og Østersjøen. NATO-grensen mot Russland vil etter at Finland er inne være på 1538 km, fra Finskebukta til Barentshavet, og dette er i dag en grense nesten uten styrker på vestlig side. Det er også lite på russisk side, men her er det signalisert en betydelig opptrapping. Til sammenligning har NATO en grense fra Finskebukta ned til Svartehavet på vel 3000 km, men bare 1000 km av denne er mot Russland eller Belarus. Hele denne lange grensen er forsvart med en blanding av nasjonale og multinasjonale styrker. Dette åpenbare misforholdet i disponeringen av NATO-styrker og hvordan vi skal se et samlet Norden i NATO, er det rimelig at kommisjonen drøfter og kommer med noen tanker om hva betyr for Norge. Forsvaret av Finnmark er jo nå blitt en del av NATOs plan for hvordan hele Nordkalotten skal forsvares, og kanskje sågar Baltikum hvis man velger å se det på den måten.

NATO har virkelig fått demonstrert sin betydning, og det samme har USA som «the indispensable nation». Norge som et lite land med en felles grense mot et uforutsigbart og truende Russland er selvfølgelig særlig avhengig av et solid og velfungerende alliansforsvar. Vi er avhengig av et NATO der USA forventer at Europa bidrar vesentlig mer til eget forsvar enn hva vi har gjort frem til i dag. Det er derfor særs uheldig at Norge har endt opp i en liten gruppe land som ligger ganske langt unna målet om 2% av GDP til forsvarsformål, og som i tillegg ikke har noen opptrappingsplan. Andre land er jo stort sett høflige mot oss, men la oss ikke lure oss selv. Dette spiser ganske mye av den kapitalen vi har av velvilje og troverdighet i alliansen. Norske argumenter for hvorfor dette er så vanskelig for oss fremstår med liten forklaringskraft. Det er NATO toppmøte i Vilnius til sommeren. Man kan vanskelig tenke seg at dette møtet skulle ende uten at Norge forplikter seg til 2% av GDP og det raskt. Toprosentmålet er i dag kun en gulyplanke som det er selvfølgelig at alle medlemsland ligger på. Mye tyder på at Kolahalvøya, Arktis og kjernevåpnene vil øke i betydning for Russland. Kina kan meget vel bli en sentral aktør i Arktis i årene som kommer. Norge kunne ha som ambisjon å spille en større rolle i nord og ta mer ansvar og slik få en mer fremtredende rolle i NATO. Dette ville kreve en større bevilgningsvilje til forsvarsformål, men det står jo FK21 fritt å se på hvordan en mer ambisiøs norsk rolle kunne utformes og videre skape en bred politisk enighet om dette.

FORSVARSSJEFENS FAGMILITÆRE RÅD

I november i fjor fikk FSJ i oppdrag å utarbeide en anbefaling til hvordan Forsvaret skal se ut fremover. Den skal sammen med de to kommisjonsinnstillingene danne grunnlaget for en ny langtidsplan for årene 2024 til 2027. Rent generelt fastsetter Regjeringen Forsvarets oppgaver og gir økonomiske rammer. Med dette som grunnlag gir FSJ en anbefaling om utvikling av organisasjon, personell, materiell og virksomhet. Hva FSJ har fått av økonomiske rammer vites strengt tatt

ikke, men man trenger ikke å være gitt overnaturlige evner for å komme frem til at ett alternativ ganske sikkert er 2% av GDP. Gitt at nåværende regjering legger opp til liten eller ingen vekst i årets forsvarsbudsjett, er det rimelig å anta at FSJ også skal utrede et alternativ som klart ligger under NATOs 2% målsetting.

Det som ligger ute på nettet er jo strengt tatt ganske generelt for å si det forsiktig, men jeg har selv vært gjennom noen runder med fagmilitære anbefalinger og skriving av langtidsplaner. Alt starter i grunnen med å ta inn over seg at veldig mye blir som før, og i tillegg at fire år er en kort periode i en slik setting. Man glemmer lett at de fleste større kategorier av forsvarsmateriell minst vil være i tjeneste i 30 år, ofte også mer enn 40. Hæren vil leve med et mekanisert konsept som ser ut som i dag i minst 30 år. Nye stridsvogner er bestemt og nytt artilleri er anskaffet. Sjøforsvaret vil ha fregattene i uoverskuelig fremtid og det er nærmest utenkelig at ikke marinen vil få nye undervannsbåter. I Luftforsvaret er kamp- og nye overvåkningsfly anskaffet og transportflyene er ganske nye, relativt sett.

Så hva er egentlig igjen å anbefale rundt. Heldigvis er svaret; en god del. Det første som er verdt å se på er tilleggsanskaffelser, særlig i Hæren. Basert på blant annet erfaringene fra Ukraina er antallet moderne artilleri altfor lavt, og det er bare å utløse tilleggsopsjonen på stridsvognene. Sjøforsvaret har helt klart behov for mer enn fire fregatter. Basert på erfaringene fra Ukraina er det åpenbart at volum er av viktighet og det samme gjelder store lagre av ammunisjon, missiler og reservedeler. Det bør legges større vekt på å holde alle materielltyper på høy operativ status. Reservedelslager, verksteder, reparasjoner og vedlikehold høres «kjedelig»

ut, men alle erfaringer fra Ukraina viser at dette er helt avgjørende. Som en del av volumdiskusjonen må også bruken av reservister inn på agendaen. En personellfattig organisasjon har liten utholdenhet.

Den fagmilitære anbefalingen vil sikkert inneholde noe om nye helikoptre, og igjen er et visst volum viktig. Alt tilsier at vi bør se på mer avansert luftvern. Sverige har for eksempel anskaffet Patriot. Det vi anskaffer må kunne virke også mot både kryssermissiler og ballistiske raketter. Ukraina har vist at det er mulig å skyte ned et betydelig antall av de missilene Russland har skutt. Dessuten bør Forsvaret snarest anskaffe evnen til langtrekkende presisjonsild, for eksempel av typen ATACMS. Det vil helt klart være ønskelig med enda lengre rekkevidde enn rundt 300 km. Norge vil også trenge en sterkt økt evne til å beskytte vår infrastruktur til havs. Den fagmilitære anbefalingen bør kort sagt sette søkelys på hva som trengs av volum for å øke utholdenheten og på anskaffelse av et fåtall nye systemer som vi ikke har i dag.

AVSLUTNING

Til slutt skal jo alt inn i en langtidsplan med tilhørende finansiering og Stortinget skal fatte de nødvendige romertallsvedtakene. Da får vi se om den lange prosessen fra FK21 til langtidsplan har oppnådd det Trygve Bratteli la vekt på en gang for lenge siden, nemlig at vi *forstod tida vi levde i og ga svar folket trodde på*. Hvis vi virkelig koker alt ned til det mest grunnleggende er det jo nettopp våre politiske myndigheters ansvar å vise at de forstår den tiden vi lever i og kommer opp med betryggende svar som Norges befolkning kan tro på. Listen må absolutt ligge såpass høyt. ■

«Russland gjør selvfølgelig som de vil og treffer de tiltakene de anser for å være nødvendig uten å skjule til norske såre følelser»

▼ NATOs generalsekretær Jens Stoltenberg deltok under "Cooperation Committee of the Nordic Labour Movement (SAMAK) Nordic Summit" i Helsinki 28 februar 2023 sammen med den finske statsminister Sanna Marin, den danske statsminister Mette Frederiksen, den norske statsminister Jonas Gahr Støre, og lederen av det svenske sosialdemokratiske partiet Magdalena Andersson. Tema: Norden i en ny tid.

Foto: NATO

▲ **I norsk debatt** kan man tidvis få inntrykk av at forsvarspolitikken er et isolert norsk anliggende, men dette er ikke isolerte norske spørsmål. Den norske forsvarspolitikken handler også om vårt ansvar for NATOs kollektive sikkerhet, byrdefordeling og bidrag med interoperable styrker. Statsminister Støre på besøk hos Generaløyntnant Yngve Odlo, Sjef for Forsvarets Operative Hovedkvarter. Foto: Torbjørn Kjosvold/Forsvaret

NATO OG NORSK FORSVARSPLANLEGGING

Norsk sikkerhet hviler på medlemskapet i NATO. Om dette er det nå kanskje større tverrpolitisk enighet enn noen gang tidligere. Denne sikkerhetspolitiske erkjennelsen har konsekvenser for norsk forsvarspolitik, slik den blant annet kommer til uttrykk i langtidsplanene for Forsvaret.

TEKST:

KNUT ARE SEIERSTAD
FORSVARSPLANLEGGER I
NATOS INTERNASJONALE
STAB, BRUSSEL

Synspunktene i artikkelen står for forfatterens egen regning.

Forsvarspolitik omfatter spørsmål som Forsvarets oppgaver, forsvarskonsept, struktur og materiell, beredskapsprofil, personellordninger og verneplikt, stående styrker eller reserver, baser og lokalisering, for å nevne noe. Når beslutninger skal tas på disse områdene, er NATOs behov og vårt eget behov for interoperabilitet med de allierte en viktig faktor. Forsvarets andre hovedoppgave angir da også at forsvar av Norge og våre allierte skal skje innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar.

Imidlertid kan man i norsk debatt tidvis få inntrykk av at forsvarspolitikken er et isolert norsk

anliggende. Diskusjonen om Finnmark best forsvares gjennom landmilitær tilstedeværelse eller ved bruk av langtrekkende presisjonsild, eller om det i det hele var noen hensikt å forsvare den delen av landet, er et slikt eksempel. Det samme var forsvarssjefens anbefaling før jul i 2022 om allikevel ikke å anskaffe stridsvogner til Hæren, slik Stortinget allerede hadde vedtatt.

Dette er ikke isolerte norske spørsmål, de berører sentrale sider ved vårt ansvar for NATOs kollektive sikkerhet, byrdefordeling og bidrag med interoperable styrker. Hadde Norge innført et konsept der Finnmark ikke skulle forsvares, ville det brutt med vår forpliktelse på NATOs første hovedoppgave «*Deterrence and*

Defence», slik den er fastsatt i NATOs strategiske konsept fra 2022. Hadde regjeringen besluttet å ikke anskaffe stridsvogner, ville det brutt med de alliertes eneste prioriterte kapabilitetsmål for Norge, å bidra med en tung infanteribrigade til NATOs styrkestruktur, sist vedtatt på forsvarsministermøtet i oktober 2021.

Tilpasningen og integreringen av Forsvaret i NATOs styrkestruktur er ikke bare av betydning for vår evne til å bidra til operasjoner i utlandet, slik tankesettet langt på vei var inntil nylig. Det er også helt avgjørende for vår evne til å bidra til NATOs forsvar av Norge. Regelmessig øving og trening er en anerkjent og viktig del av dette, men utformingen av en integrert forsvarsstruktur i tråd med NATOs behov er naturligvis grunnlaget for det hele. I Luftforsvaret er dette en selvfølge, men denne erkjennelsen er ikke like sterke andre steder, spesielt i diskusjoner om landmakten.

RESSURSBRUK

Byrdefordeling i NATO, og de europeiske alliertes rimelige bidrag til egen sikkerhet, har vært et viktig tema i NATO i en årrekke. På toppmøtet i Wales i 2014 vedtok de allierte NATOs «Defence Investment Pledge» (DIP), bedre kjent som «NATOs 2% mål». Initiativet hadde til hensikt å stanse nedgangen i mange allierte lands forsvarsbudsjetter, styrke alliansens militære evne, og å redusere ubalansen mellom USAs og de øvrige lands bidrag til felles sikkerhet, etter Russlands annektering av Krim tidligere samme år. Som et mål for en mer rettferdig fordeling av byrdene, forpliktet de allierte stats- og regjeringssjefene seg til å arbeide for å bruke 2% av sine brutto nasjonalprodukter (BNP) på forsvar og minst 20% av forsvarsutgiftene til investeringer innen 10 år, det vil si innen 2024. Det forventes at de allierte vil fornye og forsterke denne forpliktelsen på det kommende toppmøtet i Vilnius i juli 2023.

Norge har jevnlig bekreftet sin forpliktelse på DIP, senest i et brev fra statsminister Støre til NATOs generalsekretær i desember 2022. Når dette vil skje er imidlertid uklart, og at det vil skje innen 2024 er vel nå heller lite sannsynlig. Selv om Norge uventet nådde 2% målet i 2020 som følge av reduksjonene i BNP under pandemien, har utviklingen i 2021 og 2022 vært sterkt nedadgående. For 2022 er NATOs gjeldende anslag at Norge lå på 1,55% av BNP. Regjeringens egne tall ligger enda lavere. Dette er det laveste nivået for Norge siden 2014, som altså var året da vi sammen med våre allierte vedtok DIP. Det må sies at Norge bruker mer på forsvar per innbygger enn alle øvrige allierte bortsett fra USA. Allikevel viser NATOs beregninger at den reelle utviklingen i Norges forsvarsbevilgninger har vært negativ de siste to årene, blant annet som følge av den svake kronekursen (Se Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2022), 22 Jun 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220627-def-exp-2022-en.pdf).

Norge er nå det eneste landet i NATO med grense til Russland som ikke bruker minst 2% av BNP på forsvar. De baltiske land og Polen har i flere år ligget godt over 2%. Polen kunngjorde nylig at de nå har vedtatt et forsvarsbudsjett for 2023 som sikter mot 4% av BNP, en økning på omtrent 1% bare siden 2022. Selv om det er forståelse blant de allierte for at norsk BNP kan variere mye fra år til år som følge av

► **Norge bidrar** inn i NATOs «enhanced Forward Presence» (eFP) sammen med en rekke andre europeiske nasjoner.
Foto: NATO

«På norsk anmodning blir sammendraget av de alliertes vurdering av Norge annethvert år normalt avgradert og offentliggjort. De allierte forsvarsministrenes vurdering av Norge fra oktober 2022 er avgradert fra NATOs side, men er foreløpig ikke offentliggjort av Forsvarsdepartementet»

energiprisene, er det liten forståelse for at Norge, som både er et velstående land og i tillegg er helt avhengig av alliert støtte i en fremtidig krise eller krig, ikke sikter høyere med sitt bidrag til norsk og alliert sikkerhet.

Norge ligger derimot langt over målsettingen om å bruke minst 20% av forsvarsutgiftene til investeringer. For 2022 er den estimerte andelen 31,6%. Dette fremheves ofte fra norsk side som et sterkt nivå, og reflekterer mange av de viktige anskaffelsene Norge nå gjennomfører, ikke minst av nye kampfly og maritime patruljefly. Allikevel er et slikt nivå ikke uproblematisk over tid. Studier har vist at en høy investeringsandel gjerne sammenfaller med strukturstrekk og underfinansiering av personell, operasjoner og drift, en problemstilling som heller ikke er ukjent i Norge. Skal den operative evnen styrkes, holder det med andre ord ikke med høye investeringer i nytt materiell, uten at man samtidig gjennomfører en proporsjonal styrking av personell, øving, trening og infrastruktur.

NYTT NATO-PANVERK

NATOs nye strategiske konsept fra toppmøtet i Madrid i 2022 innebærer en historisk dreining fra fokus på internasjonal krisehåndtering, tilbake til fokus på kollektivt forsvar. Toppmøtet vedtok og forsterket også en rekke nye og tidligere initiativer for å styrke NATOs militære evne. Et av de viktigste initiativene er et nytt «Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area» (DDA).

DDA-konseptet inkluderer utviklingen av en ny modell for NATOs styrkestruktur, med økt fokus på beredskap og reaksjonsevne, i tillegg til innføringen av nye regionale forsvarsplaner. Planer på dette nivået har ikke NATO hatt siden den kalde krigens dager. Det meste av dette arbeidet er naturlig nok gradert, men SACEUR ga en god sammenfatning på det svenske Folk och Forsvars sikkerhetskonferanse i Sälen 9 januar 2023 (<https://www.youtube.com/watch?v=-IF1hLAHnRbg>).

Styrkebehovet for de nye forsvarsplanene vil bli en viktig driver for NATOs forsvarsplanlegging i tiden som kommer. Norge må kunne bidra med interoperable styrker til NATOs forsvar av vårt eget land, vi må være i stand til å motta og støtte allierte forsterkninger til Norge og våre nordiske naboland, og vi må kunne gi vårt forholds-messige bidrag til forsvar og alliert fremskutt tilstedeværelse i andre allierte land, eksempelvis som i Baltic Air Policing. I tillegg er NATOs to andre hovedoppgaver fortsatt å kunne gjennomføre «*Crisis Prevention and Management*» og «*Cooperative Security*» sammen med partnere. Også dette vil kreve styrker.

FREMSKUTT TILSTEDEVÆRELSE

Toppmøtet i Madrid i 2022 utvidet og forsterket også den fremskutte militære tilstedeværelsen langs NATOs østlige grense, som opprinnelig ble vedtatt på toppmøtet i Warszawa i 2016. Norge bidrar for tiden til dette med et styrkebidrag i NATOs «*enhanced Forward Presence*» (eFP) i Litauen. NATO har nå stridsgrupper på opptil brigadestørrelse i åtte land langs NATOs østlige grense, fra Estland i nord til Bulgaria i sør.

Norge har så langt ikke hatt fremskutte allierte styrker på norsk territorium, av mange gode grunner. Norge omtaler seg selv ofte som «NATO i nord», og vi er derved selv NATOs fremskutte tilstedeværelse i Norge. Dette har konsekvenser for norsk evne til

å reagere på hele spekteret av trusler eller territoriale krenkelser langs grensen til Russland og i Finnmark. Styrkingen av Forsvaret i nord, særlig ved oppbyggingen av Finnmark landforsvar, men også med en tydelig tilstedeværelse av sjø- og luftstridskrefter, er derved ikke bare et nasjonalt spørsmål. Dette er også et viktig bidrag til NATOs ambisjon om avskrekking og forsvar på «*every inch of Allied territory*», slik det er formulert i NATOs nye strategiske konsept.

Å være «NATO i nord» henger tett sammen med Forsvarets første og tredje oppgave, å sikre troverdig avskrekking, og å kunne avverge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser med nasjonale ressurser. Denne ambisjonen har en kostnad, slik den blant annet ga seg utslag i det relativt høye antallet F-35 kampfly Norge har anskaffet, sammenliknet med land som eksempelvis Danmark, Nederland eller Belgia. Denne utfordringen vil ikke bli mindre i kommende langtidsplan.

NATOS KAPABILITETSMÅL

Mens DIP handler om tilstrekkelig ressursbruk, handler NATOs Defence Planning Process (NDPP) om de konkrete behovene i NATOs styrkestruktur. Som for DIP har også NDPP til hensikt å bidra til rettferdig og rimelig byrdefordeling. Forsvarsplanlegging i NATO skal sørge for at de allierte kollektivt utvikler og vedlikeholder den «verktøykassen» alliansen trenger for å håndtere fremtidens kjente og ukjente utfordringer.

Proessen har fem distinkte trinn, og følger en fireårig syklus. På trinn 1 fastsetter de allierte de politiske føringene for prosessen. Grunnlaget er gitt i det nye strategiske konseptet, som i tillegg til NATOs tre hovedoppgaver også angir NATOs ambisjonsnivå, som blant annet er «...to defend every inch of Allied territory, preserve the sovereignty and territorial integrity of all Allies and prevail against any aggressor», samt å ha evne «... to respond to all threats to our security.» Akkurat som det strategiske konseptet fastslår at de alliertes sikkerhet er udelelig, er alliansens ambisjonsnivå med andre ord også ubegrenset og altomfattende.

For praktiske formål er det imidlertid vanskelig å drive forsvarsplanlegging med en ubegrenset ambisjon. De allierte fastsetter derfor ved oppstarten av hver ny planperiode en «*Political Guidance for Defence Planning*», som gir en rekke føringer og forutsetninger for beregningen av det nødvendige kapabilitetsbehovet. Et hovedpunkt i

Political Guidance er det konkrete ambisjonsnivået det skal planlegges for. Dette ambisjonsnivået er i likhet med resten av dokumentet gradert, men angir i stort en konkret og realistisk ambisjon for løsningen av alliansens tre hovedoppgaver, slik de er nevnt over.

Political Guidance for den kommende planperioden ble vedtatt av forsvarsministermøtet i NATO i februar 2023. Dokumentet reflekterer beslutningene fra toppmøtet i Madrid, slik som en revidert styrkestruktur med betydelig skjerpet beredskap og reaksjonsevne, og implementeringen av det nye DDA-konseptet med tilhørende forsvarsplaner.

Med utgangspunkt i Political Guidance, gjennomfører de to strategiske kommandoene i NATO i prosessens trinn 2 en «*Capability Requirements Review*», der sluttproduktet er en militær vurdering av hva NATOs styrkestruktur må bestå av, et såkalt «*Minimum Capability Requirement*» (MCR), dersom ambisjonen skal oppnås. Kapabilitetsbehovet kvantifiseres i flere hundre forskjellige

▲ NATOs nye strategiske konsept fra 2022.

typer militære kapabiliteter med tilhørende beredskapsprofil. I tillegg gir MCR også en lang rekke kvalitative behov, slik som for interoperabilitet, grenvise kapasiteter, kommando og kontroll, lagre av ammunisjon og evne til å levere vertslandsstøtte, for å nevne noen eksempler.

I prosessens trinn 3 fordeles det kollektive MCR i pakker av mål til hver enkelt alliert. Disse målene består av en liste konkrete kapabiliteter det enkelte land forventes å bidra med, som eksempelvis for Norge blant annet består av et konkret antall kampfly, luftvernavdelinger, fartøy, en tung infanteribrigade med støtteelementer, med mer. I tillegg gis det et sett med kvalitative mål, tilpasset landenes konkrete situasjon. Fordelingen av kapabilitetsbehovet skjer etter prinsippet «*fair share and reasonable challenge*», for å sikre rettferdig byrdefordeling. Dette er ikke en eksakt vitenskap, men kriterier som landenes økonomiske styrke (BNP), befolkning, eksisterende kapabiliteter og fremtidige planer, styrker og svakheter, og ikke minst geografiske beliggenhet tas i betraktning. Kapabilitetsmålene for hver enkelt alliert fastsettes etter konsultasjoner, først mellom NATOs staber og den enkelte allierte, og deretter mellom de allierte i NATOs Defence Policy and Planning Committee (DPPC). Til slutt fastsettes kapabilitetsmålene for hver enkelt alliert av forsvarsministrene i NATO. Dette gir de allierte en sterk politisk forpliktelse til å gjennomføre sine kapabilitetsmål, ikke som

en meny man kan velge og vrake fra, men som en helhetlig pakke.

Prosessens trinn 4 omhandler bistand til implementering av målene, mens trinn 5 er en vurdering av de alliertes planer for å nå kapabilitetsmålene, og de oppnådde resultatene. Trinn 5 gjennomføres hvert andre år, og resulterer i en omfattende vurdering av hver enkelt alliert. I likhet med prosessen på trinn 3 blir vurderingen gjennomført i tett konsultasjon med det enkelte land, og mellom de allierte i DPPC. Til slutt blir et sammendrag av hvert enkelt lands vurdering vedtatt av de allierte forsvarsministrene, sammen med en «*Defence Planning Capability Report*», som angir overordnet status for NATOs styrkestruktur.

På norsk anmodning blir sammendraget av de alliertes vurdering av Norge annethvert år normalt avgradert og offentliggjort som et vedlegg til Prop. 1 S Forsvarsbudsjettet. Sist ble vurderingen fra 2020 offentliggjort som et vedlegg til investeringsproposisjonen Prop. 123 S (2020–2021) våren 2021. De allierte forsvarsministrenes vurdering av Norge fra oktober 2022 er avgradert fra NATOs side, men er foreløpig ikke offentliggjort av Forsvarsdepartementet. Norge gir mange verdifulle bidrag til NATOs styrkestruktur, men det er fortsatt også en rekke kapabilitetsmål Norge ikke er i stand til å oppfylle.

Alle beslutninger i NATO krever konsensus blant de allierte, med unntak av i NDPP. Her er de allierte enige om å benytte arbeidspraksisen «konsensus minus

▲ QR-kode til NATOs strategiske konsept

«For 2022 er NATOs gjeldende anslag at Norge lå på 1,55% av BNP. Regjeringens egne tall ligger enda lavere»

▼ Hadde regjeringen besluttet å ikke anskaffe stridsvogner ville det brutt med de alliertes eneste prioriterte kapabilitetsmål for Norge, å bidra med en tung infanteribrigade til NATOs styrkestruktur, sist vedtatt på forsvarsminister-møtet i oktober 2021.

Foto: Hyundai Rotem

en». I praksis betyr dette at en alliert ikke kan blokkere kapabilitetsmål de øvrige allierte mener er det aktuelle landets rimelige andel av den totale byrden. En alliert kan heller ikke blokkere deler av sin egen vurdering i trinn 5. Dette styrker de normative sidene ved prosessen, og tydeliggjør den politiske kostnaden dersom enkeltstående allierte unndrar seg å bidra med sin rimelige andel av det kollektive kapabilitetsbehovet.

KONKLUSJON

Medlemskapet i NATO er grunnlaget for norsk sikkerhet, og av dette følger det også forpliktelser. Det er i norsk interesse å sørge for at NATO har troverdig evne til avskrekking og forsvar, også i fremtiden. Norge burde derfor være i front i gjennomføringen av de kollektive vedtak vi selv har vært en del av, om ressursbruk og om bidrag til NATOs styrkestruktur gjennom implementering av NATOs kapabilitetsmål.

NATOs kapabilitetsmål er Norges rimelige og rettferdige andel av den felles regningen for en tilstrekkelig NATO styrkestruktur. Kapabilitetsmål Norge ikke oppfyller må dekkes av andre allierte, og når dette forekommer kan det i lengden undergrave Norges posisjon som en troverdig alliert. Implementeringen av NATOs kapabilitetsmål for Norge, og et rimelig og rettferdig norsk bidrag til den kollektive sikkerheten i NATO er innenfor rekkevidde i den neste langtidsplanen for Forsvaret, dersom det nå tas et krafttak for å oppfylle NATOs 2% mål. Det burde våre allierte kunne forvente av et land som Norge. ■

IS I MAGEN, ØYE FOR
KONTEKST OG LANGSIKTIGHET:

ERFARINGER FRA UKRAINA

Da forsvarsminister Bjørn Arild Gram ga forsvarssjefen mandatet til det fagmilitære rådet som skal være med i beslutningsgrunnlaget for langtidsplanen, uttalte han at «Verden er dramatisk endret siden langtidsplanen for forsvarssektoren ble vedtatt for to år siden.»¹ Det er åpenbart at den viktigste endringen forsvarsministeren henviste til var Russlands fullskala invasjon av Ukraina 24. februar i fjor.

TEKST:
LARS PEDER HAGA,
LUFTKRIGSSKOLEN

Det er ikke mindre åpenbart at erfaringene fra denne krigen må være med i utarbeidelsen av ny langtidsplan. Et spørsmål er hvordan vi allerede nå, mens krigen enda raser, kan vurdere hvilke erfaringer som vi har forstått riktig, som er relevante og viktige nok til å prioriteres. I denne artikkelen vil jeg gå gjennom noen erfaringer fra krigen i Ukraina. Både med tanke på hva de bør bety for innholdet i neste langtidsplan, og med tanke på hva de kan fortelle oss om det å trekke erfaringer fra en pågående krig og planlegge ut fra dem. Jeg vil også se på noen typer erfaringer som er viktige, men som antagelig ikke hører hjemme i en langtidsplan.

«En fallgruve er feiltolkning av tidlige observasjoner i krigen som endelige erfaringer»

TIDLIGE FEILTOLKNINGER

En fallgruve er feiltolkning av tidlige observasjoner i krigen som endelige erfaringer. To eksempler fra starten av krigen i Ukraina er påstandene om stridsvognens død og de nærmest uovervinnelige tyrkiske Bayraktar TB2 mellomstore UAVene. I begynnelsen av krigen påførte lette ukrainske styrker med bærbare panservernvåpen russiske styrker betydelige tap av stridsvogner, og det var fristende å konkludere med at stridsvognen har blitt irrelevant. Ukraina kunne legge ut videoer av ukrainske Bayraktar TB2 som ødela russisk materiell på bakken, og godt hjulpet av de samme UAVenes suksess i krigen mellom Aserbajdsjan og Armenia i 2020, fikk de rykte på seg for å være usårlige vidundervåpen. Nå vinteren 2023 donerer omsider Vesten stridsvogner til Ukraina som har bedt om det lenge, og mesteparten av den opprinnelige Bayraktar TB2-flåten var skutt ned alt på forsommeren 2022. «Taperen» har demonstrert fortsatt relevans, og «vinneren» har fått avslørt sine begrensninger.

▼ **High Mobility Artillery Rocket System (HIMARS)**
fra den Ukrainske hæren nær frontlinjen i den nordre delen av Kherson, 5 november 2022.
Foto: EPA/Hannibal Hanschke/NTB

BRIKKER I SYSTEM

Samtidig er det klart at både suksess og nederlag henger sammen med forhold som går utover våpensystemene alene. Hadde russiske stridsvogner vært brukt i et velsmurt samvirkesystem av godt trent og motiverte mannskaper, ville også de tidlige resultatene sett annerledes ut.² I den tidlige fasen av krigen var russiske luftvernsvdelinger ikke forberedt på å møte mellomstore UAVer, og de kunne operere overraskende fritt. Dersom Ukraina hadde hatt større evne til å vinne kontroll i lufta ville denne typen plattformer ha beholdt sin relevans i større grad. Dette viser til enda en potensiell fallgruve i langtidsplanlegging – at en fokuserer på enkeltplattformer og overser at stort sett ingen våpensystemer fungerer i et tomrom. Plattformer fungerer best som brikker i et system hvor ulike kapasiteter gjensidig støtter hverandre. I tillegg er de avhengige av støtte, i form av vedlikehold og beslutningsstøtte for å fungere best mulig. En tilsynelatende vedvarende svakhet i norsk forsvarsplanlegging har vært at støttestrukturene rundt nye plattformer sjelden har blitt tatt tilstrekkelig høyde for og finansiert – slik som tilfellet er med Forsvarets mest slagkraftige våpensystem F-35.³ Når det er sagt – det er klart at den voldsomme utviklingen som har skjedd med ubemannede luftfartøy i ulike størrelser, og særlig i direkte støtte til bakkeoperasjoner, er noe Forsvaret må ta inn over seg. Luftforsvaret bør ta særlig ansvar og ledelse for å sikre pragmatiske, raske og trygge prosedyrer for innføring og bruk.

DET TAR TID Å BYGGE KAPASITETER

En annen fallgruve er å ukritisk overføre erfaringer fra Ukraina uten å ta med konteksten erfaringene blir gjort i. Ukraina og Norge er svært forskjellige land, geografisk, klimatisk og ikke minst demografisk. En kontekstuell faktor som er mulig å overse fordi Russlands krig mot Ukraina endret så dramatisk karakter i februar i fjor er at det tar tid – år – å bygge kapasiteter. Krigen i Ukraina startet ikke 24.02.2022, den startet i 2014. Da var det ukrainske forsvaret i sørgelig forfatning og ikke i stand til å yte effektiv motstand over tid mot russisk militær makt. Siden har det ukrainske forsvaret blitt reformert og bygd opp – ikke smertefritt eller uten konflikter om prioriteringer – men i løpet av litt over sju år bygde Ukraina opp styrken som avslørte den på papiret formidable russiske

krigsmaskinens store indre svakheter, stoppet den og slo den tilbake. Dette er nesten dobbelt så lenge som en typisk norsk langtidsplanperiode – nesten to. Å sikre langsiktighet gjennom flere langtidsplaner vil åpenbart være et gode.

SIKRE OPPSLUTNING

En vesentlig faktor for at Ukraina lyktes med å holde fokus så lenge har vært en beundringsverdig høy trusselbevissthet og moral, både hos militære og sivile. En ukrainsk soldat fortalte i november 2021 at en grunn til at de ble tatt på senga i 2014 var at de ikke forestilte seg at de kunne bli angrepet av Russland – men i årene etter har de aldri vært i tvil om hva trusselen er. Mens ukrainske soldater har visst hva de har slåss for, og det ukrainske sivilsamfunnet på eget initiativ og for egne penger har selvorganisert i et totalforsvarskonsept, har russiske soldater åpenbart vært mindre motiverte. Flukt fra og sabotasje mot mobilisering i september har vist at den russiske befolkningen ikke udelt støtter invasjonen – eller i det minste ikke er villig til å risikere liv og helse. Motivasjon og lojalitet til hjemlandet er u håndgripelige faktorer og kan ikke beordres fram. Paradoksalt nok kan manglende tillit til at myndighetene ha ført til at flere ukrainere valgte å engasjere seg personlig i krigen.⁴ Tiltakene som skal foreslås i en langtidsplan for Forsvaret er i hovedsak fysiske, håndgripelige ting. Disse erfaringene hører derfor antagelig ikke til i diskusjonen om ny langtidsplan, men de fortjener en plass på andre arenaer. Hvordan kan vi i en norsk kontekst sikre oppslutning om både militært forsvar og

«Langtrekkende ild stiller betydelige krav til evne til å finne mål, følge dem, gi måldata til våpensystemene som skal bekjempe dem og ikke minst til å vurdere effekten av ilden»

▼ De nærmest uovervinnelige tyrkiske Bayraktar TB2 mellomstore UAVene ødela russisk materiell på bakken og fikk rykte på seg for å være usårlige vidundervåpen i starten av krigen. Mesteparten av den opprinnelige Bayraktar TB2-flåten ble skutt ned alt på forsommeren 2022.

Foto: Mike Mareen/
Shutterstock.

totalforsvaret, som har vist seg så viktig i krigen i Ukraina?

KVANTITET BETYR NOE

Selv om konteksten er forskjellig, behøver det ikke bety at en erfaring fra Ukraina er irrelevant. Men konklusjonene som trekkes må gjøres med bakgrunn i norske forhold – og det kan hende at vår løsning må være en annen enn Ukrainas. For eksempel er det en ukontroversiell erfaring er at kvantitet betyr noe, både i antall våpen, ammunisjon og i personell. Ukraina skal for eksempel ha mobilisert så mange som 700 000 soldater til forsvaret, og har sammen med andre sikkerhetsstyrker nær en million mennesker under våpen.⁵ Sammen med Russlands veldokumenterte problemer med rekruttering har dette gitt Ukraina en i alle fall midlertidig fordel på personellsiden, som sannsynligvis bidro til kollapset til de russiske forsvarsstyrkene i Kharkiv fylke i august-september 2022. Dette er det selvfølgelig umulig for Norge med en åttendedel av Ukrainas befolkning å få til. Konklusjonene vi kan trekke av dette er at vi må finne måter å avbøte at vi alltid vil være tallmessig underlegne i en konfrontasjon med Russland. Det kan for eksempel være med teknologiske grep som presisjonsvåpen som maksimerer effekten av hvert enkelt skudd. Og det understreker klart at vi vil være vedvarende avhengige av forpliktende allianser, og evne til å sikre mottak av alliert hjelp. Samtidig kan vi ikke underslå at alt tyder på at det norske forsvaret er kronisk underbemannet på mange områder og at både antall tilsatte og styrkedisponerte reservister må økes.

LAGERBEHOLDNING

Ammunisjonslagre betyr også noe. I skrivende stund skal Russland ha tapt over 1000 stridsvogner som er ødelagt eller skadd.⁶ Bortimot hver eneste en av disse må ha blitt truffet av et missil, en granat eller kjørt på en mine. I et luftperspektiv vet vi også at Russland har skutt et firesifret antall missiler mot Ukraina, og det gir også en pekepinn på missilforbruket til ukrainske luftvernssystemer. Krigen har også smertelig demonstrert at det ikke bare er å handle når krigen først starter, og det tar tid å øke produksjonen. Å sette eksakte tall på norske ammunisjonslagre i den offentlige diskusjonen forut for en ny langtidspan er nok ikke klokt, men de er sikkert ikke store nok (at vi også har for få luftvernssystemer er det sikkert andre i denne utgaven av LUFTLED som tar opp). Derfor er det også krevende å sette eksakte måltall for ammunisjonsbeholdninger vi skal bygge opp i en ny langtidspan, men en ambisjon bør på en eller annen måte ned på papiret. Det er ikke bare en god ting for egen sikkerhet å ha tilstrekkelige ammunisjonslagre, men om lagrene er store nok til å dele er det også en god ting for å kunne vise alliansesolidaritet eller solidaritet med andre partnernasjoner, slik den frie verden har delt av sine lagre med Ukraina. Og alliansesolidaritet virker som kjent begge veier – om ikke vi som er en av de rikeste NATO-nasjonene tar oss råd til å bygge opp lagre store nok til å deles, hvordan kan vi forvente at andre vil dele med oss om det trengs?

STERKE LUFTVERNSYSTEMER

En erfaring som ikke burde overraske luftmaktsbevisste lesere er at den som har kontroll i lufta som regel har kontroll på overflaten. I luftkrigen i Ukraina har partenes luftvernssystemer vist seg sterkere enn evnen til å undertrykke og ødelegge dem, vinne luftkontroll over motstanders territorium og utnytte dette. Russiske angrep inn på dypt av ukrainsk territorium har vært gjennomført med ballistiske missiler, kryssermissiler og enveis angreps-UAV.⁷ Ukrainske angrep inn på dypt av russisk kontrollert og russisk territorium har vært med improviserte kryssermissiler, enveis angreps-UAV og asymmetriske midler som bilbomben som rammet Kertsj-broen mellom Krym-halvøya og Russland i oktober 2022. At Russland ikke har lyktes med å vinne kontroll i lufta har betydd at Ukraina har kunnet etterforsyne og kraftsamle styrker i relativ sikkerhet. Evne til å undertrykke og ødelegge avanserte luftvernssystemer vil altså være avgjørende for den som vil vinne seg kontroll i lufta over territorium kontrollert av en motstander. Dette er en særdeles krevende øvelse, som kanskje bare USA behersker å gjøre alene i dag.⁸ Om det kan være en ambisjon for Norge alene er heller tvilsomt, men F-35 har i utgangspunktet gode egenskaper for å bidra i slike operasjoner i en allianse-ramme. For å undertrykke og ødelegge luftvernssystemer er det også klokt å se utover Luftforsvaret. Langtrekkende ild fra landbaserte systemer som kortdistanse ballistiske missiler og presisjonsstyrt rakettartilleri kan inngå i et system for å bryte ned en motstanders integrerte luftvernssystemer.⁹

INTERDIKT VS STRATEGISKE ANGREP

Slike systemer har også vist seg å være svært effektive mot noen av russernes akilleshæler – et gammeldags logistikksystem og en sentralisert og strengt hierarkisk kommando- og kontrollstruktur. Da Ukraina fikk tilført langtrekkende artillerisystemer fra sommeren 2022 gav de god effekt mot framskutte ammunisjonsplasser og kommandoplasser, og var med å la til rette for de vellykkede offensivene i Kharkiv og Kherson fylker om høsten. Denne typen bekjempelse av kritiske funksjoner og ressurser bak fronten kaller vi interdikt. Ukrainerne har brukt det langtrekkende artilleriet sitt til dette, blant annet fordi de ikke har kunnet utnytte kampflyvåpenet sitt til det samme. I motsetning til den russiske strategiske utpressingskampanjen med angrep på kraftinfrastruktur og sivile mål med missiler som startet høsten 2022 gav ukrainske interdiktoperasjoner relativt rask effekt. Den russiske strategiske kampanjen ser derimot ut til å ha mistet framdrift både på grunn av mangel på missiler og stadig mer effektivt ukrainsk luftvern, reparerende og avhjelpende tiltak. Dette er nok en erfaring som det kan være tidlig å konkludere om, men den ser ut til å styrke Robert Papes påstand om at interdiktoperasjoner mot fiendens deployerte er en mer effektiv bruk av luftmakt enn strategiske angrep som baserer seg på mer indirekte effekter.¹⁰ Om det er en erfaring som vil ha stor betydning for en langtidspan for småstaten Norge er kanskje tvilsomt. Spesialiserte våpensystemer som langtrekkende bombe-fly er uansett utenfor økonomisk rekkevidde. Valg av luftmaktsstrategi og målutvelgelse hører hjemme i utvikling av operasjonsplaner. Dersom strukturen gir evne til langtrekkende presisjonsild fra sjø, luft og land vil det gi frihet til å velge mellom ulik vektning av strategiske og interdikt mål.

LANGTIDSPANEN TRENGER LANGSIKTIGHET

For å oppsummere er det min vurdering av erfaringene fra Ukraina at det er ganske kjedelige tiltak som vil gi størst virkning i den relativt korte perioden en norsk langtidspan varer. Det er en forslitt, men stadig viktig påstand at først må vi få det vi har til å virke, og det må blant annet gjøres med å fylle opp strukturen med tilstrekkelig personell og lagrene med tilstrekkelig ammunisjon. Derne må vi identifisere mangler i støtteapparat rundt de plattformene vi har, og eventuelt støtteplattformer eller evner som mangler for å få det vi har til å fungere som et helt system. Langtrekkende ild stiller for eksempel betydelige krav til evne til å finne mål, følge dem, gi måldata til våpensystemene som skal bekjempe dem og ikke minst til å vurdere effekten av ilden. Dersom det skal innføres nye kapasiteter kan ikke slike sammenhenger overses. Realistisk sett er det fort snakk om prosesser som vil gå langt utover en vanlig langtidspanperiode. Slik understreker erfaringene fra Ukraina også en ting vi egentlig visste om forsvarsplanlegging fra før – at den trenger langsiktighet. For det første har strukturvalg som blir tatt i dag følger tiår fram i tid. For det andre tar oppbygging av kapasiteter tid, særlig så lenge vi ikke ser noen overhengende eksistensiell trussel mot oss selv. ■

▲ Krigen ser ut til å styrke Robert Papes påstand om at interdiktoperasjoner mot fiendens deployerte er en mer effektiv bruk av luftmakt enn strategiske angrep som baserer seg på mer indirekte effekter. Robert Papes bok fra 1996.

¹ Forsvarsdepartementet (2022, 11. november). *Ber forsvarsjefen om nytt fagnilitert råd*. Regjeringen.no, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/mandat-fmr/id2946478/>

² Rob Lee (2022, 6. September). *The Tank is not Obsolete, and other Observations about the Future of Combat*. War On the Rocks. <https://warontherocks.com/2022/09/the-tank-is-not-obsolete-and-other-observations-about-the-future-of-combat/>

³ Morten Hanche (2022, 19. oktober). *Probleme med F-35 må løses*. Midtnorsk debatt. <https://www.adressa.no/midtnorskdebatt/ilmQZggg/probleme-med-f-35-maa-loeses>

⁴ Bjørn P. Kaltenborn (2022 16. oktober). *Høy tillit til myndighetene er en utfordring for totalforsvaret*. Forsvarets Forum. <https://forsvaretsforum.no/kronikk-totalforsvaret/hoy-tillit-til-myndighetene-er-en-utfordring-for-totalforsvaret/288995>

⁵ Anna Kholodnova (2022, 8. juli). *The Minister of Defense named the number of Ukrainians mobilized to the Armed Forces*. Babel.ua. <https://babel.ua/en/news/81183-the-minister-of-defense-named-the-number-of-ukrainians-mobilized-to-the-armed-forces>

⁶ Stijn Mitzer et al. (2023, 2. mars). *Attack On Europe: Documenting Russian Equipment Losses During The 2022 Russian Invasion Of Ukraine*. Oryx. <https://www.oryxspioenkop.com/2022/02/attack-on-europe-documenting-equipment-losses.html>

⁷ Også misvisende kalt for kamikaze-droner og selvmordsdroner

⁸ Justin Bronk (2023). *Regenerating Warfighting Credibility for European NATO Air Forces*. Whitehall Reports, Royal United Services Institute, s. 30

⁹ Bronk (2023), s. 33-34

¹⁰ Robert Pape (1996). *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*. Cornell University Press.

UTFORDRINGER I DAGENS PLAN:

UBALANSE MELLOM OPPGAVER, STRUKTUR OG ØKONOMI

I Forsvarsanalysen 2023 har FFI gjort en oppdatert kostnadsberegning av gjeldende langtidsplan. Sammenlignet med fjorårets analyse har bildet forverret seg. Det ikke balanse fram mot 2030.

▼ Luftvernet er underdimensjonert, skriver FFI. Bilde fra skaprpskyting på Andøya 3 mai 2022 med Hærens kampluftvern.

Foto: Frederik Ringnes/Forsvaret

TEKST: SIGURD GLÆRUM, FORSKNINGSSJEF VED FFI OG FORSKNINGSLIDER FOR STRATEGISKE FORSVARSANALYSER, CECILIE SENDSTAD, SJEFORSKER VED FFI OG PROSJEKTANSVARLIG FOR STRATEGISKE FORSVARSANALYSER

Som følge av kostnadsøkninger og framskyndelse av enkelte prosjekter, mangler Forsvaret i snitt 3–4 mrd. kroner hvert år for å kunne nå ambisjonen som langtidspanen har satt for strukturutviklingen. Det er høy risiko for at kostnadsutfordringen blir verre.

21. mars la FFI fram den ugraderte versjonen av Forsvarsanalysen 2023 (FA23). Dette er rapport nummer 2 i en serie av årlige rapporter der FFI bruker hele sin faglige bredde til å gi forsvarsledelsen råd og anbefalinger om Forsvarets videre utvikling. Analysen har sitt utspring i prosjektet Strategiske forsvarsanalyser som ble opprettet i 2021 etter anmodning fra forsvarssjefen. Prosjektets ambisjon er å aggregere og videreutvikle analyser og resultater fra alle avdelinger ved FFI.

FA23 innledes med en vurdering av rammefaktorene Forsvaret påvirkes av og deretter en analyse av status for den overordnede balansen mellom Forsvarets oppgaver, struktur og økonomi. Videre trekkes det fram noen spesielle temaer, basert på nyere forskning på FFI, der vi ser et særskilt potensial for å forbedre Forsvarets operative ytelse. Disse temaene vil variere fra år til år. Rapporten avsluttes med overordnede råd om retningsvalg for Forsvarets utvikling samt en rekke konkrete anbefalinger om tiltak basert på funnene i rapporten.

RAMMEFAKTORER

Etter Russlands fullskala invasjon av Ukraina står vi i en svært ustabil situasjon preget av dyp usikkerhet om veien videre – i Ukraina, Russland og våre nærområder. Sveriges og Finlands (sannsynlige) medlemskap i NATO endrer det militærstrategiske bildet i Norden: Der Norge tidligere baserte sitt forsvar på at allierte forsterkninger ville komme før det var for sent, vil vi nå ha allierte på plass i våre nærområder fra dag én – svenske og finske styrker. Det øker norsk sikkerhet, men fører også til at vi må tenke nytt – fra et norsk til et nordiske forsvar, med de følger det kan få for oppgaver, samarbeid og ansvarsfordeling.

Utviklingen i Russland framover – politisk, økonomisk og militært – er den viktigste rammefaktoren for langtidspanleggingen for Forsvaret. Og ikke siden Sovjetunionens oppløsning har den vært så usikker som nå. Russland er militært svekket som

følge av tapene under krigen i Ukraina. Det gjelder også styrkene på Kola, spesielt bakkestyrkene, dog i mindre grad luft- og sjøstyrkene. Nærliggende spørsmål for Norge er om styrkene på Kola vil bli gjenoppbygget, og i så fall over hvor lang tid og i hvilken form? Svarene har vi ikke, men noen hypoteser er det mulig å formulere, som illustrert i figuren nede til høyre. For det første vil det ta tid (X1) å gjenoppbygge styrkene. I Fokus 2023 anslår Etterretningstjenesten at gjenoppbygging av Russlands konvensjonelle styrker vil ta om lag 5–10 år. For det andre vil økonomiske utfordringer og vestlige sanksjoner trolig føre til at styrkenes volum (X2) etter gjenoppbygging neppe vil være betydelig større enn før 24. februar 2022. Til

sist er det ikke gitt at styrkenes sammensetning (X3) blir som før. Påvirket av erfaringene fra Ukraina-krigen kan det for eksempel være at russerne vil legge større vekt på andre virkemidler enn de tradisjonelle.

Det er uansett grunn til å se på Russland som en sikkerhetspolitisk utfordring, også i de nærmeste årene. Mangelen på konvensjonelle styrker betyr ikke at evnen til etterretnings-, påvirknings- og sabotasjeaksjoner har blitt mindre. De strategiske atom-

våpnene har blitt viktigere, og beskyttelsen av disse – i norske nærområder – vil sannsynligvis prioriteres høyere. Da kan taktiske atomvåpen være et virkemiddel som kompenserer for svekket konvensjonell kapasitet.

Ved siden av sikkerhetspolitikken er de økonomiske rammefaktorene helt avgjørende for Forsvaret. Krigen i Ukraina har ført til en samstemt enighet om at Forsvaret må styrkes. Det har da også skjedd. Vi vil imidlertid advare mot overoptimistiske antakelser om budsjettutviklingen på lang sikt. Vi har bare sett begynnelsen av eldrebølgen og det press dette skaper i helsesektoren og i økt pensjonsbyrde. Det grønne skiftet vil kreve tunge investeringer. Når ukrainakrigen om noe tid forhåpentlig er over: Vil for eksempel mangelfull logistikk i Forsvaret da kunne konkurrere med mangel på sykepleiere, sykehussenger og sykehjem?

I tillegg til at det grønne skiftet vil konkurrere om budsjettmidler vil den økende oppmerksomheten om klima og miljø også påvirke Forsvaret direkte. Én konsekvens er et endret operasjonsmiljø: minkende havis, «nullføre», mer ekstremvær osv. En annen er at Forsvaret må yte sitt ved å redusere miljøavtrykket, ikke minst med hensyn til å redusere utslipp av klimagasser. Dette vil bli en utfordring som treffer Sjø- og Luftforsvaret spesielt – det er disse to grenene som står for den alt overveiende delen av Forsvarets klimagassutslipp.

Den siste rammefaktoren vi vil trekke fram er den teknologiske utviklingen. Moderne sensorteknologi, kunstig intelligens og stordata, kvantedatamaskiner, ubemannede systemer, romteknologi og mye mer har potensial til å revolusjonere doktriner og operasjonskonsepter. Ikke minst vil den samlede effekten av framveksten av nye teknologier – det vi ofte kaller konvergens – være stor. I kombinasjon med robuste nettverk vil vi faktisk kunne realisere det man har snakket om i 25 år: det nettverksbaserte forsvar. En faktor som forsinker denne utviklingen, er tendensen til å velge tradisjonelle løsninger, «det som virker», kontra noe nytt og usikkert.

GJELDENE LANGTIDSPAN ETTERLATER EN REKKE UTFORDRINGER

Ett av FFIs viktigste bidrag til den strategiske utviklingen av Forsvaret er analyser av balansen mellom Forsvarets oppgaver, struktur og økonomi, og hvordan denne vil utvikle seg over tid gitt gjeldende planer. Strukturen testes mot FFIs portefølje av scenarier for å avdekke eventuelle gap i evnen til å håndtere disse. Vi jobber nå med å analysere scenarier som ivaretar det nordiske perspektivet, med Sverige og Finland i NATO.

Mye i Forsvaret fungerer bra, og mange utfordringer vil bli dekket gjennom dagens langtidspan. Det er likevel enkelte utfordringer som gjenstår å løse: Forsvaret har mangler innen støttesystemer, logistikk og beredskap. I tillegg er luftvernet underdimensjonert, evne til overvåking av landomenet mangelfull og kommunikasjonssystemene for sårbare. Det er også utfordringer knyttet til Sjøforsvarets fartøyer. Under oppdateringen av fregattene vil tilgjengeligheten av fartøyer i en periode på fire til seks år være lav. Konsekvensen vil være redusert evne til tilstedeværelse, operasjoner og beredskap. Tidsrommet med redusert tilgjengelighet for fregattene sammenfaller med utløpet av teknisk levetid for Skjold-klassen.

I tillegg til nasjonale oppgaver har Forsvaret også forpliktelser overfor NATO, i form av såkalte styrkemål. Det er imidlertid ikke avklart om Forsvaret skal ha som

ambisjon om å kunne bidra ute samtidig som det skal ha beredskap for å håndtere de nasjonale scenarioene. I så fall blir Forsvarets strukturbehov vesentlig høyere enn behovene som utløper fra FFIs scenarioportefølje, og høyere enn Forsvaret klarer å ivareta med dagens struktur.

I FA23 har vi gjort en oppdatert kostnadsberegning av gjeldende langtidsplan. Sammenlignet med Forsvarsanalysen 2022 har bildet forverret seg – selv om vi fortsatt finner at det er en skjov balanse mellom struktur og økonomi på lang sikt, er det ikke balanse fram mot 2030. Som følge av kostnadsøkninger og framskyndelse av enkelte prosjekter, mangler Forsvaret i snitt 3–4 mrd. kroner hvert år for å kunne nå ambisjonen som langtidsplanen har satt for strukturutviklingen. Det er imidlertid høy risiko for at kostnadsutfordringen blir verre. På kort sikt gjelder det blant annet manglende effektivisering og større behov for eiendom, bygg og anlegg enn langtidsplanen legger opp til (jf. Meld. St. 10 (2021–2022)). På lengre sikt er det risiko for at forsvarsbudsjettene kan komme under press når andre og mer

«Som følge av kostnadsøkninger og framskyndelse av enkelte prosjekter, mangler Forsvaret i snitt 3–4 mrd. kroner hvert år for å kunne nå ambisjonen som langtidsplanen har satt for strukturutviklingen»

presserende behov skal dekkes. Et annet element er at dersom Europa gjennomfører den kraftige opptrappingen i forsvarsutgifter som planlagt, vil presset på forsvarsindustriens kapasitet øke betraktelig, og vi må forvente at prisen på forsvarsmateriell vil øke. Dette innebærer at planlagte prosjekter kan bli betraktelig dyrere enn dagens planer legger til grunn, både i anskaffelse og drift.

I våre analyser av operativ evne og økonomisk bærekraft har vi forutsatt at planen gjennomføres på tid. Det er imidlertid mye som tilsier at det vil komme skjær i sjøen – både innen personellopptrapping og i evnen til å gjennomføre investeringsprosjekter.

Alderssammensetningen i offiserskorpset og høye slutttrater blant spesialister tilsier at det vil være vanskelig å nå bemanningsmålene. Dersom Forsvaret prioriterer ungdommene som i utgangspunktet ønsker seg til førstegangstjeneste, vil dette føre til at flere fullfører løpet og ønsker seg en karriere videre i Forsvaret. I tillegg bør Forsvaret sette inn tiltak for å øke ståtiden blant spesialistene,

rerekrutter tidligere offiserer og la flere offiserer fortsette utover særaldersgrensen på 60 år. Framtidens behov handler imidlertid ikke bare om nok personell – det er også viktig hva personellet kan. Forskingen på framtidens arbeidsliv viser at høy kompetanse vil være en mangelvare, og at man trolig må finne nye samarbeidsformer. Med en stadig større kamp om kompetansen, må Forsvaret være tidlig ute med å planlegge for hvordan organisasjonens kompetansebehov skal dekkes.

FFIs studier av investeringsvirksomheten i Forsvaret viser at prosjektene ikke leveres i henhold til plan. I 2021 ble om lag 2/3 av milepælene i materiellprosjekter forskjøvet, og studier fra 2018 og 2019 tilsier dessverre at dette er normaltstanden. Innen EBA-området er i snitt porteføljen 12 måneder forsinket for overlevering til brukerne. Forsinkelsene kan medføre at materiell og EBA som skulle vært skiftet ut, må driftes lenger og levetidsforlenges. Dette innebærer ofte økte driftskostnader. I tillegg har Forsvaret store utfordringer ved å gjennomføre investeringsprosjekter innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi i henhold til plan.

Det er altså ikke balanse mellom Forsvarets oppgaver og struktur, og kun på lang sikt er det balanse mellom struktur og økonomi. Balansen er dog skjov, og det er flere elementer som kan rokke ved denne. Samtidig viser Forsvaret manglende evne til å gjennomføre planen på tid, og utfordringene blir ikke mindre av at investeringsandelen og personellopptrappingen er høyere enn på mange år. Et forsvar i balanse forutsetter at gjensidige avhengigheter mellom materiell, personell, EBA og IKT er ivaretatt. I gjeldende langtidsplan er dette i for stor grad behandlet som uavhengige størrelser.

NYE MULIGHETER

I FA23 peker vi konkret på fire muligheter som kan øke den operative evnen i Forsvaret. På grunn av de økonomiske utfordringene som ligger i den gjeldende langtidsplanen, er det ikke nødvendigvis handlingsrom for å gjennomføre disse uten å foreta tverrprioriteringer eller at det kommer tilleggsbevilgninger.

Små UAV-er, både sivile og militære, er rimelige og lett tilgjengelige. De har gode kameraer og kan brukes til oppklaring, ildledning eller som eleverte kommunikasjonsreleer. Fordi de kan sendes opp fra skjul og operere i lav høyde, er de vanskelige å bekjempe. De utgjør derfor både en mulighet og en trussel for Forsvaret. Forsvaret bør trene og øve på å utnytte små UAV-er.

▲ FFI mener at simuleringsbasert trening og øving kan øke effekten av treningen – man kan trene på måter man ikke ønsker å avsløre for en motstander, i tillegg til at learning management systems kan gi effektiv tilbakemelding på treningen. Sjef for Luftforsvaret Rolf Folland, har i intervju med Forsvarets Forum gitt klart uttrykk for at han ønsker en simulator til Evenes og at det vil gi en stor effektiviseringsgevinst. I følge Folland koster simulatoren 1,6 milliarder kroner, men den vil være nedbetalt på 4–5 år på grunn av de besparelsene den vil gi. Foto: Bob Ferguson/Boeing

I tillegg bør Forsvaret utvikle konsepter for forsvar mot små UAV-er, og anskaffe både kinetiske og ikke-kinetiske våpen mot disse.

En av Forsvarets viktigste oppgaver i fredstid er trening og øving for å kunne tilfredsstille de operative kravene. Mesteparten av treningen gjennomføres i felt med det operative materiellet. Simuleringsbasert trening og øving kan imidlertid øke effekten av treningen – man kan trene på måter man ikke ønsker å avsløre for en motstander, i tillegg til at *learning management systems* kan gi effektiv tilbakemelding på treningen. Sammenkobling av simulatorer på tvers av våpensystemer og forsvarsgrener kan øke den felleoperative effekten. Forsvaret bør derfor legge en overordnet strategi med et tydelig ambisjonsnivå for simuleringsbasert trening og øving. Utover de gunstige operative effektene, kan økt grad av simuleringsbasert trening og øving medføre mindre slitasje på materiellet, lavere driftskostnader og reduserte klimautslipp.

I de siste tiårene har cyberoperasjoner blitt mer synlige som verktøy for etterretning og maktutøvelse i hele konfliktspekteret. Særegenhetene ved slike operasjoner, blant annet at de gjøres fordekt og at det er vanskelig å forutsi hvilke militære, tekniske og politiske konsekvenser de kan gi, gjør det imidlertid krevende å utnytte domenet på en måte som er i tråd med statens interesse. En god forståelse av disse rammene er sentralt for å definere et akseptert handlingsrom for offensive cyberoperasjoner. Å sette riktig ambisjonsnivå betyr krevende avveininger for aktivitet i fred, krise og krig, samt for taktisk, operasjonelt og strategisk nivå. En av utfordringene er å utnytte domenet i samvirke med resten av statens virkemidler i hele konfliktspekteret. FFI anbefaler derfor at strategisk styring av denne evnen videreutvikles.

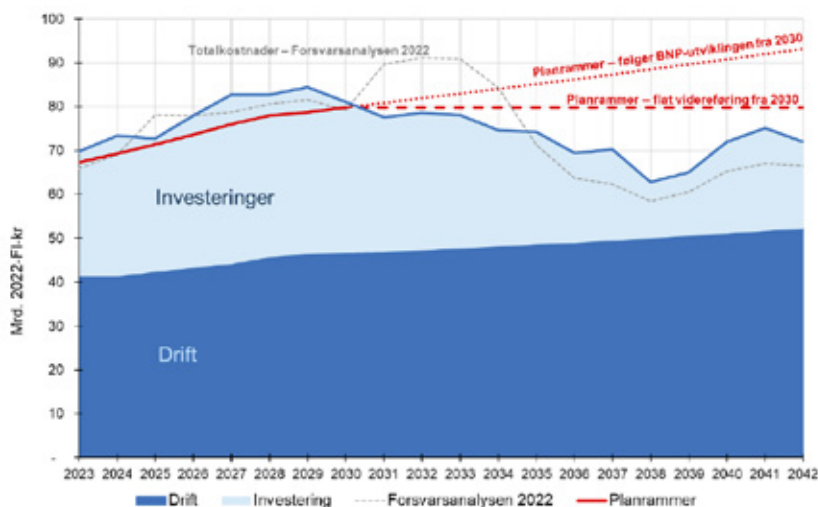
Krigen i Ukraina har vist at trenden om at bedrifter (og privatpersoner) viser samfunnsansvar og påtar seg oppgaver utover det som er forventet av dem, også har truffet forsvarret. *Frivillig innsats* har kommet til syne gjennom følgende kjennetegn: Støtten har blitt gitt til Ukraina frivillig (og ikke rekvirert), staten har ikke kontroll eller styring over hva som blir gitt, og det er en grad av spontanitet bak bidragene. Forsvaret kan regne med at frivillig innsats fra forskjellige aktører også vil gjelde ved eventuell fiendtlig aggresjon mot Norge. Ved å identifisere mangler i egen struktur som kan dekket gjennom frivillig innsats, og utrede tiltak for å ta imot støtten, kan Forsvarets operative evne økes uten at det blir spesielt kostnadskrevenende.

RÅD OG ANBEFALINGER

FA23 kommer med en lang rekke konkrete anbefalinger basert på de underliggende analysene. Ett eksempel er å sette identifiserte kapabilitetsgap i den planlagte styrkestrukturen. Vi mener det er viktig å ha en plan for dette før man setter i gang med ambisiøse nye prosjekter. Førstnevnte kategori inkluderer det vi gjerne kaller «limet i strukturen» – reservedeler, ammunisjonslagre, drivstofflagre, robust kommunikasjon osv. Dette er kapasiteter som ofte har blitt nedprioritert til fordel for mer høyprofilerte strukturelementer.

«En faktor som forsinket utviklingen, er tendensen til å velge tradisjonelle løsninger, «det som virker», kontra noe nytt og usikkert»

▼ **FFIs kostnadsberegning av gjeldende langtidspan** Det er en skjør balanse mellom planlagt ambisjon for strukturutviklingen og planrammene på lang sikt hvis forsvarsbudsjettene videreføres på samme nivå som i 2030-planrammene. Balansen er mer solid hvis forsvarsbudsjettene følger BNP-utviklingen fra 2030.

Utenom de mer spesifikke anbefalingene konkluderer analysen med to overordnede råd om utviklingen av Forsvaret:

1. Forsvaret bør utforme et tydelig, omforent og realistisk ambisjonsnivå og konsept for utvikling av evne til høyintensiv strid mot russiske styrker i nord. Dette bør gjøres i tett samarbeid med Sverige og Finland i rammen av NATO.

2. Forsvaret bør som et minimum realisere og utvikle evne til nektelse i høyintensiv strid på norsk territorium (på kort og lang sikt). Alliert integrasjon er sentralt i et slikt nektelseskonsept, men konseptet må også sikre et minimum av nasjonal egeevne. Dette bør styre prioriteringer og beslutninger som må tas på kort sikt inntil 1) er avklart.

Som påpekt innledningsvis, har vi en periode på 5–10 år der Russlands evne til å gjennomføre et storskala angrep med massiv styrkebruk i alle domener er sterkt redusert. Dette kan Forsvaret benytte til nødvendige omstillinger, selv om konsekvensen vil være en noe redusert operativ evne på kort sikt. Vi må i denne perioden opprettholde evnen til nektelse og ikke minst evnen til å håndtere begrensede angrep og sammensatte trusler – fra langtrekkende missiler, sabotasje mot kritisk infrastruktur, cyberangrep osv. Men fokus bør være å se fremover mot et forsvarskonsept og en styrkestruktur tilpasset den endrede militærstrategiske situasjonen i vår region.

Til slutt mener vi det er en særskilt rammeeffekt som vil få stor og økende betydning for Forsvaret – det grønne skiftet. Dette vil utvilsomt føre til strenge krav om utslippsreduksjoner også for forsvarssektoren og vi mener derfor at:

3. Forsvaret bør utforske mulighetene som ny teknologi gir til å redusere utslipp av klimagasser, særlig i forbindelse med øving, trening og overvåking i våre områder (på kort/mellomlang sikt) og ny maritim overflatestruktur (på mellomlang/lang sikt).

Den fulle, ugraderte versjonen av Forsvarsanalysen 2023 kan lastes ned fra www.ffi.no. ■

INNSPILLENE TIL FAGMILITÆRT RÅD 2023:

FÅ DET TIL Å VIRKE

Luftforsvarets nye systemer tilfører Forsvaret en formidabel vekst i operativ evne, men på grunn av en vedvarende ubalanse mellom ambisjon og ressurser eksisterer det et betydelig uforløst potensial for ytterligere økt operativ evne. Derfor er sjef Luftforsvarets sin første-prioritet å få det vi har til å virke.

TEKST:
OBERSTLØYTNANT
KÅRE HAUGEN,
SJEF UTVIKLINGSAVDELINGEN
VED LUFTFORSVARETS
VÅPENSKOLE

Andreprioriteten er økt evne til overlevelse. Videre anbefaler sjef Luftforsvaret å etablere et felles luftoperasjonssenter for nordflanken i alliansen, blant annet for å utnytte Finland og Sverige sin inntreden i NATO slik regjeringen inviterer til i mandatet til det fagmilitære rådet.

Historisk kommer det en ny langtidsplan for forsvarssektoren om lag hvert fjerde år. Regjeringen Støre legger opp til å følge opp dette med en ny langtidsplan våren 2024. For å danne grunnlag for denne planen har regjeringen gitt forsvarsjefen oppdrag om å gi et fagmilitært råd med frist den 31. mai 2023. Mandatet ligger tilgjengelig på [regjeringen.no](https://www.regjeringen.no). Her omtales regjeringens sikkerhets- og forsvarspolitiske

▲ Det viktigste er å få det vi har til å virke, mener Luftforsvaret.
Foto: Ole Andreas Vekve/
Forsvaret

«Luftforsvaret har adressert et tungrodd forvaltningskonsept for personell, og anbefaler delegering av fullmakter helst helt ut avdelingene, slik at dagens flaskehals fjernes»

målsetninger, og det pekes på temaer regjeringen ønsker spesielt fokus på.

Et tema som trekkes frem er Finland og Sverige sin inntreden i NATO og økt evne til å motta, understøtte og samvirke med våre allierte. Videre pekes det på temaer som behov for kompetanse, evne til å motstå sammensatte trusler, utnytte teknologi og innovasjon, samt forventninger om modernisering og effektivisering. Regjeringen legger også føringer for hvilke økonomiske rammer som skal legges til grunn for det fagmilitære rådet. Her ber regjeringen om en utviklingsbane som ligger lavere enn i inneværende langtidsplan, en videreføring av dagens bane og til sist en styrkning av forsvarssektorens økonomiske rammer. Her er regjeringen klare på at det denne gangen ikke skal være noe «minimumsforsvar», men et sett tiltak som kan tas inn for å skalere opp forsvarsevnen.

ORGANISERING

Parallelt med det fagmilitære rådet har regjeringen iverksatt utarbeidelse av et sikkerhetsfaglig råd fra Nasjonal sikkerhetsmyndighet, og de har nedsatt en forsvarskommisjon og en totalforsvarskommisjon. Også disse innspillene til den kommende langtidsplanen skal ferdigstilles før sommeren i år. Modellen for å utarbeide det fagmilitære rådet avviker denne gangen fra tidligere råd, ved at forsvarssjefen har etablert en kjernegruppe med eksperter nominert delvis fra forsvarsgrenene, under ledelse av en utpekt leder fra Hæren – brigader Lars Huse. Luftforsvaret deltar her med oberst Ole Marius Tørrisplass fra Norsk luftoperasjonssenter (NAOC). Videre har Luftforsvaret utpekt undertegnende som kontaktpunkt for å svare ut informasjonsforespørslers fra kjernegruppen. I min avdeling har jeg en strukturutviklingsseksjon ledet av oberstløytnant Morten Avset Fredriksen, som har jobbet med løpende informasjonsforespørslers fra kjernegruppen siden høsten 2022. I denne artikkelen er hovedfokuset en ugradert gjennomgang av hva Luftforsvaret har spilt inn til kjernegruppen, og hva som således er grunnlaget fra Luftforsvaret til kjernegruppens videre vurderinger og til sist forsvarssjefens fagmilitære råd til regjeringen.

AVFARENDE Plass

Det første innspillet Luftforsvaret ga var en beskrivelse av status i dag og en vurdering av evne til å gjennomføre inneværende langtidsplan. Dette kalles på langtidsplanspråket for *avfarende plass*. Det store bildet som formidles er at innføring av nye systemer i Luftforsvaret vil gi en formidabel vekst i operativ evne i perioden fram mot 2030, men at det er et betydelig potensial for å øke denne evnen ytterligere. Hovedårsaken til dette er at Luftforsvaret er i en vedvarende ubalanse mellom ambisjon og ressurser, og dermed ikke vil kunne utnytte våre nye systemer fullt ut. Hovedårsaker er at Luftforsvaret sliter med å rekruttere og beholde nok kompetanse, og det bygges ikke nok personellrelatert EBA til å kunne ta imot nye ansatte på en adekvat måte. Selv om de merbehov som er identifisert skulle bli ressursatt, vil ledetid både på oppbygging av nødvendig kompetanse og etablering av nok EBA innebære at ambisjonsnivåene i inneværende langtidsplan må forskyves. På tross av denne ubalansen mellom ambisjon og ressurser tilfører Luftforsvaret allerede i dag Forsvaret og NATO en betydelig

kampkraft og bidrag til fellesoperativt samvirke. De nye kampflyene tilfører en strategisk avskrekkende effekt, og gir helt vesentlige muligheter for samvirke i fellesoperasjoner med både resten av Forsvaret og allierte. Nye maritime patruljefly styrker evnen til maritime fellesoperasjoner og bedrer evnen til situasjonsforståelse og sjønektelse vesentlig. Nye redningshelikopter øker kapasiteten til å finne og redde mennesker i nød, og er viktige både for Norges innbyggere og for Forsvaret. Videre passer Luftforsvarets nye kapasiteter svært godt inn i et nordisk samarbeid, hvor luftmaktens reaksjonstid og rekkevidde kan utnyttes i et utvidet ansvarsområde til gjensidig forsvar for flere nasjoner.

FÅ DET TIL Å VIRKE

Etter å ha tatt kontroll på avfarende plass, status i dag og potensiale for å utvikle enda større operativ evne, fikk Luftforsvaret anledning til å komme med sin anbefaling til hvordan Forsvarets evne i luftdomenet bør prioriteres videreutviklet. Dette må kunne kalles en lissepassing til generalmajor Rolf Folland og Luftforsvaret. Denne delen av innspillet til kjernegruppe tok Folland eierskap til selv, og kom raskt opp med følgende to prioriteter: Den første er å få det vi har til å virke, og den andre er å bedre evnen til å beskytte våre kapasiteter og vårt personell, også etter at en potensiell konflikt bryter ut – med andre ord økt evne til overlevelse. Videre spilte Luftforsvaret inn nye satsningsområder hvis langtidsplanen bringer med seg en økt økonomisk bane, samt identifisert potensiale for effektivisering ved en redusert økonomisk bane, og potensiale for modernisering av Luftforsvaret uansett bane.

Sjef Luftforsvarets førsteprioritet om å få det vi har til å virke, dreier seg grovt om å sørge for nok kompetanse, forsere gjennomføring av planlagt styrking av luftvernet, styrke logistikk og lagerbeholdninger, utbedre alle operative flater på flystasjonene der det er behov for dette, og forsere implementering av moderne informasjons- og kommunikasjonssystemer. Når det gjelder førsteprioriteten kritisk kompetanse, preges Luftforsvaret som resten av samfunnet nå om dagen av frafall av store kull med erfarne ansatte. Blant annet teknikere og instruktører som må erstattes av ungt og uerfarent personell. Det er da kritisk å beholde så mange erfarne så lenge som mulig, og samtidig rekruttere godt inn til Luftforsvaret. Dette dreier seg ikke bare om rekruttering av de unge, men helst også rerekuttering av tidligere ansatte fra det sivile. Skal Luftforsvaret oppnå dette må vi kunne tilby konkurransedyktige betingelser både knyttet til lønn, arbeidstidsordninger og tiltak som tilrettelegger for en positiv *Work-life-balance*. Videre har Luftforsvaret adressert et tungrodd forvaltningskonsept for personell, og anbefaler delegering av fullmakter helst helt ut avdelingene, slik at dagens flaskehals fjernes. På denne måten kan vi raskt få ansatt interessert personell så snart arbeidsgiver og arbeidstaker er enige om at de har en *match*.

Sjef Luftforsvarets andreprioritet – økt evne til overlevelse er et område det ligger i Forsvarets natur at vi alltid har fokus på, men dette er noe som samtidig alltid kan forbedres. For Luftforsvaret er dette spesielt viktig på grunn av vår avhengighet til baser. Beskyttelsen av basene er bygget opp av mange lag. Første linje er defensiv bruk av egne kampfly og andre linje er

luftvernet. Norsk egenutviklet luftvern - NASAMS beviser sin fortrefelighet daglig i krigen i Ukraina, og er utropt av den amerikanske presidenten til *verdens beste*. Det er imidlertid viktig å modernisere luftvernet og komplettere det medium rekkevidde luftvernet vi har i dag med langtrekkende luftvern samt rimeligere effektorer med kortere rekkevidde for mindre trusler. Hvis man tvinges til å bruke missiler for mange millioner for å skyte ned relativt små og rimelige trusler vil man komme dårlig ut av en langvarig konflikt. I tillegg til å hindre innkommende trusler er det viktig med en robust evne til å reparere skader fra missiler som kommer seg gjennom forsvarslinjene. Luftforsvaret har ressurser til dette – *Aerodrome Damage Repair* (ADR), men her er det viktig med en kapasitet som står i forhold til en trussel tilsvarende det man kan se utfolde seg i Ukraina. Sjef Luftforsvaret har derfor alt tatt grep for å revitalisere repetisjonsøving av norske anleggsarbeidere i ADR-tjeneste. Videre anbefales det å forskuttere og merfinansiere allerede eksisterende prosjekter for økt baseforsvar-, herunder ADR-kapasitet. Sjef Luftforsvaret er også opptatt av evnen til å operere ut fra et spredningskonsept. Dette er en evne vi alt har i dag, men det er mer ressurskrevende å operere fra flere baser enn Ørland og Evenes slik vi gjør til daglig. Derfor anbefales det å styrke denne evnen gjennom økt tilførsel av nødvendig logistikk. Videre er det viktig å stadig modernisere våre elektroniske beskyttelsestiltak for å henge med på utviklingen/kappløpet for å opprettholde en relevant forsvarsevne. Våre nye plattformer gjør at Luftforsvaret har et spesielt godt utgangspunkt på dette området, der relativt små økninger i investeringer og drift kan gi betydelig effekt.

▲ Sjef Luftforsvaret anbefaler økt satsning på simulatorer blant annet til P-8, og simulatorsystemer som binder simulatorene for hvert enkelt våpensystem sammen. Foto: Forsvaret

NYE SATSNINGSOMRÅDER

Sjef Luftforsvaret er også klar på hva han anbefaler av nye satsningsområder hvis langtidsplanen bringer med seg økt økonomisk handlingsrom ut over å få det vi har til å virke. De nye kampflyene er det systemet som alt i dag er vårt største bidrag til fellesoperasjoner, men er samtidig det systemet som har det største potensialet til et ytterligere økt bidrag. Dette kan blant annet oppnås med å kjøpe enda mer våpen og øke tilgangen på lufttanking - noe som i tillegg vil kunne bidra til å øke den evne til transportering av store mengder personell, materiell og medisins evakuering av sårede/pasienter.

Videre anbefaler sjef Luftforsvaret å øke kapasiteten til luftverndekning i Norge, slik at vi har kapasitet til beskyttelse både av strategisk ledelse og befolkningssentra samtidig med de militære verdiene. Dette er noe krigen i Ukraina viser oss er svært relevant. Sjef Luftforsvaret anbefaler også økt satsning på simulatorer blant annet til P-8, og simulatorsystemer som binder simulatorene for hvert enkelt våpensystem sammen. Dette vil muliggjøre store syntetiske øvelser på tvers av forsvarsgrener og landegrenser, der vi kan øve på scenarier som ikke kan eller er svært ressurskrevende å gjennomføre under fysiske øvelser. I tillegg har dette store positive økonomiske- og miljø/bærekraftsgevinster. Dette er også noe sjef Luftforsvaret er opptatt av.

Droner er et annet område der sjef Luftforsvaret ser store potensialer. Forsvaret har operert mindre droner i mange år, og det pågår nå flere prosjekter for å anskaffe større dronesystemer. Her anbefaler sjef Luftforsvaret å se disse i sammenheng, å anskaffe ett system som kan dekke behovene til alle grener for større dronesystem – Forsvarets samlede behov. Dette systemet må opereres av Luftforsvaret, da vi her snakker om relativt store luftfartøyer som må kunne bevege seg i kontrollert luftrom sammen med sivile fly. For å kunne innføre dette raskt om med lavest mulig kostnader, er det viktig å legge opp til å utnytte sivil understøttelse fra leverandør, og samtidig anskaffe eller leie et system sammen med nære allierte. Slik kan vi dele på kostnader til utvikling av systemet, utdanning og logistikk. Her er det alt flere etablerte samarbeidsprogram blant nære allierte, som Norge kan henge seg på.

SPACE

Den siste anbefalingen til tiltak som krever økt ramme fra sjef Luftforsvaret som jeg velger å trekke frem, er behovet for å utvide

Luftforsvarets fokus fra luftdomenet og opp i *Space*. I NATO har *AirCom* ansvar på taktisk nivå i *AeroSpace*, og allierte luftsjefer har normalt tilsvarende ansvar nasjonalt – men slik er det ikke i Norge. *Space control* og *Space Domain Awareness* har mange fellestrekk med luftkontroll som er hovedoppdraget til Luftforsvaret. Dette er nok hovedårsaken til at andre har lagt også disse kapasitetene inn under sine respektive luftforsvar. Her er det viktig at også det norske luftforsvaret kan samvirke godt i NATO og med allierte både innenfor luft- og *Space*-domenene. Videre tilfører *Space*-domenet kapasiteter som er helt vesentlige for planlegging og gjennomføring av luft- og fellesoperasjoner. Tid er ofte en enda viktigere faktor i operasjoner enn innenfor informasjonsoperasjoner. *Space*-basert informasjon har potensiale til raskere mål-utvelgelse enn at styrkene selv må lete og finne. Forsvarets styrker har videre behov for *Satcom* og *GPS*. I dag har

Forsvaret valgt en fragmentert tilnærming, der utvalgte sjefer har ansvar for enkeltområder innenfor *Space*. Sjef Luftforsvaret vil være et naturlig valg for å ivareta helhetsperspektivet, støtte sjef FOH, og lede og koordinere utviklingen av *Space* i Forsvaret. En av Forsvarets styrkeprodusenter må også gis ansvar for *Space*-domenets kompetansebygging og styrkeproduksjon hvis våre nye kapasiteter innenfor dette domenet skal kunne være bærekraftige. Sjef Luftforsvaret argumenterer for at dette må bli Luftforsvaret.

VIDERE EFFEKTIVISERING OG MODERNISERING

Uavhengig av om langtidsplanen ender opp med en redusert økonomisk bane eller ikke, anbefaler sjef Luftforsvaret realisering av identifisert potensiale for effektivisering og modernisering av Luftforsvaret. En realisering av de basenedleggelsene som alt er besluttet vil frigjøre midler, og det vil tillate en kraftsamling av sårt tiltrengt kompetanse. Dette vil således gi et viktig bidrag til å få det vi har til å virke. Nedleggelsen av Andøya er for eksempel en forutsetning for å nå målene om oppbemanning på Evenes for å drifte maritime patroljefly, kampfly og luftvern der. Samtidig vil noen av nedleggelsene, som Andøya, gi negative konsekvenser blant annet knyttet til alliert mottak og evne til spredning. Dette gjelder imidlertid ikke vår base på Kjevik som har versert en del i media i det siste. Her er sjef Luftforsvaret klar; konsekvensene av ikke fullført omstilling er en

«Et flernasjonalt luftoperasjonscenter legger til rette for en mer samlet og strategisk utnyttelse av de samlede luftressursene her i nord.»

ekstra base og drifte, samt tap av eksisterende kompetanse og vedvarende problemer med nyttilsetting. Full etablering på Værnes innebærer imidlertid investeringer i EBA utover den rammen som ligger i investeringsplanen i dag. Dette kan løses midlertidig med driftstiltak. Videre har Luftforsvaret spilt inn merbehovet for permanente EBA-tiltak til kjernegruppen i det fagmilitære rådet. Sjef Luftforsvaret anbefaler å iverksette prosjekter innenfor tilgjengelig ramme snarest, for å komme i gang med å bygge opp teknisk utdanning på Værnes.

KOMMANDO OG KONTROLL

I tillegg til reduksjon av antall baser er det området luftkommando og kontroll som har det største potensialet for modernisering og effektivisering. Dette kommer av at moderne kampfly ikke har det samme behovet for kontrollvirksomhet under oppdragsløsning som tidligere generasjoner kampfly. Derfor kan dagens kontroll- og varslingsorganisasjon omstilles til et fokus mot å styrke evnen til planlegging og gjennomføring og komplekse luftoperasjoner, noe som vil bidra til økt operativ evne. Dette er oppgaver som er Norsk luftoperasjonssenter (NAOC) sitt ansvar. En økning av kapasiteten til NAOC vil potensielt kunne gi et betydelig økt bidrag til forsvarsevnen spesielt i alliert kontekst. Sjef Luftforsvaret har derfor anbefalt å slå sammen dagens kontroll- og varslingsstasjon

(CRC) på Sørreisa med NAOC, og kraftsamle alle disse ressursene om det som i dag er NAOC sitt oppdrag, samt evnen til å bygge et gjenkjennbart luftbilde ut ifra CRC sin oppdragsportefølje. Dette kan gjennomføres selv om personellet fortsatt er spredt på to lokasjoner. De organisatoriske grepene kan Luftforsvaret gjennomføre selv.

FELLES LUFTOPERASJONSSENTER

I tillegg er det alt iverksatt prosjekter for implementering av nødvendig ny teknologi og økt evne til samhandling. Denne omstillingen handler først og fremst om utvikling av kompetanse og prosesser samt bedre utnyttelse av personell, noe som vil bidra til å dekke inn det identifiserte merbehov for kompetanse på NAOC. På noe lengre sikt anbefaler sjef Luftforsvaret å etablere et felles luftoperasjonssenter for nordflanken i alliansen sammen med våre nærmeste allierte. Forslag til tiltak som kan utnytte Finland og Sverige sin inntreden i NATO er som tidligere omtalt med i bestillingen fra regjeringen i oppdraget til Forsvaret. Et slikt flernasjonalt luftoperasjonssenter legger til rette for en mer samlet og strategisk utnyttelse av de samlede luftressursene her i nord. Det foregår alt svært positive sonderinger ovenfor våre nordiske naboer, og flere andre nære allierte har gitt uttrykk for interesse til å inngå i et slikt felles luftoperasjonssenter. Dette samt

fordelene med et slikt samarbeide, er godt beskrevet i siste utgave av LUFTLED i 2022 av major Daniel Berg Eriksen. Slik han beskriver det kan dette i første omgang baseres på en sammenkobling av de respektive landenes luftoperasjonssentre. På noe lengre sikt anbefaler sjef Luftforsvaret at det gjennomføres en samlokalisering av det flernasjonale luftoperasjonssenteret. Dette vil kunne baseres på eksisterende fjellanlegg og investeringsmidler som alt er avsatt til utvidelse av NAOC, sammen med bidrag fra øvrige involverte land. En eventuell opprettelse av et kolokalisert luftoperasjonssenter i Nord bør sees i sammenheng med en fremtidig samling av Luftforsvarets ressurser til luftkommando og kontroll.

AVSLUTNING

Oppsummert så innebærer innføring av nye systemer i Luftforsvaret en formidabel vekst i operativ evne, men med et betydelig potensial for å øke evnen ytterligere på grunn av en vedvarende ubalanse mellom ambisjon og ressurser. Derfor er sjef Luftforsvarets sin førsteprioritet å få det vi har til å virke, andreprioritet er økt evne til overlevelse. Videre anbefales det å etablere et felles luftoperasjonssenter for nordflanken i alliansen, blant annet for å utnytte Finland og Sverige sin inntreden i NATO slik regjeringen inviterer til i mandatet til det fagmilitære rådet. ■

▼ Det er viktig å modernisere luftvernet og komplettere det luftvernet vi har i dag med langtrekkende luftvern samt rimeligere effektorer med kortere rekkevidde for mindre trusler. Major Stian Negaard Nilsen under vinterøvelsen Joint Viking 2023. Foto: Maria Selnes/Forsvaret

▲ **Allies will look to the next LTP** as a test of Oslo's willingness to invest in the capabilities and wider reforms needed not only for Norwegian security but also to protect the Alliance's northern flank in the face of an increasingly volatile Russia.

Photo: NATO

NORWAY'S NEXT LONG-TERM DEFENCE PLAN:

AN ALLIED PERSPECTIVE

As Norway contemplates the priorities for its next Long-Term Defence Plan (LTP), it finds itself in a Europe, a NATO, and a global environment that have all changed markedly since the last iteration of the Plan was released in 2020. How to navigate these stormy and uncertain waters is a pressing question not only for defence planners in Oslo, but also for international allies, who look to Norway to help bolster defence and deterrence on NATO's northern flank.

TEXT:
JAMES BLACK AND
KRISTIN THUE,
DEFENCE, SECURITY AND
INFRASTRUCTURE RESEARCH
GROUP RAND EUROPE

Published every four years, the LTP outlines how the Norwegian Armed Forces, working with wider government and civil society, can address the threats facing Norway and its allies. The LTP addresses defence capability requirements at the operational and strategic level to counter threats from

hostile states and non-state actors, both above and below the threshold of open armed conflict. It also outlines how Norway can best improve its societal resilience and civil preparedness to deal with complex risks such as political subversion, cyber-attacks, or climate change in line with its Total Defence Concept.

CONSIDERING THE ROLE OF NORWAY'S ALLIES

While the LTP is, ultimately, a national plan for strengthening Norway's sovereignty and defence, the Norwegian officials responsible for the LTP process have long recognised the vital role played by allies and partners – as well as the valued contribution that Norway makes to NATO's collective security and defence in return. A founding member of the Alliance, Norway has been a key player since 1949. The country occupies an important geostrategic position, given its proximity to the Kola Peninsula – Russia's northern bastion and home to its nuclear submarine fleet – and to the Bear and Greenland-Iceland-UK Gaps that are so essential to securing the North Atlantic. Norway also brings expertise in cold weather operations, as well as high-end capabilities (such as the F-35 stealth fighter) and a widely respected Total Defence Concept that have enabled this small nation to 'punch above its weight' in the perceptions of many NATO Allies.

At the same time, previous LTPs have recognised that Norway faces pressing challenges in terms of boosting defence spending and enhancing the readiness of its Armed Forces to deter and defeat aggression, while simultaneously managing other complex challenges such as the systemic risks posed by a rising China or by emerging disruptive technologies. As such, international allies have a strong interest in seeing a strong, credible, and appropriately resourced LTP, as well as understanding what signals Norway is sending about its long-term capability development and investment priorities. This includes opportunities for cooperation with Norway, whether on a bilateral or group basis, for example through joint exercises or training programmes.

To this end, the last LTP in 2020 was accompanied by the publication of a RAND report, commissioned by the Norwegian Ministry of Defence (MOD), which explored allied perspectives on priorities for enhancing defence and deterrence on NATO's northern flank. Our report explored views on both sides of the Atlantic and outlined five recommendations. Firstly, strengthening deterrence posture in the High North, including boosting cyber capabilities, and expanding the protection of Norwegian bases against missile threats. Secondly, enhancing Norway's capacity to receive Allied enforcements by increasing the complexity of field exercises and upgrade existing infrastructure, as well as deepening cooperation to enhance interoperability. Thirdly, exploring concepts to hold Norway's adversaries at risk, such as generating greater mass and persistence for the Armed Forces with unmanned assets, or exploring long-range weaponry and collaboration with Allies on sea denial and littoral strike concepts. Fourthly, enhancing national

and societal resilience by continuing to deepen and refine mechanisms for civil support to the military and promoting the whole-of-government approach to defence. And, finally, solidifying contributions to NATO and key partners by continuing to pursue leadership beyond NATO's northern flank and contribute to rebalancing transatlantic burden-sharing.

NAVIGATING A DETERIORATING SECURITY ENVIRONMENT

While these recommendations still offer useful insight, a lot has changed since the 2020 LTP and the RAND research that accompanied it. Norwegian defence has itself moved on, for example by bringing the F-35 into service and continuing to implement modernisation initiatives and reforms. Like the rest of the world, Norway has also been subjected to the COVID-19 pandemic, with all its disruption and lingering economic, social, and health costs. Above all, though, Norway's external threat environment has deteriorated sharply, most notably due to Russia's illegal invasion of Ukraine in February 2022 and the security, humanitarian, and economic disaster this war of aggression has brought. This includes the war's cascading second- and third-order effects in terms of supply chain disruption, volatile energy markets, and food insecurity, affecting businesses and consumers around the world.

Against this backdrop, domestic pressures are mounting on Western leaders as high inflation tightens its grip on households and businesses, threatening political stability both in and beyond Europe. An increasingly assertive China – as reflected in mounting tensions with the U.S. amidst a trade war and the recent spy balloon scandal – also poses complex new challenges to the rules-based international order that underpins Norway's

economic prosperity and democratic values. Technological innovation has extended this intensifying great power competition to new domains, including cyber and space, posing new opportunities and risks for Norwegian Defence, while climate change continues to reshape the operating environment for the military, including the Arctic.

In this context, it is crucial to understand evolving international perspectives and priorities when developing Norway's next LTP, given that the NATO Alliance forms the bedrock of Norwegian defence and security. While each of Norway's allies have their own individual viewpoint and concerns, it is possible to distil a few common considerations. These include changing priorities for NATO in the face of Russia's aggression in Ukraine, as Allies seek not only to support Kyiv with vital equipment, ammunition, and training, but also to bolster NATO's own defence and deterrence posture across all domains and flanks. At the same time, Norway must also consider the changing nature of Nordic defence cooperation – not least with the likely accession of Sweden and Finland into NATO and the tangible cooperation opportunities this would present at the bilateral, trilateral, and regional level.

CHANGING PRIORITIES FOR NATO

Russia's invasion has not only devastated Ukraine but also destabilised wider European and global security, necessitating that NATO bolster its own defence and deterrence posture, especially on the eastern flank. At the same time, donations of military aid to Ukraine continue to drain Western stockpiles of military equipment and munitions and to put acute strain on defence industrial supply chains and production lines that are only just starting to gear up to meet the demands of a possible long war. Russia has also sought to intimidate and to undermine NATO's unity

▲ Among the five RAND recommendations to Norway (2020) was to enhance Norway's capacity to receive Allied enforcements by increasing the complexity of field exercises and upgrade existing infrastructure, as well as deepening cooperation to enhance interoperability. Photo shows UK Merlin Mk4 at Clockwork, Bardufoss, 15 February 2023.

Photo: Kyle Heller/UK MOD

however it can, including through a mix of nuclear 'sabre-rattling', the weaponization of migration, energy and food supplies, and a series of alarming activities in both cyberspace and outer space. While largely unsuccessful to date, these coercive measures reflect a new low in NATO-Russia relations, as mirrored also in the deterioration of Norway's own bilateral engagement with its largest neighbour.

Against this backdrop, Norway's allies have taken steps to boost their own defence spending, increase the readiness and resilience of their forces, and enhance their national contributions to NATO's collective security and defence. This has been reflected in a raft of announcements from European allies pledging to meet or surpass NATO's target of spending two per cent of gross domestic product on defence, as well as in practical initiatives to boost the preparedness of existing military forces – with the head of the British Army likening the current period to the urgent preparations for possible warfighting that occurred ahead of the Second World War, calling this 'our 1937 moment'. For its part, Norway expects to spend 9.8 per cent more on defence in 2023 than before Russia's invasion, although the pace of investment in new equipment will be slower than in 2022. Still, allies will look to the next LTP as a test of Oslo's willingness to invest in the capabilities and wider reforms needed not only for Norwegian security but also to protect the Alliance's northern flank in the face of an increasingly volatile Russia.

Delivering on these ambitions will also require a revitalised partnership with industry. This is essential not only if Norway and its allies are to continue to support Ukraine with donations, training, and other forms of assistance. It is also vital to replenish Norway's own stockpiles, to fulfil export orders from other partner countries, and ensure that technological innovation – not least driven by the battlefield lessons of Ukraine – translates into delivery of cutting-edge capabilities to the Armed Forces while also pursuing opportunities to drive down cost wherever possible. This includes pursuing joint programmes with allied nations as a means of generating economies of scale at the industrial level and boosting interoperability at the military level – both vitally important for a small nation such as Norway that needs to extract the most benefit from its finite resources. It also means

continuing to reform defence acquisition and to encourage innovation, including by embracing dual use technologies, which have proven so effective in Ukraine (e.g., in the widespread use of modified civilian drones or of Elon Musk's Starlink satellite communications services).

Enhancing innovation and industrial competitiveness would also present opportunities for Norway to further increase its influence within NATO, including through new initiatives such as the Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic (DIANA). In a similar vein, the increased focus across NATO countries on bolstering their resilience and ability to mobilise society to deal with complex issues such as energy insecurity or disruptions to global supply chains presents a golden opportunity for Norway to share the benefits of its long-standing experience in Total Defence.

«Norway's allies will wish to see Oslo invest in a flexible set of capabilities that enable it to respond quickly to rapid changes in threat»

Crucially, Norway and its allies must try to find the balance between urgently learning the lessons of Ukraine and avoiding the trap of thinking that future conflicts involving NATO will necessarily follow a similar pattern. There is a well-documented tendency in defence to plan for 'the last war', while failing to anticipate some other crisis or threat coming over the horizon. There is acute uncertainty over the future outcomes of the Russia-Ukraine War, as well as the future of Russia itself, including what the long term holds for Vladimir Putin's grip on power. In parallel, the Alliance must also deal with enduring issues such as terrorism and radicalisation, and a growing challenge from China. To this end, Norway's allies will wish to see Oslo invest in a flexible set of capabilities that enable it to respond quickly to rapid changes in threat, including from an unpredictable Russia, while also contributing not only to Norway's immediate neighbourhood but also to a '360-degree' approach to NATO's security.

CHANGING PRIORITIES FOR NORDIC DEFENCE COOPERATION

Along with a changing NATO, Norway's next LTP must also reflect the evolving dynamics of Nordic Defence Cooperation. This affects the prospects not only for NORDEFECO, but also for bilateral and trilateral engagement with Norway's Nordic neighbours (and external players such as the U.S. or UK).

One of the many seismic changes brought about by Russia's invasion of

Ukraine has been the application of both Sweden and Finland to join NATO – overturning the two countries' long record of military non-alignment. At the time of writing, formal accession is still pending amidst ongoing negotiations with Turkey, who has especially objected to the Swedish bid and accused Stockholm of harbouring members of what Ankara considers to be Kurdish terror groups. In parallel, however, both countries continue to negotiate Defence Cooperation Agreements (DCAs) with the U.S, to work closely with the UK-led Joint Expeditionary Force (JEF) and to take other practical measures, such as joint exercises, towards strengthening cooperation and interoperability with NATO Allies.

If Turkey refuses to accept Sweden and/or Finland's bids, Norway (and others in the Alliance) will need to decide whether to offer new security guarantees and how best to integrate these partner countries short of NATO membership. Conversely, if Turkey does accept the two countries' membership in NATO – likely after the Turkish presidential elections and NATO's Vilnius Summit – this will present lots of opportunities for deeper defence cooperation in the Nordic and wider Nordic-Baltic region. This includes joint defence planning, shared domain awareness (esp. in the air and maritime domains), development of a common approach towards Arctic security, and a broader shift in NATO thinking to encompass a revised role for Norway as a reception and staging point for allied reinforcements flowing towards Sweden and Finland in the event of any future war.

At the same time, the possible accession of Sweden and Finland to NATO has consequences for other frameworks besides NORDEFECO. This includes the Northern Group and the UK-led JEF, which would become NATO-only clubs, reenergising debates about the possible risks of a regionalisation of NATO. Similarly, accession would raise the possibility of an informal Nordic bloc within the Alliance, with both political and practical consequences. While Norway may wish to avoid the perception of such a bloc, conscious of its commitment to a '360-degree' approach to NATO's collective security, Norwegian officials may wish to share the benefit of their lengthy experience navigating and making the most of NATO decision making processes and structures to help upskill Swedish and Finnish counterparts, for whom this will be a new challenge.

At the same time, the next LTP will need to consider the consequences for other non-military governance-focused institutions involving Norway, such as the Arctic

Council, which could soon find itself populated by all NATO countries except Russia (currently the subject of a boycott, due to the Ukraine War).

The resumption or further breakdown of cooperation on issues such as Arctic shipping or search and rescue would directly impact Norwegian defence, while wider shifts in geopolitical tensions in the Arctic may affect the risks posed not only by Russia but also by China, which has expressed growing interest in the region as a self-styled 'Near-Arctic State'.

IMPLICATIONS FOR NORWAY

The challenges facing the authors of Norway's next LTP are complex, acute, and wide-ranging. With geostrategic competition reaching its highest intensity since the Cold War, extraordinary demands are being placed on defence officials, who must manage a myriad of external threats while seeking to bolster national defence, revitalise ties with industry, boost innovation,

«The challenges facing the authors of Norway's next LTP are complex, acute, and wide-ranging»

and navigate the complex web of overlapping cooperation frameworks of which Norway is today a part. While

Norway enjoys greater economic prosperity, in per capita terms, than many of its NATO Allies, Oslo's efforts to increase defence spending and support for Ukraine have also encountered domestic resistance. Norway's resources, whether financial, military, or

political, are ultimately finite. It is thus for the next LTP to clarify the country's priorities for the coming years and thereby provide the necessary guidance to investments, reform initiatives and international cooperation. This includes assessing whether certain issues are best addressed through bilateral, Nordic, or NATO frameworks to maximise the tangible benefits of cooperation to both Norway and its partners. With a war in Europe, a rising China, and a host of other systemic issues to tackle, allies are looking to the next LTP to chart a course that will navigate Norwegian defence through the tumultuous 2020s. ■

About the authors

James Black is an Assistant Director at the Defence and Security Group at RAND Europe, the European arm of the RAND Corporation, a not-for-profit research organisation.

Kristin Thue is a Research Assistant at RAND Europe.

▲ An aviator assigned to the 34th Bomb Squadron at Ellsworth Air Force Base, S.D., conducts pre-flight checks on a B-1B Lancer prior to launching in support of a Bomber Task Force mission to U.S. European Command May 19, 2020. BTF missions are representative of the U.S. commitment to integrate with NATO and allied partners to ensure regional security. Photo: Christina Bennett/US Air Force

▲ Ankomst av de amerikanske styrkene fra US Army Alaska, 4th Brigade Combat Team [Airborne] 25th Infantry Division. Styrkene deltok i øvelse Swift Response 2022. Styrken kom direkte fra Alaska med totalt 8 stk C-17 Globemaster lastefly. Da må Forsvaret og Norge ha kapasitet til vertslandsstøtte. Foto: Sigrid Vormeland/ Forsvaret

VERTSLANDSSTØTTE

EN UNDERVURDERT STYRKEMULTIPLIKATOR?

Norge vil også i fremtiden være en netto mottager av sikkerhet gjennom NATO og bilaterale avtaler med andre nasjoner. Vår tilrettelegging for dette vil være sentralt for å sikre et effektivt mottak og støtte til utenlandske avdelinger.

TEKST: BRIGADER (P) BJARNE NERMO,
SENIORRÅDGIVER HOLTAN + PARTNERS,
STYREMEDLEM NORSK MILITÆRT LOGISTIKKFORUM

Krigen i Ukraina viser hvor kompleks og avgjørende logistikk er for å sikre suksess under operasjoner. Finland og Sveriges inntreden i NATO vil få stor betydning for sikkerhet i Nord-Europa, og vil skape behov for nye logistikk-løsninger i Norden og for de baltiske landene.

Stortinget setter rammene for norsk forsvarspolitikk og i Prop. 14 S (2020–2021)¹ defineres det norske forsvarskonseptet «*langs tre hovedlinjer; den nasjonale forsvarsevnen, det kollektive forsvaret i NATO og bilaterale forsterkningsplaner med nære allierte*». Det innebærer at to av tre pilare i konseptet hviler på at andre nasjoner skal bidra til norsk sikkerhet og i ytterste fall til militært forsvar av Norge. Dette følger som en konsekvens av at Norge er et lite land, med en begrenset befolkning, grensende opp til en stormakt med tydelige og utfordrende sikkerhetspolitiske målsetninger.

NATO'S HOST NATION SUPPORT CONCEPT

Som netto mottaker av sikkerhet vil effekten av den støtten vi mottar avhenge av en rekke faktorer slik som utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid, operativt planverk, trening og øving, samt logistisk tilrettelegging. Arbeid langs disse linjene vil til sammen skape grunnlag og trygghet både for Norge og de land som vil sende styrker til Norge, ved at de vil bli mottatt og understøttet på en trygg og hensiktsmessig måte og dermed kan levere ønsket operativ effekt. Den konseptuelle og praktiske rammen for logistikkstøtter utgjøres av «Host Nation Support», eller «Vertslandsstøtte» i NATO definert som «*Civil and military assistance rendered in peace, crisis, and war by a Host Nation to Allied forces and NATO organizations which are located on or in transit through the Host Nation's territory. The basis of such assistance is commitments arising from the NATO Alliance or from bilateral or multilateral agreements concluded between the Host Nation, NATO organizations and (the) nation(s) having forces operating on the Host Nation's territory.*»²

Definisjonen av HNS i NATO Logistic Handbook er vid, men peker primært mot logistisk støtte som skal sikre en rask og kosteffektiv deployering til mottagende land og at styrker skal kunne operere effektivt uten å være avhengig av en lang og omfattende logistikklinje fra hjemlandet. Videre bidrar det til styrkeøkonomisering ved at senderlandet kan prioritere å sende operative avdelinger med minimum av logistisk støtte. Ved å støtte seg på mottagerlandets logistikk oppnås også større fleksibilitet i den logistiske understøttelsen. Det ligger også mer i HNS begrepet og det bør være i mottagerlandets interesse å kunne tilby et bredt spekter av tjenester som sikrer rask og trygg deployering.

IKKE DEFINERT OPPGAVE

Deployering av allierte styrker til Norge vil med unntak av den kommende muligheten gjennom Sverige skje over sjø eller gjennom lufta. På samme måte vil logistisk understøttelse være både tid- og ressurskrevende. Vertslandsstøtte vil i tillegg til rene logistiske funksjoner også kunne omfatte styrkebeskyttelse,

kontraetterretning, samband og kommunikasjon, sanitet- og hospitaltjenester, samt tilgang til relevant infrastruktur for å nevne noen sentrale komponenter. Utvider vi begrepet ytterligere er det naturlig for et mottagende land å se på hvilke andre forhold som kan skape best mulige forutsetninger for å motta alliert hjelp. For Norge kan dette inkludere flere militære funksjoner slik som sikring av sjøveis forsyningslinjer (SLOCs), flyoperative flater og luftvern over mottaks- og deployeringsområder.

Til tross for at Norge vil være en netto mottager av sikkerhet, og at to av tre elementer i forsvarskonseptet omhandler dette, er mottak av alliert støtte ikke definert som en egen oppgave for Forsvaret. I de med utdypende beskrivelsene av Forsvarets oppgaver i Prop. 14 S (2020–2021) dekktes behovene for vertslandsstøtte primært gjennom den rollen totalforsvaret skal ha som støtte til norske og allierte avdelinger som opererer i Norge.³ Alliert trening i Norge har i de senere årene økt i omfang etter flere år med lav deltagelse. Disse aktivitetene er nyttig også som forberedelser til eventuelt senere deployering i krise og krig, men dekker ikke opp for de utfordringene som vi må forvente vil oppstå i en mer spent sikkerhetspolitisk situasjon hvor både Norge og våre allierte vil måtte prioritere begrensede ressurser der det vurderes å gi mest effekt.

VELLYKKET ØVELSE, MEN ENDREDE FORUTSETNINGER

Øvelse Tidene Juncture 2018 (TRJE 2018) satte vertslandsstøtte på agendaen igjen i Norge. Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen etter krigen i Ukraina, inkludert Russlands annektering av Krim, sammen med øvelsens størrelse og kompleksitet tilsa at en vellykket øvelse satte store krav spesielt til den logistiske støtten Norge kunne tilby. TRJE 2018 inkluderte ca 50.000 personell fra i alt 31 nasjoner og med en betydelig geografisk spredning i Norge. Det spesielle fokuset som ble satt på logistikk og vertslandsstøtte ble tett fulgt opp av et forskersteam fra FFI som konkluderte med at «*TRJE18 viste at Forsvaret kan løse vertslandsstøtteoperasjoner på en svært god måte og at Forsvaret har høy leveringsevne*».⁴ FFIs rapport bemerker samtidig at øvelsen var vel forberedt over tid, ble gjennomført i fredstid og uten at logistikkjeden ble utsatt for større operative utfordringer fra en tenkt motstander.

Erfaringer fra 2018 har ført til videreutvikling av logistikken både i NATO og i Norge. Et spesielt fokus har blitt satt på å etablere Joint Logistic Support Groups (JLSG) både ved NATOs hovedkvarterer og i Norge. Norge har stått sentralt i arbeidet og har nå utviklet en JLSG som samhandler både med JFC Brunssum i Nederland og JFC Norfolk i USA om hvordan nasjonal og alliert logistikkstøtte kan organiseres.⁵ En annen erfaring som blir trukket frem av FFI etter TRJE 2018 er hvordan Forsvaret utnytter sivile partnere innenfor rammen av totalforsvaret for å kunne levere de volumer i tid og rom som blir etterspurt. En forutsetning for å kunne utnytte de sivile ressursene, både offentlige og private, er at de er identifisert, trent og inngår i et logistikkonsept hvor det er gjensidig forståelse av roller og ansvar. Flere av avtalene med sivile leverandører som var sentrale under TRJE 2018 har nå opphørt og med det er viktig

«Andre forhold som kan skape best mulige forutsetninger for å motta alliert hjelp kan inkludere flere militære funksjoner slik som sikring av sjøveis kommunikasjon (SLOCs), flyoperative flater og luftvern over mottaks- og deployeringsområder»

erfaring i ferd med å forsvinne. Forsvaret står i fare for å måtte starte et nytt møysommelig arbeid for å reetablere nye fungerende strukturer som også er avhengig av et operativt militært plan- og ledelsesapparat, prosesser og rutiner for felles sivil/militær planlegging og et sivilt leveranseapparat som forstår Forsvarets behov.

UNDERDIMENSJONERT

I Forsvaret er det identifisert et mindre antall avdelinger i styrkestrukturen dedikert til vertslandsstøtte, delvis basert på avtaler mellom spesielt USA og Norge, men også for mer generell støtte ved mottak av allierte avdelinger. I Prop. 14 S (2020–2021) er disse avdelingene identifisert som en tung ingeniør-bataljon, en militærpolitibataljon, vertslandstøttebataljon og en RSOM-bataljon (Reception, Staging, Onward Movement). Alle avdelingene vil være basert på reservepersonell og vertslandstøttebataljonen vil ha et dedikert oppdrag til støtte for USMCs deployering til Norge. Dagens modell for forsvarsplanlegging er utfordrende når Norge skal dimensjonere behov og volum for vertslandsstøtte. Går vi noen år tilbake var planene for alliert forsterkning av Norge detaljerte med angivelse av hvilke avdelinger som var planlagt å komme Norge til unnsetning. Dette gjaldt både land, luft og maritime styrker. Forsvaret hadde da en omfattende regional struktur for land og sjøforsvaret og et stort antall flystasjoner som samlet sett kunne sette opp nasjonale styrker, samt planlegge for og under-

«Sammen med sikring av logistikk- og mottaksområder og områder for større troppekonsentrasjoner (RSOM) er dagens luftvernkapasiteter langt fra tilstrekkelig og kan bli en begrensning både for hvor mye og hvor raskt Norge kan motta alliert støtte»

▼ **Det er rimelig å anta** at Forsvarets logistikk- og støttestruktur raskt vil komme til kort ved en hurtig og omfattende alliert deployering til Norge.

Flere av avtalene med sivile leverandører som var sentrale under øvelsen i 2018 har opphørt og med det er viktig erfaring i ferd med å forsvinne. To US Marine M1A1 stridsvogner lastes av fra USNS Lopez i Bogen i 2018.

Foto: Lt. Col. Bryan T. Horvath/
USMC

støtte allierte som var planlagt inn. Dette er ikke situasjonen i dag, hvor omfanget av, og behovene til eventuelle allierte avdelinger som vil deployere til Norge i stor grad er ukjent. Forsvarets støttestruktur, og da primært logistikkstrukturen, er tilpasset nasjonal fredsdrift med en svært begrenset evne til å øke kapasiteten gjennom mobilisering av støtteavdelinger og utnyttelse av totalforsvarets ressurser. Det er rimelig og anta at Forsvarets logistikk- og støttestruktur raskt vil komme til kort ved en hurtig og omfattende alliert deployering til Norge.

NORGE ER INNFALLSPORTEN TIL SVERIGE OG FINLAND

Med Finland og Sverige inn i NATO redefineres sikkerhetsarkitekturen i Norden. I operativ og logistisk planlegging må det legges til grunn at Østersjøen vil bli et utsatt område som vil være gjenstand for nektelsesoperasjoner fra Russisk side. Direkte adgangen til både Finland og Sverige vil da bli redusert og Norge vil bli en naturlig innfallsport både for allierte militære avdelinger til Norge og nabolandene, militær logistikk og i ytterste konsekvens også generell logistikk til befolkningen i nordområdene. Omfanget og volumet av ev militær støtte til Finland og Sverige som skal i transitt og/eller understøttes fra Norge legger et ytterligere press på Forsvarets organisasjon og evne til å planlegge for en slik støtte. Forsvarssjefen peker på viktigheten av tilgjengelig havner med infrastruktur som vil stå sentralt i et slik understøttelseskonsept.⁶

Dette er sivil infrastruktur uten en tilhørende militær tilstedeværelse, ut over Heimevernet, for å ivareta de grunnleggende funksjonene som et militært logistikk-område vil kreve. For at Forsvaret skal kunne løse dette krever det både konsepter, en fungerende organisasjon og et operativt planverk som kan ivareta planlegging, prioritering og ledelse av denne type komplekse operasjoner. Samarbeidet med øvrige deler av totalforsvaret står også sentralt både for å sikre tilgang til sivile kapasiteter, men også for å kunne prioritere mellom militær og sivil utnyttelse av begrensede ressurser. Diskriminering mellom militære og sivile mål vil også bli krevende med resultater tilsvarende det vi i dag ser i Ukraina, hvor det ikke skiller mellom måltyper.

STØTTE PÅ TVERS AV LANDEGRENSER?

Et mer prinsipielt spørsmål er også om begrepet vertslandsstøtte skal følges bokstavelig ved at støtte som Norge gir når utenlandske avdelinger ankommer Norge vil stoppe når slike avdelinger eventuelt krysser inn i nabolandene Finland og Sverige, eller om norsk vertslandsstøtte også blir en del av et utvidet nordisk operasjonsområde. Dette kan eksemplifiseres ved den integrasjonen som allerede er til stede mellom USMCs planlagte deployering til Norge og den norske vertslandsstøttebataljonen som er utviklet og organisert som en integrert del av en felles US/norsk struktur, og hvor det norske bidrager et en forutsetning for en effektiv utnyttelse av marinekorpsets kapasiteter. Skal norske vertslandsstøtteavdelinger følge USMC som krysser grensen til Finland eller Sverige eller skal tilsvarende avdelinger fra de to landene være forberedt på å overta disse oppgavene? Spesielt Sveriges inntreden i NATO åpner for nye landsvert logistikkmuligheter ved bruk av svensk jernbane og vegnett. En overføring av både styrker og logistikk fra Trøndelagsområdet vil kunne benytte seg av dette og vil igjen kreve at det er tilrettelagt mellom nasjonene når det gjelder roller og ansvar både for transporten og den støtte som skal ytes underveis.

MANGLENDE LUFTVERN KAN GI BEGRENSNINGER

Forsvarspolitikken står ovenfor flere dilemmaer med tilhørende utfordrende prioriteringer. Hvordan det skal tilrettelegges for alliert støtte er et av dem. Å gå fra det som i dag kan betegnes som et minimum av vertslandsstøtte til et bredt konsept som inkluderer operativ støtte innenfor et bredere spekter av kritiske områder vil kreve en ytterligere ressursinnsats. Beskyttelse av kommunikasjonslinjene over sjø i alle domener er et annet. Allierte som kommer med skip mot utvalgte havner i Norge, vil være attraktive mål for luft- og sjøbaserte angrep i det som betegnes om en kritisk fase av en deployering. Norge konsentrerer i dag sin luftoperative virksomhet rundt et fåtall flystasjoner som har et minimum av luftverndekning. Allierte fly som skal operere fra Norge vil måtte benytte et større antall flyplasser for å sikre spredning og operativ fleksibilitet. Sammen med sikring av logistikk- og

mottaksområder og områder for større troppekonsentrasjoner (RSOM) er dagens luftvernkapasiteter langt fra tilstrekkelig og kan bli en begrensning både for hvor mye og hvor raskt Norge kan motta alliert støtte.

BEHOV FOR FORNYET KONSEPTUELL TENKNING

Når krigen har kommet til Europa igjen må vi ha en ny og strategisk tilnærming til hvordan vi skal tilrettelegge for og sikre rask og effektiv alliert støtte til Norge og Norden. I de politiske rammene som er trukket opp for alliert støtte pekes det på totalforsvaret som en sentral premisse for å kunne levere varer og tjenester. I ytterste konsekvens kan Forsvaret lukke øynene litt for de utfordringene som vil komme når allierte ankommer til Norge, slik dagens oppgaver til Forsvaret er beskrevet. En ny sikkerhetspolitisk situasjon som også inkluderer et bredt nordisk NATO bør lede til en fornyet konseptuell tenkning rundt hvordan mottak og støtte til utenlandske avdelinger som deployeres til Norge i krise og krig skal tilrettelegges. Begrepet vertslandsstøtte må gis en utforming og et innhold som sikrer at det blir oppfattet som en reell styrke-multiplikator både nasjonalt og ikke minst for de land som har forpliktet eller forventes å forplikte seg til å deployere til Norge. Den nordiske dimensjonen må avklares spesielt med Finland og Sverige for å sikre en helhetlig tilnærming som er fleksibel og kosteffektiv.

PRIORITERINGER

Forsvarets ledelses- og styrkestruktur må også reflektere en mer strategisk tilnærming til alliert mottak hvor balansen mellom rene nasjonale kapasiteter og kapasiteter med evne og oppdrag om å støtte allierte avdelinger er ivaretatt. Identifikasjon av utvalgte APODs og SPODs vil tilrettelegge for at Forsvaret kan starte planlegging for utnyttelse av dedikerte militære og sivile kapasiteter. Samhandling med sivile ressurser fra totalforsvaret kan konkretiseres gjennom planprosesser og øvelser slik at roller og ansvar er avklart og et fungerende ledelsessystem er etablert. Gitt presset som er på forsvarsbudsjettet vil en slik prioritering i verste fall smerte og hvor det vi i dag kjenner som forsvarsgrenvise kapasiteter må reduseres til fordel for å sikre et fungerende system for mottak og understøttelse av allierte i tråd med det fremtidens forsvarskonsept legger opp til. ■

«Det bør være i mottagerlandets interesse å kunne tilby et bredt spekter av tjenester som sikrer rask og trygg deployering»

¹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/81506a8900cc4f16bf-805b936e3bb041/no/pdfs/prp202020210014000dddpdfs.pdf>

² <https://www.nato.int/docu/logi-en/1997/lo-1204.htm>

³ <https://www.nordnorskdebatt.no/vi-styrker-evnen-til-alliert-mottak/o/5-124-202813>

⁴ <https://ifi-publikasjoner.archive.knowledgegear.net/bitstream/handle/20.500.12242/2560/19-01068.pdf>

⁵ <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/norge-tar-ledelsen-pa-nato-logistikken-i-nordomradene>

⁶ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/ti-wAAzM4/peker-ut-fire-noekkelhavner-forsvarsjefenes-plan-for-nordisk-forsvar>

▼ **Det meste av materiellet vil komme sjøveien.** Norske havner er viktige også for Finland og Sverige. Å sikre sjøleden er svært viktig. Foto: Zairo Petronilla / SNMG1 / Forsvaret

▲ Noe av det oppløftende og inspirerende ved forsvaret av Ukraina er å se det ukrainske kollektivet. Fra president Zelenskyjs lederskap og kontinuerlige kamp for å opprettholde internasjonal politisk vilje til å støtte kampen mot overgriperen, til frivillige som melder seg til tjeneste for å kjøre syketransport, dele ut mat og klær, eller lage «molotovcocktails» i tilfelle fienden skulle komme for nær. Foto: Shutterstock

NOEN ORD OM FUNDAMENTET FOR NORSK SIKKERHET

I skrivende stund er det nøyaktig ett år siden Russland angrep Ukraina. Det er krig i Europa. Hundretusener av drepte og sårede. Enorme materielle og menneskelige ødeleggelser. Menneskelig lidelse det er vanskelig å beskrive med ord. Men, hva betyr egentlig dette for Norge? Hvordan bør Forsvaret utvikle seg?

TEKST: PROFESSOR DAG HENRIKSEN, LUFTKRIGSSKOLEN

Jeg har tidligere skrevet om potensialet ved nordisk samarbeid, mangelen på en tydelig militærstrategi, vår manglende evne til å etablere en god kultur for fellesoperasjoner, at vi må myke opp vår gravitasjon mot det taktiske og stridstekniske nivå, og at vi ikke evner å utnytte ressursene og få det lille forsvaret vårt til å trekke i samme retning i tilstrekkelig grad.

Denne gangen vil jeg heller se nærmere på noen av hjørnesteinene som utgjør selve fundamentet for vår fremtidige sikkerhet.

NORGE OG EUROPA MÅ TA STØRRE ANSVAR FOR EGEN SIKKERHET

De viktigste sikkerhetspolitiske dynamikkene som påvirker oss, har vi kjent til lenge. Vi har visst lenge at Europa har nedprioritert sin militære kapasitet og er for avhengige av USA. Vi har visst lenge at USA i stadig større grad vender fokuset mot Kina. Vi har visst lenge at Russland har vært villige til å bruke makt for å nå sine politiske målsetninger. Vi har visst lenge at Europa har vært for avhengige av russisk energi. Vi har visst lenge at Norge og Europa har valgt å ikke gjøre noe med det.

Slik sett er det i større grad et europeisk sikkerhetspolitisk og militært maskerfall vi bevitner. Vi har bløffet over tid, og vi vet det godt. Tyskland har forstått det. Polen har forstått det. Langt de fleste nasjoner i NATO signaliserer en kraftig økning i forsvarsbudsjettene. Men, hva med oss?

En kollega i Forsvarsdepartementet forklarte meg en gang at Norge tradisjonelt har som ambisjon å «sitte midt i båten», underforstått at vi i NATO hverken skal være den mest fremoverlente, eller den som de andre opplever som en belastning. Men Norge er et av få land i NATO som ikke sender et tydelig signal om å styrke forsvarsbudsjettet på linje med andre NATO-land. Den steinrike nasjonen, med enorme summer på bok og økte energiinntekter, som er helt avhengig av hjelp fra andre, synes å ikke fange krigens viktigste lærdom: Krigen var aldri borte, den kan komme til oss, og vi har et felles ansvar for å sørge for at Russland anser det som en svært dårlig idé å utfordre oss eller våre allierte.

Vi skjønner at vi står foran store utfordringer knyttet til en aldrende befolkning, tunge løft innen infrastruktur, det trengs ressurser for å sørge for «det grønne skiftet», etc. Men dette berører alle NATO-land. Til tross for dette sier nesten alle de andre landene tydelig at de skal nå 2%-målet *eller mer*. Men vi, en av de aller rikeste, synes å føre en argumentasjon om at vi er for små til å utgjøre en forskjell, og at med vår velstand vil 2% av BNP være uproporsjonalt mye. Altså ... hmm? Skal de med mindre velstand prioritere ned sin velferdsstat for å frigjøre midler for å nå 2%-målet slik at de er bedre rustet til å komme oss mer velstående til unnsetning?

På første plass som forklaring på hvorfor Putin kalkulerte med at han kunne slippe unna med å ta et stort stykke territorium i Europa vinteren 2022, kommer nok hans undervurdering av Ukrainas forsvarsvilje og kampkraft. På en god andre plass kommer hans undervurdering av NATOs og Europas vilje og evne til krisehåndtering. Hadde Europa over

tid vist sterk vilje og evne til å prioritere forsvar, og dermed hatt en vesentlig tyngre avskrekkende effekt, hadde kanskje Putin kalkulert annerledes?

Det er ikke uinteressant hvilke militære systemer Norge eventuelt kjøper etter at Forsvarskommissjonen og FMR har lagt frem sine anbefalinger, men det aller viktigste er hvilken avskrekkende effekt vi – Norge, Europa, NATO, USA, andre allierte – *sammen* etablerer. Det koster å bli med i den klubben. Vi kjenner godt til medlemsavgiften, den ligger på ca. 2% av BNP. At en av de mest velstående prøver å unndra seg betaling når regningen for nasjonens egen sikkerhet skal gjøres opp er egentlig veldig, *veldig* flaut ... og like uforståelig.

DET TRENGS TYDELIG LEDERSKAP, NÅ

Det er som regel når det stormer det blir aller viktigst med lederskap. Ikke av den kvikke typen, det som gjør seg på TV, basert på hva unge politiske rådgivere gir av råd. Heller ikke reaktivt lederskap fremtvunget av dårlige meningsmålinger, ideologiske løsninger som høster applaus i voksende lokallag, eller forsøk på å blidgjøre alle i en nasjon som har lagt seg til forventninger i tråd med sin egen enorme velstand. Et lederskap som ser mye lenger enn den krig vi står ovenfor nå.

Vi trenger statskvinnen og statsmannen. Vi trenger ledere som ønsker og evner å føre en samtale med oss alle. Som evner å forklare realitetene, sette prioriteter i sammenheng, og som kompetent og nøkternt redegjør for konsekvensene av de helhetlige og langsiktige valgene som må tas – ikke bare som nasjon, men også som et nordisk, europeisk og transatlantisk sikkerhetspolitisk kollektiv. Som forklarer at det vil koste hver enkelt av oss, men som også er tydelig på at vår sikkerhet er helt avhengig av det. Vi tåler en slik samtale. Vi ønsker en slik samtale. Det trengs tydelig lederskap, nå.

Det trengs klokt, stødig og langsiktig lederskap i vår egen militære organisasjon også. Vi trenger en omforent og godt forankret militærstrategi/stridsidé som er tydelig for alle, uavhengig av rang og posisjon. Lederskap, strategi og retning som skaper forståelse for valg, investeringer og prioriteter. Prosesser, råd og beslutninger forankret i grundig og helhetlig stabsarbeid. Vi trenger lederskap som evner å utnytte det økte spillerom for styring som nå tildeles Forsvaret. Vi trenger å være sikker på at forsvarets ledelse og organisasjonen trekker i samme retning.

Vi trenger militære og sivile ledere som kan ha den viktige samtalen med oss som jobber i Forsvaret. Som ikke bruker ord som «effektiviseringstiltak» når vi vet det fører til fartøy i opplag, dårligere rammevilkår og redusert operativ evne. Som ikke heiser fanen «mangfold» for å tildekke det økonomisk motiverte ønsket om å redusere militær utdanning. Som ikke later som om de store reformene de siste ti årene har vært en parademarsj av «gevinstrealisering» og «operasjons-optimalisering» fra fremsynte ledere som dessverre møter litt for mye «omstillingsmotstand» fra de på gulvet som ikke har samme overhøyde. Vi trenger ikke ledere med for stor hybris, som mener de vet best, som glemmer at mange av de en leder er smartere og

«At en av de mest velstående prøver å unndra seg betaling når regningen for nasjonens egen sikkerhet skal gjøres opp er egentlig veldig, veldig flaut ... og like uforståelig»

kan mer om sakskompleksene enn en selv. Vi skjønner at vi trenger modernisering og effektivisering i Forsvaret, men ha en samtale om dette som gjør at vi har tillit til prosessene, konklusjonene og de som leder oss. Vi trenger ikke lederskap som gjør at når briefen er over, og andelen moteord og «spin» har kommet bitte-litt ut av kontroll for både foredragsholder og tilhørere, så møtes blikkene til begge parter i en slags resignert stille dialog: «du vet jeg er forpliktet til å 'effektivisere'?» ... «jeg vet ... men, likevel ... *really?*».

Vi trenger militære ledere som har ideer, perspektiver og kan tegne det store bildet for Forsvarets ansatte, og den norske befolkningen, knyttet til hvordan en økning av Forsvarsbudsjettet til 2% av BNP skal brukes på en klok måte for å sikre god og langsiktig trygghet for Norges befolkning og våre allierte. Som forklarer saklig og ryddig at vi trenger mer folk, flere hender og påfyll av kloke hoder og varme hjerter. Som med kompetanse og overbevisning evner å argumentere for at vi trenger *noe* målrettet tilførsel av materiell for å dekke de mest gapende hullene i forsvarsstrukturen, men aller, aller mest trenger å fylle på med kreative, motiverte og *godt* utdannede mennesker som kan utnytte de ressursene vi allerede har.

Mennesker som kan få systemene våre til å virke bedre sammen, og som kan sørge for å koble på allierte mennesker og systemer om det trengs. Vi trenger ikke ledere som roper på en rekke nye dingser, nå, men som forstår at flere folk som fordeles på de strukturer vi allerede har, skaper nødvendig seighet, robusthet og frigjør tid slik at menneskene kan snakke sammen,

utvikle kunnskap sammen, skape felles erfaringer, felles løsninger – lage en helhet av det fragmenterte forsvaret vårt. Det trengs klokt, vidsynt, langsiktig og tydelig lederskap, nå.

«Vi trenger ikke ledere med for stor hybris, som mener de vet best, som glemmer at mange av de en leder er smartere og kan mer om saks-kompleksene enn en selv»

KOLLEKTIVET

Det er mange i Forsvaret som venter på hva FMR og Forsvarskommisjonen legger frem av anbefalinger denne våren. Det er imidlertid en tredje kommisjon som også legger frem sine anbefalinger før sommeren, den såkalte *Totalberedskapskommisjonen*. Denne kommisjonen har gått litt under radaren for mange av oss, men er vel så sentral som de to andre. For, det er ikke Forsvaret alene som skal forsvare Norge. Hele Norge, sammen med våre allierte, skal forsvare Norge.

Vi vet at det er krevende å jobbe tverrsektorielt. Det er ikke bare Forsvaret som strever med en preferanse for å jobbe internt med det en kan best. Ulike samfunnssektorer har en liknende gravitasjon, og å få alle til å utnytte hverandres ressurser og trekke i samme retning – å få ressursene til å møtes – vet vi er en utfordring. Det ligger enorme ressurser i norske fylker og kommuner, ulike direktorater, offentlig og privat næringsliv, frivillige organisasjoner, media, enkeltmennesker ... alle gode krefter som sammen, som kollektiv, skal stå rustet mot en fiende som på ulike måter kan ha ønske om å påvirke vår vann- og strømforsyning, vår infrastruktur, våre kommunikasjonslinjer, våre politiske prosesser, vår kollektive vilje og evne til å håndtere krisen og/eller krigen.

Nettopp dette har vært noe av det oppløftende og inspirerende ved forsvaret av Ukraina. Å se det

NORGES BANK
INVESTMENT MANAGEMENT

[Oljefondet](#) | [Publikasjoner](#) | [Organiseringen](#) | [Søk](#) 🔍 | [English](#)

Oljefondets markedsverdi

13 901 211 238 870 NOK

For deg og fremtidige generasjoner

▲ Snapshot fra Oljefondets hjemmeside 12 mars 2023.

ukrainske kollektivet. Fra president Zelenskyjs lederskap og kontinuerlige kamp for å opprettholde internasjonal politisk vilje til å støtte kampen mot overgriperen, til frivillige som melder seg til tjeneste for å kjøre syketransport, dele ut mat og klær, eller lage «molotovcocktails» i tilfelle fienden skulle komme for nær. Næringsliv som bidrar med varmeovner, aggregater, transportkapasitet eller stiller lokaler til disposisjon for de som trenger et sted å sove. Alle de som daglig jobber for at flest mulig av den ukrainske befolkningen skal ha tilgang på strøm i de kalde vintermånedene, eller tilgang på internett og mobiltelefoner for å kunne snakke med sine kjære og holde seg oppdatert. Eller kunstneren som har satt kreativiteten på midlertidig vent for å sveise «spanske ryttere», da det virket som det var størst behov for *det* de dagene og ukene en fryktet at Kiev skulle falle.

Selv håper jeg at både Forsvarskommissjonen og Totalberedskapskommissjonen anbefaler obligatorisk samfunnstjeneste for alle. Vi trenger å bli minnet på at vi må stå sammen når det trengs. Vi trenger å minnes på at vi er en del av et kollektiv, en samfunnskontrakt hvor vi sammen skal skape verdiene, robustheten og tryggheten. Det innebærer både plikter og rettigheter. Jeg tror en modell med samfunnstjeneste for alle hadde vært strålende i så måte. Seks-, ni- eller tolv måneder, hvor den enkelte (i hovedsak) kan velge hvor en vil bidra innen en portefølje av samfunnsområder hvor nasjonen har behov for hjelp. Vi trenger kloke hoder og varme hjerter i Forsvaret, vi trenger de for å bidra inn i norsk helsevesen, vi trenger de for å styrke vår totale beredskap, vi trenger de innen miljøvern og bærekraft, etc.

Så hadde det vært spennende å se totalforsvar og beredskap i en internasjonal ramme. Det er for meg åpenbart at vi bør se på dette i et nordisk perspektiv, hvordan vi kan se ressursene våre i sammenheng, men også gjerne med andre allierte. La oss se de to kommisjonene og FMR i sammenheng, og skape gode strukturer for helhetlig og langsiktig styrking av vår trygghet.

AVSLUTNING

En bekjent spurte meg nylig hva jeg er mest redd for knyttet til vår sikkerhet. Jeg svarte at det egentlig ikke er Russland. *Dersom* Norge, Norden, Europa, USA, våre allierte står sammen som kollektiv, og prioriterer vår felles sikkerhet, *på ordentlig*, så vil ikke Russland angripe oss. Vi må tenke mye videre enn som så for å ivareta norsk sikkerhet.

Da er jeg minst like bekymret for «the perfect storm», en kombinasjon av faktorer, som påvirker vår sikkerhet. Et såret Russland, et dristigere Kina, den destruktive innenrikspolitiske dynamikken i USA, kampen om energi, tendensen til svekkelse av det liberale demokratiet / den liberale verdensorden og menneskerettigheter, tendensen til fascinasjon for sterke ledere og mer autokratiske idéer, forsøkene på å svekke de institusjoner som utgjør fundamentet i våre

«Den steinrike nasjonen, med enorme summer på bok og økte energiinntekter, som er helt avhengig av hjelp fra andre, synes å ikke fange krigens viktigste lærdom»

▼ Ask not what your country can do for you – ask what you can do for your country". President John F Kennedys innsettelsestale 20 januar 1961. Foto: NASA

demokratier, fremveksten av konspirasjonsteorier og sympatien for alternative «fakta», en slags generell svekkelse av fastpunkt av idéer og prinsipper vi pleiede å være enige om. Jo mer polarisert, jo vanskeligere er det å respektere meningsmotstandere og deres verdensanskuelse, og evnen til å bygge kollektiv og finne felles løsninger reduseres. Dersom dette krydres med høye priser, større andel av mennesker som faller utenfor, økende misnøye ... så er historien full av eksempler på mennesker som ønsker å kapitalisere på en slik dynamikk. Dette er det jeg er mest redd for.

I det hele har menneskeheten tatt store steg innen teknologi, legevitenenskap, miljøvern, infrastruktur, kommunikasjon og en lang rekk andre samfunnsområder. Men, når det kommer til makt og politikk, så er det som om den tidligere britisk statsministeren (1855-1858; 1859-1865), Lord Palmerston, politiske paradigme fortsatt består: 'Britain has no permanent friends, only permanent interests. And so it has been for all nations and alliances'. Det er dette perspektivet Putin har internalisert. Sannsynligvis også Xi Jinping. Vi trenger ikke nødvendigvis se utenfor NATO for å se dette utsynet.

Så, vi skal lese rapportene fra FMR, Forsvarskommissjonen og Totalberedskapskommissjonen før sommeren. Vi bør sett oss ned, bruke litt tid, og legge en langsiktig og helhetlig plan for å styrke norsk og alliert sikkerhet. Men *egentlig*, så starter dette hos hver av oss. Viljen til motstand, viljen til å ikke fokusere for mye på oss selv og de nære ting, viljen og evnen til å forstå at det kun er sammen vi ivaretar vår sikkerhet. Det starter med å ha vilje til å betale medlemskontingenten til det allierte fellesskapet. ■

SKYHØYE INNTEKTER - UNDERFIANSIERT FORSVAR

Dagens langtidsplan for forsvarssektoren har blitt en politisk sovepute. Regjeringen følger langtidsplanen for 2021-2024 ganske slavisk selv om den sikkerhetspolitiske situasjonen er dramatisk forverret og de økonomiske beregningene ikke er gode nok. Regjeringen har ikke tatt større grep, men ser ut til å vente til den skal legge frem ny Langtidsplan om et år.

▼ **De tre mest sentrale personene i regjeringen** som skal beslutte hvor mye ressurser som skal settes av til Forsvaret de neste årene. Finansminister Vedum, Statsminister Støre og forsvarsminister Gram på Rena i februar 2023.

Foto: Ole Berg-Rusten/NTB

TEKST: GENERALMAJOR [P] ESPEN AMUNDSEN, SENIORRÅDGIVER I RUD PEDERSEN PUBLIC AFFAIRS, TIDLIGERE SJEF ØKONOMI I FORSVARSSTABEN

For å oppnå en god utvikling av forsvarssektoren må langtidsplanen følges opp i de årlige budsjettvedtakene. Fra langtidsplanen for 2009-2012 har det vært godt samsvar mellom de vedtatte langtidsplanene og de påfølgende årsbudsjettene. Fra 2016 kom det en betydelig vekst i forsvarsutgiftene som i stor grad var drevet av tilleggsbevilgningene til kampflyanskaffelsen. Veksten fortsatte med langtidsplanen for 2021-2024 selv om den lå under laveste alternativer (Alternativ D) i forsvarssjef Bruun-Hansens fagmilitære råd. Planen innebar en opptrapping med vel to milliarder (2020 kroner) i økning for hvert år. Det ble også lagt opp til å beholde de beløpene som var tilleggsfinansiert til kampfly. Anskaffelse av Kystvaktfartøy ble forsert.

STATUS

Forsvarsbudsjettet har økt nominelt fra 43,8 milliarder kroner i 2015 til ca. 76 milliarder kroner i år. Det er en betydelig økning. På grunn av fallet i bruttonasjonalproduktet (BNP) som følge av pandemien, utgjorde forsvarsbudsjettet ca. 2 prosent av BNP i 2020. Siden har budsjettet økt nominelt med nær 15 milliarder kroner mens BNP-andelen har sunket med ca. 0,6 prosentpoeng. Det skyldes uvanlig stor økning av BNP, ikke minst på grunn av stor eksport og høye olje- og gasspriser.

Forsvaret er moderne, og det opererer godt sammen med naboland og allierte. Forsvaret har en «god» og «meget god» operativ evne til å løse fredstidsoppgavene, men 2022-budsjettet opplyste at evnen til å løse de mest krevende oppgavene var «mindre god». Med krig i Europa er det urovekkende.

Siden har reaksjonsevne, tilgjengelighet og utholdenhet, vært prioritert noe høyere, men det gjenstår fortsatt udekkede behov. I Stortingsmelding nr. 10 (2021-2022) konstaterer regjeringen at langtidsplanen tar risiko på for mange områder. Som følge av krigen i Ukraina ble det gitt tilleggsbevilgning for 2022 på tre milliarder kroner til blant annet økt overvåking av norske havområder, mer seiling med Marinens fartøyer, økt øvingsaktivitet i Hæren og Heimevernet og økte beredskapsbeholdninger.

Ved inngangen til 2023 har ikke forsvarssektoren, med Forsvaret i spissen, gjennomført den effektiviseringen som de har fått krav om. Det betyr at Forsvaret ikke får frigjort knapt 400 millioner kroner som gjenstår fra foregående langtidsplanperiode. I tillegg kommer krav på ytterligere 1,9 milliarder kroner for perioden 2021-2024. Dette skulle være brukt til høyere prioriterte formål. Dessuten er merutgiftene til høyere energi-, drivstoff- og valutapriser anslått til ca. 1,3 milliarder kroner. Dette blir dekket inn ved overføring fra investeringsbudsjettet. Selv om bevilgningene til forsvarssektoren øker, er sektoren fortsatt underfinansiert og driftssituasjonen er presset. Bemanningen er for lav og det er store utfordringer innen personell og kompetanse.

Andre land har laget ambisiøse planer. Finland har for eksempel fordoblet sitt forsvarsbudsjett, Tyskland skal øke sitt med 100 milliarder euro og Polen ligger allerede på 4 prosent av BNP til forsvar. Alle har raskt økt bemanning, bestilt nye våpensystemer

og anskaffet mer ammunisjon. Norge utgjør nå et unntak blant europeiske NATO-land ved å unnlate å ta kraftfulle grep for å styrke Forsvaret. Det legges merke til blant allierte.

I Stortinget er det bred politisk enighet om å donere militært materiell til Ukraina, samt å trene ukrainske soldater. Noe materiell tas ut av overskuddslagre, men annet utstyr og ammunisjon må gjenanskaffes. Dette fører til at forsvarssektoren får ekstraavgifter og at forsvarsbudsjettet derfor øker. Militær støtte til Ukraina bidrar dermed til at forsvarsbudsjettets andel av bruttonasjonalproduktet øker.

PLANEN ER UNØYAKTIG

En langtidsplan må bygge på informasjonen som er tilgjengelig når den lages. Dessuten vil beregningene være grove, og de bygger på forutsetninger. Dette gir et avvik som øker jo lengre ut i planperioden man kommer. Dette betyr ikke at planene er dårlige, men man treffer naturlig nok ikke helt. Slike svakheter blir selvsagt sterkere hvis det inntreffer store og uventende hendelser, som pandemi, børskrakk eller krig.

Regjeringen har fulgt opp langtidsplanen, men ny informasjon avdekker bristende forutsetninger og behov for oppdaterte beregninger. Å følge en langtidsplan som er akterutseilt av internasjonal utvikling og på grunn av unøyaktigheter, gir dårlig styring.

PLAN – IKKE FASIT

Langtidsplanene fungerer best i tider med en stabil sikkerhetspolitisk situasjon. Da vil planen bygge på vurderinger som står seg for de etterfølgende årene. Når budsjettet skal lages, tar Forsvarsdepartementet utgangspunkt i langtidsplanen som brukes som fastpunkt. Det har vært en norsk tradisjon og styrke, men i dagens situasjon holder det ikke.

Norges sikkerhetspolitiske situasjon er dramatisk forverret siden nåværende langtidsplan ble laget, og planens holdbarhet er svekket. Noen anbefalinger burde vært endret eller justert, og ambisjonsnivået burde økt betydelig. Vi ser få spor av en slik gjennomgang i forsvarsbudsjettet for 2023.

Regjeringen kunne styrket Forsvaret på flere måter i påvente av ny langtidsplan. Forsvaret bør trene og øve mer, og det er behov for å øke bemanningen, logistikkapasiteten og ammunisjonsbeholdningene. Dette ville styrket reaksjonsevnen, tilgjengeligheten og utholdenheten. Man kan for eksempel:

- Supplere og øke antall våpensystemer som man allerede har og som det er stort behov for.
- Utvide anskaffelsen i eksisterende investeringsprosjekter.
- Sette i gang byggeprosjekt og anskaffelser tidligere.
- Velge noen av anbefalingene i Forsvarssjefens Fagmilitære råd fra 2019 som regjeringen ikke fant å prioritere i 2020.

Man må ha en oppdatert situasjonsforståelse og velge det som gir best effekt.

STYRKE BEMANNINGEN

Etter den kalde krigen tok Forsvaret ut en fredsdividende og reduserte bemanningen for å spare utgifter (dvs. «lean manning»). Driften ble effektivisert basert på eksempler fra sivil sektor, og man kunne leve med at driften ble mer sårbar. Risikoen for ikke å

«Å følge en langtidsplan som er akterutseilt av internasjonal utvikling og på grunn av unøyaktigheter, gir dårlig styring»

«Med den sikkerhetspolitiske situasjonen som vi har nå, må målestokken for bemanning endres»

kunne løse oppdragene økte uten at det behøvdde å gi alvorlige konsekvenser. Med den sikkerhetspolitiske situasjonen som vi har nå, må målestokken for bemanning endres. De operative avdelingene trenger økt bemanning og personell som kan brukes fleksibelt. Det holder ikke å styrke Forsvarets grunnmur, man må også forsterke Forsvaret som byggverk.

Forsvaret bør trekke lærdom av hvordan de organiserer fredstidsoppgaver, som for eksempel kystvakten, grensevakten og redningstjenesten. Disse er meget god operativ evne opp mot oppdragene som de løser. De avdelingene som skal kunne håndtere de mest krevende oppdragene må på tilsvarende måte styrkes, og tjenesten må organiseres slik at man får mer ut av investeringene som er gjort.

2 PROSENT-MÅLET

NATO har lenge hatt et mål om at NATO-landene skal bruke 2 prosent av BNP til forsvar. På NATO-toppmøtet i 2014 forpliktet regjeringssjefene seg til at landene skulle «sikte på å bevege seg mot 2 prosent-målet» innen 2024. President Trump skjerpet dette til et krav, og på NATO-hold snakker man nå om at 2 prosent av BNP til forsvar må være et minimum.

Bakgrunnen for 2 prosent-målet er å få en bedre byrdefordeling mellom NATO-landene. USA kan ikke ta en så stor regning for det felles forsvar som de har gjort i mange år. De andre landene må styrke sine egne forsvar og bidra mer til fellesforsvaret. 2 prosent av BNP er et virkemiddel for å nå det. Det er ikke et mål i seg selv, men en forpliktelse som NATO-landenes regjeringssjefer har gitt hverandre i fellesskap. BNP er et uttrykk for verdiskapningen. Et land med høyt BNP bør ha en større evne til å satse forholdsmessig mer på forsvar, enn et land med lavt BNP.

I Norge fremhever vi ofte hvor viktig militær støtte fra USA er. Norge er importør av sikkerhet. Samtidig er vi et av de rikeste landene i Europa. Staten får enorme inntekter fra olje- og gasseskjette, og den mottar svært mye aksjeutbytte. Norge har en sterk økonomi som gjør at vi kan ta et større ansvar for egen sikkerhet. Dessuten bør vi sørge for at vi har et sterkt nok nasjonalt forsvar til at regjeringen får den handlefrihet i sikkerhetspolitikken som den trenger. Forsvaret skal bidra til at regjeringen kan opptre med nødvendig selvtilit overfor andre land.

BNP har endret seg mye de siste årene, ikke minst på grunn av økte olje- og gassinntekter. I 2021 beregnet Forsvarsdepartementet forsvarsutgiftens andel av BNP for 2023 til å skulle bli 1,87 prosent, mens de basert på oppdaterte BNP-prognoser i oktober 2022 reduserte anslaget til 1,43 prosent. Det er ikke lett å styre på grunnlag av et bevegelig mål, men Finansdepartementet bør utarbeide gode prognoser for utviklingen av BNP som kan brukes i langtidsplanleggingen. Regjeringen må styre på grunnlag av disse prognosene og ikke la seg forstyrre av årlige svingninger. Skulle avviket bli for stort, bør regjeringen håndtere det når den lager ny langtidsplan.

I NATO står 2 prosent-forpliktelsen høyt på agendaen og det er skjerpet til et krav. Dessuten er

**«Forsvars-
budsjettet har økt
nominelt fra 43,8
milliarder kroner i
2015 til ca. 76
milliarder kroner i
år. Det er en
betydelig økning»**

▼ **Regjeringen kunne styrket Forsvaret** på flere måter i påvente av ny langtidsplan. For eksempel supplere og øke antall våpensystemer som man allerede har og som det er stort behov for. For eksempel mer NASAMS. Generalmajor Rolf Folland inspiserer luftvern-avdelingen som deployerte fra Ørland til Oslo under Joint Viking i mars 2023. Da var det ikke luftvern igjen på Ørland.

Foto: Ole Andreas Vekve / Forsvaret

USA og andre land tydelige om sine forventninger. Det er vanskelig å finne gode argumenter for at Norge skal slippe å forplikte seg til å nå 2 prosent-målet. Norge står mer og mer alene om ikke å ha en plan for å nå 2 prosent-målet noe som gir en lite ønsket oppmerksomhet. 2 prosent-målet er blitt et symbol på vilje til allianse-solidaritet i en krisetid. At også vi legger 2 prosent-målet til grunn, vil være et uttrykk for at vi har en god sikkerhetspolitisk situasjonsforståelse.

De er vanskelig å se for seg at Norge fortsetter i dette sporet. Statsministeren bør stille på NATO-toppmøtet i Vilnius i juli med en plan for å nå 2 prosent målet. Det vil samtidig være en oppfølging av Hurdalsplattformen. Forsvarsbudsjettet økes med ca. 30 milliarder kroner og med et så stort beløp er det nødvendig med en god plan. En opptrapping fra 76 til ca. 106 milliarder kroner vil måtte gå over flere år.

I statsbudsjettet for 2023 ble statsbudsjettet tilført 317 milliarder kroner fra Oljefondet. Det tilsvarte 2,5 prosent av fondets verdi da budsjettet ble laget. Regjeringen la opp til å holde igjen på overføringene fra Oljefondet, men den kunne brukt inntil 63 milliarder mer og fortsatt holdt seg innenfor handlingsregelen. Siden har verdien på Oljefondet økt med ca. 1000 milliarder kroner når dette skrives. Det betyr at regjeringen kunne brukt ytterligere 30 milliarder kroner uten å bryte med handlingsregelen. En økning av forsvarsbudsjettet kan også dekkes inn på andre måter. Dette viser at regjeringen og Stortinget har et betydelig politisk handlingsrom i finanspolitikken.

PRIS- OG LØNNSKOMPENSASJON

Forsvarsbudsjettet pris- og lønnskompenseres når budsjettet utarbeides etter retningslinjer fra Finansdepartementet. Budsjettet lønnskompenseres ytterligere etter lønnsoppjøret. Kompensasjonene skal bidra til å opprettholde kjøpekraften fra ett budsjett til det neste. Manglende lønns- og priskompensasjon har samme effekt som budsjettkutt. Dersom man priskompenserer med tre prosent, og prisstigningen blir på fem prosent, tilsvarer det et budsjettkutt på to prosent. Selv så små differanser, gir en stor effekt på budsjettet.

Finansdepartementet har en modell for å beregne priskompensasjon for Forsvaret. Der bruker de Forsvarets handlekurv og historiske tall, men den tar ikke hensyn til endringer i operativ ytelse. Metoden er tilbakeskuende, og forsvarsindeksen vil derfor henge etter. Denne metoden fungerer godt i perioder med stabile priser slik vi har hatt, men med stor prisstigning som nå, vil forsvarsindeksen underkompensere. Det vil si at budsjettet ikke øker nok til å kompensere for lønns- og prisstigning fullt ut. Paul Sigurd Hilde ved Institutt for Forsvarsstudier (IFS) har i en grundig studie av norske forsvarsutgifter (IFS Insights 10/2020) vist at forsvarsindeksen har ligget 16 prosentpoeng høyere enn konsumprisindeksen i perioden 1996-2019.

NY LANGTIDSPLAN I 2024

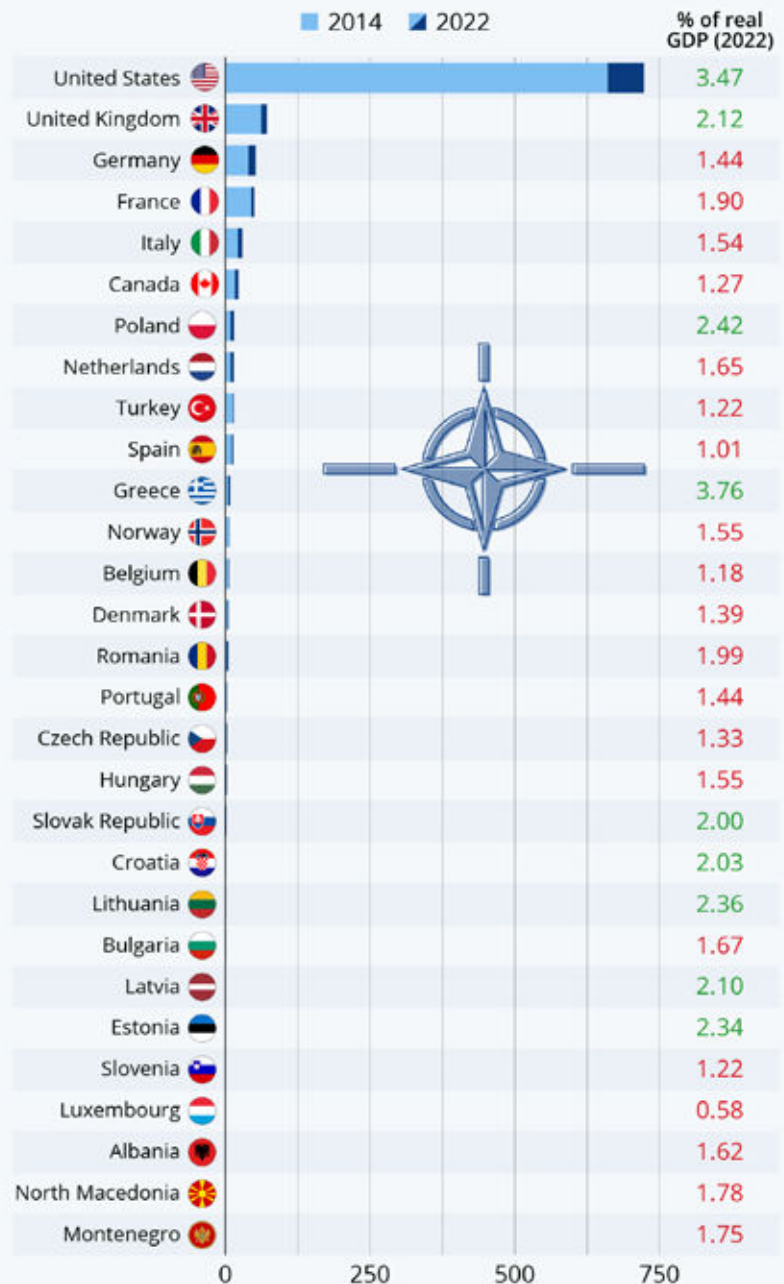
Ny langtidsplan for forsvarssektoren for perioden 2025-2028 forventes lagt frem neste vår. Det vil si vel to år etter at krigen i Ukraina startet. Regjeringen bør dermed ha rimelig tid til å vurdere hvilke anbefalinger den vil foreslå som følge av krigen. Den nye planen vil måtte ta utgangspunkt i eksisterende langtidsplan og oppdatere beregningene fra denne. Dermed etableres et nytt ståsted for økonomiberegningene hvor man finner ut hvor stor differansen er mellom det som har vært planlagt og de reelle utgiftene. Dessuten vil regjeringen ha mottatt forsvarskommisjonens anbefalinger og Forsvarssjefens fagmilitære råd, samt at Forsvarsanalysen 2023 fra Forsvarets forskningsinstitutt også vil være tilgjengelig.

Basert på erfaring, vil regjeringen legge stor vekt på de faglige anbefalingene i Forsvarssjefens fagmilitære råd. Imidlertid kan de velge et annet ambisjonsnivå enn det forsvarssjefen anbefaler. Forsvarskommisjonen har arbeidet parallelt og de har satt seg godt inn i status i forsvarssektoren, den sikkerhetspolitiske situasjonen og hva andre land gjør. Kommisjonen har medlemmer fra alle partiene som er representert på Stortinget, og det kommer neppe til å være full enighet om alle anbefalingene. Samtidig vil det være overraskende hvis kommisjonen kommer med råd som avviker svært mye fra de som forsvarssjefen gir. Vi må forvente at kommisjonen vil gi anbefalinger om hvordan forsvarsbudsjettet bør utvikle seg fremover, herunder 2 prosent-målet. Den vil veie statusen for forsvarssektoren mot den sikkerhetspolitiske situasjonen og finanspolitiske prioriteringer. Dette vil være viktige innspill til regjeringen. Regjeringen må så velge et ambisjonsnivå for Forsvaret som balanseres godt med den risikoen knyttet til forsvar av Norge som de er villige til å ta.

Regjeringen har ikke et stort handlingsrom når den skal utarbeide langtidsplan for neste fireårsperiode. Mange av utgiftene er faste, forpliktet og kan bare endres i begrenset grad. Ved å øke størrelsen på forsvarsbudsjettet, vil handlingsrommet øke. Behovet og viljen til å gjøre noe må veies mot hva som er mulig å gjennomføre. Det tar tid å rekruttere og utdanne personell og anskaffe nytt materiell og utstyr. Dessuten har store bestillinger fra andre land økt leveringstidene og prisene. ■

Where NATO Defense Expenditure Stands in 2022

Estimated military spending of NATO countries in 2014 and 2022 and share of GDP (in billion constant 2015 U.S. dollars)

NATO member Iceland has no armed forces.

Source: NATO

FREMTIDENS FORSVAR DRIVES AV TEKNOLOGI

Vi forbereder oss på den forrige krigen.

TEKST: SILVIJA SERES, MATEMATIKER OG
TEKNOLOGIINVESTOR

Militærteoretikeren og generalen Sir Basil Liddell Hart skrev i boken «The Real War» fra 1930 at «The most disastrous thing that you can ever learn is your first victory because it teaches you, from then on, to do the same thing again but harder». Dette kan tolkes som en advarsel mot å forberede seg på å kjempe den forrige krigen igjen, og heller erkjenne at fremtidige konflikter vil være forskjellige og kreve nye strategier og tilnærminger.

Paradoksalt er den pågående krigen i Ukraina heller gammeldags, men jeg er overbevist om at fremtidens konflikter vil være annerledes. De vil drives av data og teknologi og de vil planlegges og optimaliseres med kunstig intelligens. Vi må tilpasse vår forsvarsevne dette nye og ukjente, i en tid da verden endres i rekordfart, og der denne endringen drives først og fremst av teknologi. Teknologi endrer våre premisser for produksjon, men også for politikk, samfunnsøkonomi, og menneskelig psykologi. Teknologi fyrer under store megatrender som økende livsalder, globalisering, polarisering og klima-, natur-, energi- og vann-relaterte problemstillinger. Vi må tilpasse oss denne teknologisk-drevne revolusjonen i alle yrker og alle industrier. Og som vi godt vet, er teknologi en god tjener, men en forferdelig herre. Vi må ikke la den styre oss - men vi må bruke den som et godt verktøy. Da må vi vite hva vi vil med den, og hva våre unike styrker og muligheter er, relatert til teknologi. Det finnes ingen sikre svar, men det hjelper å

studere vår egen and andres historie og tidligere suksesser.

HVORDAN LÆRER VI FOR JOBBER SOM IKKE ENNÅ FINNES

Richard Riley var USAs utdanningsminister under president Bill Clinton fra 1993 til 2001. Han lanserte i 1991 et initiativ kalt «Goals 2000: Educate America Act», som hadde som mål å forbedre den offentlige utdanningen i USA. En av Rileys mest kjente sitater er «We are currently preparing students for jobs that don't yet exist, using technologies that haven't been invented, in order to solve problems we don't even know are problems yet.»

Dette sitatet peker på at utdannings-systemet må være i stand til å tilpasse seg de stadig skiftende kravene i arbeidsmarkedet og teknologien for å forberede elevene på en fremtid som er uforutsigbar og utfordrende. Det betyr at det er viktig å utvikle kritisk tenkning, problemløsningsevner og teknologi-kompetanse som vil være nødvendig for å takle utfordringene i fremtidens arbeidsmarked.

Det som var sant i 1991 er enda mer riktig i dag, 30 år senere. Det haster med å identifisere og løse problemer som samfunnet vil møte i fremtiden, og utdanningssystemet må forberede elevene på disse utfordringene. Men dette gjelder også for voksne. Dette gjelder også for våre soldater og generaler. Vi må i felleskap tenke scenarier for fremtiden, og etter beste evne forsøke å innrette vårt forsvar mot de største utfordringene vår verden og vårt land kommer til å stå over. Her kommer argumenter som forsvar for fred, krise og krig inn, og en videreutvikling

▲ **Autonome systemer** har eksistert lenge. Bildet viser US Navy sin testing av kampdronen X-47B som autonomt tar av og lander på hangarskip. Denne testingen ble gjennomført i 2013. Det er 10 år siden X-47B gjennomførte suksessfullt air-to-air refueling i 2015. Foto: Northrop Grumman

av konseptene rundt totalforsvar, der rollene til den sivile delen av befolkningen blir videreutviklet og brukt i større grad, særlig på innovasjon, utvikling, og støttefunksjoner.

I næringslivet har vi sett slike endringer og har jobbet iherdig med å tilpasse oss - men det er ikke lett og det skjer som regel litt for sent, litt for lite og i feil retning. Det er krevende for oss mennesker å forestille oss en tid og verden som ser annerledes ut enn den verden vi kjenner. Og utvikling er altfor ofte overlatt til de som står daglig i yrkene sine, uten at våre utdannings-systemer eller regulering støtter denne utviklingen. Yrkesfaglig personell må finne ut av fremtiden på egen hånd, og vi bør støtte dem bedre i deres kamp om fremtidens jobber. Dette gjelder også våre soldater og generaler.

For eksempel, i helsesektoren er det fire viktige perspektiver på innovasjon som jeg tror gjelder også for forsvaret: 1) helsepersonell er ikke teknologi-averse, tvert imot, de vet godt at teknologi-drevet innovasjon er nødvendig hvis de skal oppnå sine mål i en stadig mer krevende arbeidshverdag, 2) de ønsker å være proaktive i denne utviklingen, de vil være med og påvirke innovasjon og ikke bli forsket på, 3) det utvikles masse «bottom up» ny praksis av de som er nødt til å tenke nytt på grunn av de nye behovene som de møter i yrkeshverdagen sin, men disse innovasjons eksemplene deles ikke godt nok på tvers av institusjoner, geografi, og funksjoner, og 4) det er en rolleglidning der det som var jobben for få år siden og som man er utdannet for er langt fra det som har blitt jobben i dag, men det finnes ikke god nok støtte for en slik rolleglidning, med lett tilgjengelig og anvendelig ny kunnskap og erfaringer. Jeg tror at vi kunne byttet ut «helsefaglig personell» med «forsvarsfaglig personell» i disse betraktningene, og de ville fortsatt holdt. Vi må hjelpe vår forsvarsorganisasjon å bygge inn en fleksibilitet og endringsevne i en struktur som er bygget for minimering av risiko gjennom tradisjonell «control and command». Det å gjøre nye ting på nye måter innebærer helt tydelig ny risiko, men vi må huske at den største risikoen vi kan ta er å ikke ta noe som helst risiko. Fremtiden er full av nye og ukjente risiki - men hva slags valg har vi egentlig?

SORTE SVANER KREVER STRATEGISK FLEKSIBILITET

En som skriver veldig godt om tema «ukjentlig med nødvendig fremtid» er Nassim Nicholas Taleb, i sine bøker Sorte svaner og Antifragility. En sort svane er en begivenhet som er ekstremt sjelden, har stor innvirkning og er uforutsigbar. Sorte svaner er en illustrasjon på uventede hendelser som har enorme konsekvenser. Korona er en sort svane. Ukraina krigen er en sort svane. Jordskjelvet i Tyrkia er også en sort svane. Sorte svane dykker opp stadig oftere fordi verden i dag beskrives best som et ikke-lineært system, som er dynamisk, ustabil, og som består av delsystemer som påvirker hverandre på veldig komplekse måter. Vi undervurderer alltid risikoen ved sorte svaner, og Taleb mener at vi må ha en mer «antifragil» tilnærming til verden, hvor vi ikke bare er motstandsdyktige mot sorte svaner, men faktisk kan dra nytte av dem og bli sterkere av dem. Dette er viktig i en verden som stadig blir mer kompleks og uforutsigbar.

Vi tenker feil på fremtiden. Vi er lært opp til å bruke statistikk, sannsynlighetsteori, modellering og

annen matematikk for å fremskrive fremtiden basert på historiske data, og vi regner oss frem til forlengelser av eksisterende trender med godt forståtte modeller og teorier. Men disse trend-data er fra en fortid som ikke gjelder lenger. Verden endres i dag som en ikke-lineært system, og fra systemteori, kaosteori og kompleksitet teori vet vi at disse fremskrivninger ikke er nyttige. De bommer.

Vi lever nå i en VUCA (volatil, usikker, kompleks og tvetydig) verden som man ikke kan regne på med tradisjonelle verktøy som regresjonsanalyse fra historiske trender og lineær statistikk. Vi må tenke scenarier. Det viktigste er å bygge inn en ny organisatorisk fleksibilitet, gjennom tilpasningsevne, læringsevne og endringsevne. Det er vanskelig når man ikke kan tegne et klart og tydelig mål for denne store og permanente endringen, siden vi ikke kan vite hva målet er. Fremtiden er som sagt ukjent, men det går an å bruke visjon og scenarier som verktøy.

Endringsevne handler om å være åpen for nye ideer og perspektiver, og å kunne endre kurs hvis og når nødvendig, ofte og stadig. Dette kan kreve at organisasjonen er villig til å ta risiko og eksperimentere med nye tilnæringer, samtidig som den opprettholder en klar visjon og et langsiktig mål. Vi har noen skjulte superkrefter her som må brukes bevisst nå, slik som den norske tillitsbaserte ledelseskulturen, og en rik, kunnskapsrik og verdi-basert forsvarsstab og forsvarsstyrke.

PERFEKSJONERER VI FEIL MÅL?

En av de vanskeligste ting i livet er å skille på å «gjøre ting riktig» og å «gjøre de riktige tingene». Albert Einstein sa at «perfection of means and confusion of goals seems to characterize our age.» Dette sitatet handler om utfordringene med å oppnå mål på en effektiv og meningsfull måte, samtidig som vi streber etter å forbedre våre metoder og verktøy. I dagens samfunn fokuserer vi for mye på å perfektionere våre verktøy og teknikker, mens vi mister fokus på våre overordnede mål og visjoner, særlig når de krever stadig endring. Vi er så opptatt av å forbedre og optimalisere våre metoder at vi glemmer å spørre oss selv om vi er på rett spor og om våre handlinger faktisk bidrar til å oppnå våre mål.

Men hva er målene, hvordan prioriterer og velger man når det er altfor mange muligheter og fremtiden blir bare stadig mer kompleks og krever kunnskap innen felter som vi selv ikke kan? Det er overveldende mange muligheter, og for lite tid, ressurser og hoder for den enorme oppgaven i å holde tritt med tiden. Digital teknologi utvikler seg på en eksponentiell måte, og våre organisasjoner er ikke strukturert for å kunne endres i en slik fart. Så hva gjør man da, hvordan velger man og hvordan prioriterer man målene og fokusområdene? Hvis ikke vi klarer å lage et tydelig bilde av fremtidens forsvar, er jeg redd vi vil fortsette å forbedre våre eksisterende modeller, og de kan vise seg å være irrelevante om få år.

«Det å gjøre nye ting på nye måter innebærer helt tydelig ny risiko, men vi må huske at den største risikoen vi kan ta er å ikke ta noe som helst risiko»

NI (ELLER TOLV ELLER TYVE) TEKNOLOGIER SOM ENDRER ALT

Jeg har ofte skrevet om tolv Gutenberg øyeblikk som endrer våre jobber og våre liv nå. Det er teknologier som kunstig intelligens, genetikk, blockchain, bioinformatikk og sensorteologi. Disse teknologier endrer alt, slik som Gutenberg sin trykkpresse endret verden ved at den gjorde kunnskap tilgjengelig for alle, og den drev frem behovet for allmenn utdanning, og demokratiske samfunn. Disse teknologier påvirker hverandre, og drives fremover av en data-basert verden, med stadig mer regnekraft, data modeller, nettverkskoblinger og nye algoritmer som kan både analysere, skape og lære på stadig bedre og raskere måte. De driver hverandre frem i en slags koordinert industriell revolusjon som endrer først våre arbeidsmetoder og produksjonsevne, men da også våre logistikk og dermed organisasjoner, strukturer, regulering, etikk, økonomi og politikk. De setter nye krav og nye muligheter til alle våre samfunnsfunksjoner, slik som forsvar, utdanning, velferd og infrastruktur.

NATO har også identifisert ni disruptive teknologier som de mener har størst påvirkning på forsvarssektoren i fremtiden:

1. Autonome systemer: Dette inkluderer autonome våpen som kan operere uavhengig av menneskelig kontroll. Dette kan gi nye muligheter for overvåking, innsamling av etterretning, samt rask og effektiv respons på trusler.
2. Kunstig intelligens (AI): AI kan hjelpe med å analysere store mengder data og støtte beslutningstaking i en rekke forskjellige områder, inkludert etterretning, logistikk og vedlikehold. AI kan også brukes til å forbedre målsøking og våpenstyring.
3. Dataanalyse og big data: Analyse av store mengder data kan hjelpe til med å identifisere mønstre og sammenhenger som kan gi innsikt og forbedre beslutningstaking. Dette kan brukes til å identifisere trusler, planlegge operasjoner og optimalisere ressursbruk.
4. Cyber-sikkerhet: Som en økende trussel mot forsvarssektoren og samfunnet generelt, krever cyber-sikkerhet stadig mer oppmerksomhet. Dette inkluderer beskyttelse av sensitive data og systemer, samt evnen til å oppdage og respondere på cyberangrep.
5. Menneske-maskin grensesnitt: Dette området handler om å forbedre samarbeidet mellom mennesker og maskiner, for eksempel ved hjelp av virtuelle assistenter eller exoskeletons. Dette kan forbedre soldatens ytelse og sikkerhet.

▲ Grensesnittet menneske-maskin og kunstig intelligens påvirker forsvarssektoren.

Foto: Shutterstock.

6. Quantum-teknologi: Dette inkluderer teknologi som utnytter kvantemekanikk for å utføre beregninger og kommunikasjon mer effektivt. Dette kan brukes til å utvikle mer avanserte krypteringsmetoder og styrke beskyttelsen av sensitive data.
7. Nanoteknologi: Nanoteknologi kan brukes til å forbedre materialer og utvikle nye sensorer og andre teknologier. Dette kan forbedre ytelsen og effektiviteten til utstyr og våpen.
8. Energiteknologi: Forsvarssektoren er avhengig av energi for å drive teknologiene sine, og nye energiteknologier kan hjelpe til med å forbedre effektiviteten og bærekraftigheten. Dette inkluderer utvikling av mer avanserte batterier og drivstoffceller.
9. Romteknologi: Rommet kan brukes til en rekke formål, inkludert overvåking og kommunikasjon, og utvikling av nye teknologier kan bidra til å forbedre romfart og -teknologi. Dette kan gi nye muligheter for å overvåke og samle inn etterretning om potensielle trusler fra verdensrommet.

Disse teknologiene vil forme våre fremtidige forsvarsevne, og det er de som utvikler og anvender de først som vil bestemme hvordan de skal brukes. Derfor er det viktig at vi finner våre egne perspektiver og bruksområder for hver av disse, basert på våre historiske og kulturelle preferanser. Det sies at fremtiden hører til de som kommer dit først. Eller til de som bygger den. Jeg tror den hører også til de som kan se seg tilbake, og forsøke å forstå gjennom gode eksempler og gode historier hva som motiverer. Vi har noen historiske styrker og kulturelle preferanser på grunn av vår geografi, klima, fortid og kultur, og disse må vi bygge på. Fremtidens forsvar vil være godt forankret i historisk forsvarsevne, og her er det viktig å lete etter eksempler i fremtiden og i fortiden.

VÅR EGEN DARPA

Jeg er også inspirert av den innovasjonsvennlige tankegangen til det amerikanske forsvarsbyrået DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency). De har bragt frem flere revolusjonerende teknologiprogrammer (og skapt og formet Silicon Valley) gjennom årene.

Vi har en tilsvarende organisasjon i Norge, FFI (Forsvarets forskningsinstitutt), som støtter Forsvaret med forskning og utvikling av teknologi. FFI har skapt viktige nyvinninger innenfor en rekke områder, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi, kryptografi, romteknologi, bioteknologi og materiale- og konstruksjonsteknologi. FFI har også en avdeling som

utfører forskning på samfunnsikkerhet, som inkluderer arbeid med risikoanalyse og krisehåndtering.

Noen eksempler på FFIs gjennombrudd:

1. Norges første satellitt: Norges første satellitt, NORSAT-1, ble lansert i 1996 og ga viktig erfaring til norsk industri for utvikling av nye satellitter.
2. Kryptografi: flere kryptografiske algoritmer som har blitt brukt både i Norge og internasjonalt. Blant disse algoritmene er SIMON og SPECK, som er to av de mest effektive algoritmene for kryptering av data.
3. Forsvarsindustri: avansert materiale- og konstruksjonsteknologi, og arbeid med å forbedre eksisterende teknologier som brukes i forsvars- og sikkerhetssystemer.
4. Avansert sensorikk: sensorteknologi for overvåkning av luftrom og havområder, og teknologi for å detektere farlige stoffer og materialer.
5. Cybersikkerhet: utvikling av avansert kryptografi, sikre kommunikasjonsprotokoller, og sikkerhetssystemer for informasjonsnettverk.

Disse fem eksempler kan lett kombineres med de ni avgjørende teknologiene til NATO, der Norge kan spille en rolle som «utviklings spesialstyrke». Vår historikk, vår industri og våre utdanningssystemer (gode ingeniører) har posisjonert oss for å kunne lage raskere, klokere, bedre plattformer og kommunikasjonssystemer i krevende geografi, slik som dypt har eller fjernt rom. Vår geografi og vårt klima, våre havområder og våre naturressurser, som er samtidig våre muligheter og våre utfordringer, har satt oss i en situasjon hvor vi må være veldig gode på temaene i listen over for å klare oss godt over tid. Dette gir en god pekepinn på hvor vi bør satse videre.

FART ER INGEN ERSTATNING FOR RETNING

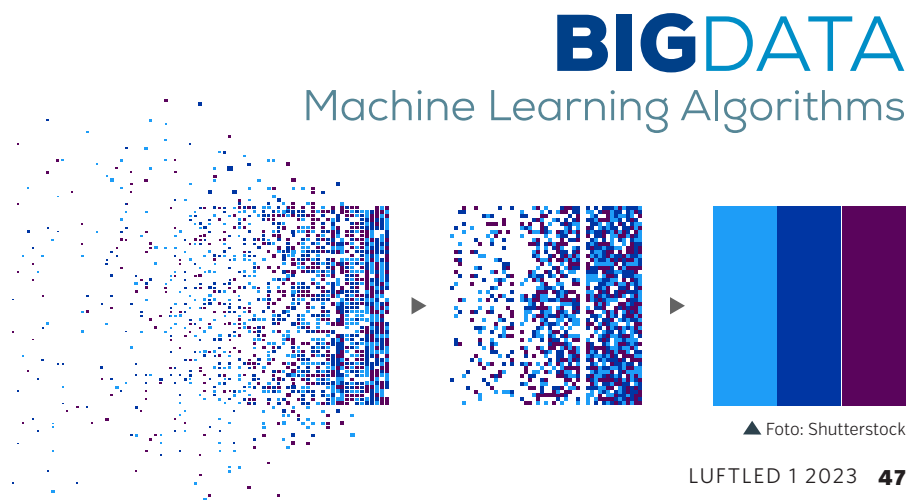
Vi er et lite land, og derfor må vi fokusere på nisjer som vi kan være best på. Det er nok av svært relevante temaer innen fremtidsteknologi som vi kan være i førerretet på. Men da må vi tørre å velge og å prioritere, og å huske at fart er ingen erstatning for retning. Vi må være en retningsbevisst sjåfør i dette selvkjørende verden vi går inn i nå.

Det sies at «Fremtiden hører til de som bygger den.» Denne uttalelsen er en påminnelse om at det er vårt eget ansvar å skape en bedre fremtid. Det betyr at vi må ta initiativ og ta ansvar for å påvirke fremtiden i den retningen vi ønsker. Å bygge fremtiden krever en kombinasjon av visjon, planlegging, innovasjon, handling og samarbeid. Vi må ha en klar idé om hva slags fremtid vi ønsker å skape, og deretter lage en plan for å realisere den. Innovasjon og kreativitet spiller også en viktig rolle i å bygge fremtiden, da de kan føre til nye ideer, produkter og tjenester som kan forbedre livene våre og verden rundt oss.

Vi må være tydelige på det vi kan bli best på, og vi kan bare bli best på noe vi alltid har vært gode på. Vårt fremtidig forsvar må være basert på våre historiske og kulturelle styrker, men det må ha nok endringsvilje og fleksibilitet til å være i permanent læring og tilpasning. Dette vil kreve svært godt og kompetent ledelse. Og det krever store investeringer, mye større enn det vi satser nå. Hvis det er noen som kan få det til, så er det oss. ■

Om forfatteren

Silvija Seres har gått sjefskurset til Forsvarets høgskole og hun var medlem av Forsvarets-kommisjonen i dens første fase.

▲ Fire forsvarssjefer i diskusjon. Fra venstre: Sverre Diesen [2005-2009], Eirik Kristoffersen [2020 - d.d.], Sigurd Frisvold [1999-2005] og Håkon Bruun-Hanssen [2013-2020].
Foto: Gorm Kallestad / NTB

LANGTIDSPLANLEGGINGEN:

TOPPSTYRT SYSTEMATIKK ELLER NEDENFRA-OG-OPP-RITUAL?

Det arbeides med en ny langtidsplan for forsvarssektoren for årene 2024 til 2028, som skal legges frem for Stortinget neste år.

TEKST:
KJELL INGE BJERGA,
PROFESSOR I HISTORIE OG
DIREKTØR VED INSTITUTT
FOR FORSVARSSUTIDER

Regjeringen satte allerede i 2021 ned en forsvarskommisjon ledet av tidligere justisminister Knut Storberget samt en totalberedskapskommisjon ledet av tidligere forsvarssjef Harald Sunde, og Forsvarsdepartementet gav i 2022 forsvarssjef Eirik Kristoffersen i oppdrag å utarbeide et fagmilitært råd om hvordan Forsvaret skal utvikles i langtidsperioden. Kommisjonenes rapporter og det militære rådet vil legges frem sommeren 2023. Forsvarsminister Bjørn Arild Gram og departementet vil så utvirke selve langtidsplanen som skal regjeringsbehandles før statsminister Jonas Gahr Støre fremmer den til Stortinget for endelig behandling og vedtak der.

En rekke fagmiljøer støtter kommisjonenes, forsvarssjefens og departementets arbeid helt frem til Stortinget neste år. Blant disse står de mange sterke militærfaglige miljøene i forsvarsgrenene og Forsvarets forskningsinstitutt i en særstilling. En stor del av sistnevnte etats mandat er nettopp å støtte norsk forsvarsplanlegging med operative, tekniske og økonomiske analyser. Samtidig står de mange aktørene som inngår i langtidsplanarbeidet fritt til å trekke på hvem de måtte ønske.

KAOTISK PROSESS? HVORFOR?

Aktørbildet er i sannhet komplekst, og prosessen er kompleks, kanskje kaotisk, med mange nivåer

involvert, delvis parallelle løp og en rekke kryssende krav og forventninger. I den senere tid har det dessuten vært diskusjoner om nye stridsvogner og en ny maritim innsatsgruppe, tilsynelatende utenfor rammen av selve planprosessen. Fremfor alt preges likevel langtidsplanarbeidet denne gangen av det store alvor i Russlands krig mot Ukraina og en spent og uforutsigbar internasjonal situasjon. Den nye tillitsbaserte styringen synes å gi forsvarssjefen mer makt i planarbeidet enn på lenge, og det er skyhøye forventninger til ytterligere økning i forsvarsbudsjettet, langt ut over den realveksten på 42 prosent (nominelt 300 prosent) vi har sett fra 2000 til 2023. Til tross for denne veksten bruker Norge kun litt i overkant av 1,5 prosent av sitt BNP på forsvar. Selv om Norge skulle havne nær 1,7 når regnskapstallene for 2023 er klare, og andelen gå ytterligere opp med det som allerede ligger inne i gjeldende langtidsplan, er det et stykke unna NATOs målsetting om 2 prosent.

Forsvarssektoren har en unik stilling i det norske statsapparatet ved at regjeringen får legge frem for Stortinget og vedtatt fireårsplaner. Dette åpner for at en god porsjon av fellesskapets penger bindes opp til forsvarsformål ut over det enkelte budsjettår, som Finansdepartementet og Stortinget ellers forholder seg temmelig slavisk til. Selvsagt legges det planer også innenfor sektorer som utdanning, helse og samferdsel som krever oppfølging med bevilgninger fra Stortinget over flere år, men ingen annen sektor får legge frem en *helhetlig plan* for utviklingen hvert fjerde år. Hvorfor er det slik, hvordan har dette faktisk fungert over tid, og hvor helhetlig og planmessig er det egentlig?¹ Vi skal i det videre se at svaret avhenger mye av graden av *toppstyring* i planleggingsarbeidet, og at det kan synes å være et åpent spørsmål hvor sterk denne er i dag.

AMBISJONEN OM DEN TOPPSTYRTE SYSTEMATIKK

Det pågående arbeidet med en ny langtidsplan bygger på en lang og broket praksis, der siktemålet hele tiden har vært å skape en form for orden og systematikk i en ligning med nesten bare ukjente. Man *vet* simpelthen ikke hvordan trusselbildet utvikler seg, hvilke kriser som oppstår i morgen, hva slags teknologiske nyvinninger som venter bak neste hjørne, eller hvordan økonomien blir. Vinteren 1940 var det *ingen* her til lands – eller andre steder – som visste at de neste drøyt fem år ville romme en verdenskrig med over 55 millioner ofre, et strategisk overfall på landet, langvarig okkupasjon, introduksjonen av kjernevåpen og en begynnende kald krig som kom til å prege verden og bestemme den videre utviklingen av Forsvaret i mer enn førti år.

Den såkalte *rullerende langtidsplanleggingen* i forsvarssektoren ble innført i 1968, under Per Bortens borgerlige koalisjonsregjering med Otto Grieg Tidemand fra Høyre som forsvarsminister og admiral Folke Hauger Johannessen som forsvarssjef. Ambisjonen var den gang å få kontroll på utviklingen av en fragmentert sektor preget av intens rivalisering mellom våpen- og grenmiljøer, og hvor det følgelig var krevende å sikre demokratisk styring og kontroll.

Behovet for toppstyrt systematikk var akutt da langtidsplanleggingen ble innført. Regjeringen *måtte* prøve å komme ut av uføret som hadde oppstått i løpet av 1960-tallet med opphøret av den amerikanske

våpenhjelpen.² Den rause tilførselen av forsvarsmateriell fra USA siden tidlig 1950-tall hadde gjort Norge godt vant. Mesteparten av forsvarsbudsjettet kunne brukes på driftsutgifter all den tid hoveddelen av materiellet kom Forsvaret i hende uten at det trengte å sette av langsiktige investeringsmidler. Den etter hvert mye omtalte ubalansen mellom drift og investering i sektoren var således i realiteten en integrert del av det forsvar Norge bygget opp etter krigen. Da våpenhjelpen bortfalt, måtte det settes av mye mer egne penger til kjøp av forsvarsmateriell, og det krevde systematisk langsiktighet bortenfor de årlige budsjettene. Anskaffelse av nye typer materiell kan som kjent ta både ti og tyve år.

Ut over det umiddelbare behovet for kontroll og systematikk, reflekterte innføringen av langtidsplaner at sikkerhets- og forsvarspolitikken var *det* viktigste statsanliggende. Det satt – og sitter – svært langt inne hos Finansdepartementet og stortingsflertallet å binde opp en stor del av fellesskapets penger utover de årlige budsjettene. Ved inngangen til 1970-tallet gikk mer enn 13 prosent av statsbudsjettet til Forsvaret!³ Det hadde neppe blitt enighet om en slik ordning dersom ikke nettopp dette politikkområdet var ansett som spesielt – som *high politics* – og det gjorde det i slutten av 1960-årene.

FRA TOPPSTYRT SYSTEMATIKK TIL NEDENFRA-OG-OPP-RITUAL

Ut gjennom 1970- og 1980-tallet ble langtidsplanleggingen forsøkt perfektionert gjennom et stadig mer omfattende og komplekst system. Blant annet fikk Forsvarets forskningsinstitutt en fremtredende rolle i kraft av *forsvarsanalysene* som systemgruppen ved instituttet begynte å levere i forbindelse med hver langtidsplan.⁴ I 1985 etablerte dessuten forsvarssjef Fredrik Bull-Hansen en praksis med å avgi også en *helhetlig fagmilitær analyse* – «Forsvarssjefens forsvarsstudie» – i forkant av hver plan. Til dette kom bruken av tverrpolitiske kommisjoner (Forsvarskommisjonen av 1974 og av 1990) og andre utvalg og råd. Underveis glapp imidlertid ambisjonen om en toppstyrt planprosess fullstendig. I stedet utviklet den seg til et nedenfra-og-opp-ritual som gjorde langtidsplanleggingen til den perfekte arena for maktkamp og reaksjonære krefter. Noe som ble kraftig forsterket med den kalde krigens slutt og den påfølgende forvitringen av den samlende stridsideen: invasjonforsvaret.

Det var mange grunner til at ambisjonen glapp, men viktigst var en strukturell svekkelse av Forsvarsdepartementet, og dermed også av forsvarssjefen som var avhengig av departementets konstitusjonelle autoritet for å ha overhøyden i sektoren. Vinnerne var de mektige forsvarsgrenene og sterke våpenmiljøene. Alle etablerte de seg med solide maktbaser i en gigantisk Forsvarets overkommando med bortimot 1600 ansatte på det meste.

Når Stortinget var ferdig med sin behandling av langtidsplanene, som frem til slutten av 90-tallet var *stortingsmeldinger*, gikk gjerne startskuddet for omkamper og trenering av upopulære beslutninger. Ved flere tilfeller var det ikke en gang pause i maktkampen mens Stortinget behandlet planene. Minst en forsvarssjef troppet selv opp i forsvarskomiteen og sa seg uenig med sin egen statsråd, og flere generalinspektører gjorde det samme – og sa seg uenig med

«I likhet med 1990-tallet er det også i dag vanskelig å se hva som er den samlende stridsideen – altså hva det skal planlegges ut fra»

både forsvarssjef og statsråd! Våpen- og grenmiljøene hadde dessuten mange lobbyister som mer kontinuerlig forsøkte å påvirke komiteen.

AMBISJONEN GJENOPPTAS

Ved utgangen av 1990-årene var Forsvaret det som i bedriftslivet kalles for konkurs, og regjeringen hadde ikke noe annet valg enn å gjennomføre en tøff reform. Det vil si å kutte inntil bunnlinsen viste samsvar mellom utgifter og inntekter. En avgjørende viktig forutsetning for å makte dette, ble identifisert av Forsvarsdepartementet omkring 1999: Planleggings- og styringssystemet i sektoren måtte snus fra nedenfra-og-opp-ritualet til toppstyring. Altså ønsket man å gå tilbake til det som hadde vært den opprinnelige tanken da langtidsplanleggingssystemet ble innført på slutten av 60-tallet. Den samlede strategiske politisk-militære ledelsen måtte med andre ord kraftig styrkes, og langtidsplanene som ble fremmet til Stortinget måtte være styringsverktøy og ikke ønskelister, som Stortinget i sin tur kunne plusse ytterligere på!

Forsvarsdepartementet ble kraftig styrket gjennom den integrerte strategiske ledelsen som kom på plass i 2003, under sterk motstand fra forsvarssjef Sigurd Frisvold og mesteparten av den øvrige militærledelsen. De oppfattet det som en innsnevring av sitt eget handlingsrom, og så helt bort fra muligheten det kunne gi til å spille en reell rolle på strategisk nivå sammen med politisk ledelse – som uansett har beslutningsmyndigheten i sektoren. Det nye departementet, med et innslag av 100 offiserer, ble likevel raskt satt i stand til å foreta de tverrprioriteringene som måtte til i reformen.

Departementet fikk også en styringskraft som gjorde at det kunne følge opp langtidsplanene som Stortinget vedtok slik at de faktisk ble gjennomført. Til dette kom en omlegging fra og med langtidsplanen i 2001 – Stortingsproposisjon nr. 45 – der denne ikke lenger ble fremmet som en melding til Stortinget, men nettopp som en *proposisjon* med invitasjon til Stortinget om å fatte romertallsvedtak. Det vil si vedtak som er bindende for både storting og regjering. Formålet med dette var selvsagt å binde Stortinget, men også hele forsvarssektoren til masten – for å tydeliggjøre hva som *faktisk var besluttet* og få slutt på de evige omkampene. Dette hadde utvilsomt en viktig funksjon i de tøffeste og unntakstilstandspregede reformårene, men under mer normale omstendigheter kunne det også innby til en form for «stortingsregjereri» som kanskje i for stor grad ville innsnevre den utøvende makts handlingsfrihet.

1990-TALLET REDUX?

Da den integrerte strategiske ledelsen etter om lag ti år av flere grunner gikk i oppløsning og sluttet å fungere som forutsatt, begynte langtidsplanleggingen å få den formen den har i dag. På den ene side vil mange si at ambisjonen om toppstyring og systematikk er fastholdt, blant annet gjennom de detaljerte rammene

«I og med at all utvikling av sektoren skulle foregå i rammen av langtidsplanleggingen, ble den også en behagelig sovepute, eller mer presist: et effektivt hinder for endring»

«Prosesen er kompleks, kanskje kaotisk, med mange nivåer involvert, delvis parallelle løp og en rekke kryssende krav og forventninger»

som gis fra departementet til forsvarssjefen når han i starten av prosessen skal begynne arbeidet med sitt fagmilitære råd. Mange vil også si at forsvarssjefen har fått handlingsrom, makt og myndighet til å besørge den nødvendige toppstyringen innenfor de gjeldende rammene, og at han har en stabskraft i departementet og sin egen stab som han kan bruke for å få til dette. Han er med andre ord *ansvarliggjort* og har fått det *han trenger* for å ivareta ansvaret.

I antall ansatte er departementet minst like stort som det var etter 2003-reformen, og forsvarsstaben og grenstabene er mangedoblet. Det er også fremdeles slik at departementets fjerdeavdeling utgjør en form for strategisk integrering da embetsverket på denne avdelingen skal tjene både statsråden og forsvarssjefen i arbeidet med langtidsplanen. Forsvarets forskningsinstitutt er beholdt i en støttende rolle for både forsvarssjefen og departementet. Det er med andre ord ikke noe å si på toppnivåets *samlede volum*. Noe det for øvrig heller ikke var på 1990-tallet.

På den annen side er det sterke gravitasjonskrefter som trekker langtidsplanleggingen tilbake mot den nedenfra-og-opp-tilnærmingen som nådde sitt klimaks på 90-tallet. I likhet med den gangen er det også i dag vanskelig å se hva som er den samlende stridsideen – altså *hva* det skal planlegges ut fra. Det aktørbildet og den kompleksiteten vi ser avtegne seg i det pågående langtidsplanarbeidet, indikerer også i seg selv at vi er godt på vei tilbake. Dette er ikke overraskende. Med unntak av tiårsperioden etter at integrert strategisk ledelse ble etablert i 2003, har gravitasjonen vunnet helt tilbake til 60-tallet, og mange vil antakelig si at det uansett er umulig å beseire den – bare bremse den i perioder hvor det sitter spesielt sterke og utholdende aktører i toppløpet.

I løpet av de mer enn ti årene som er gått siden den reelle integrerte strategiske politisk-militære toppstyringen av langtidsplanleggingen ble forlatt, har den økte makten og handlingsrommet for forsvarssjefen og de militære stabene, kommet gradvis. De siste par årene har denne inkrementelle utviklingen blitt koblet til «tillitsreformen» i statsforvaltningen.⁵ «Tillitsbasert styring», slik den opprinnelig ble utviklet i det ministerstyrte Danmark, gikk ut på å gi mer makt til fagetatene for å avlaste departementene, og hadde sin storhetstid like før pandemi og krig igjen førte til krav om sterkt og tydelig politisk lederskap i hele den vestlige verden. Den dramatisk forverrede sikkerhets-situasjonen internasjonalt synes på toppen av dette å gi en renessanse for sikkerhets- og forsvarspolitikken som *high politics*. Det betyr blant annet at dette igjen primært er et politisk og ikke et militært anliggende.

Nå er ikke det å gi mer makt og større handlingsrom til forsvarssjefen i langtidsplanleggingen, i seg selv det samme som å forlate ambisjonen om toppstyring. Men det betyr at departementet trekker seg tilbake og legger til grunn at en rekke forutsetninger er på plass slik at forsvarssjefen faktisk *kan* ivareta den nødvendige toppstyringen. Først og fremst må det forutsettes at

forsvarssjefen har *vilje og ikke minst evne* til å gjøre de nødvendige tverrprioriteringene mellom våpen- og grenmiljøer i forsvarsetaten og i hele forsvarssektoren, inkludert de andre etatene, men ikke nok med det. Den nevnte debatten om stridsvogner, hvor statsråden stanset forsvarssjefens forslag, illustrerte at det forutsettes at forsvarssjefen vil gjøre sine prioriteringer med *et øye til politikken*. For: desto flere slike overprøvinger av forsvarssjefen det blir fra statsråden og departementet, desto mer gjeninntretr departementet de facto som et styrende departement, og da vil det antakelig bare være et tidsspørsmål før hele ledelsesapparatet igjen må rigges om slik at kartet stemmer med terrenget.

Departementet må åpenbart også forutsette at forsvarssjefen har nok og riktig kompetanse rundt seg til faktisk å kunne styre langtidsplanleggingen. Enkelt sagt må det forutsette at kompetansen på toppen har en *reell og betydelig overhøyde* i forhold til alle andre deler av sektoren, inkludert de andre etatene. Mye tyder

på at det er en vei å gå i så måte, og veien er lang hvis forsvarssjefen vil trekke mer på de militære stabene enn på departementet. Det militære personell- og kompetansesystemet har per i dag ikke som formål å bygge opp den type spesialisert og strategisk «embetsverkskompetanse» som trengs i langtidsplanleggingen. Tvert imot produserer og belønner dette systemet en mer generalisert og operativt orientert kompetanse, kjennetegnet av kortsiktighet og høy omløpshastighet i stillingene – på kryss og tvers av nivåer og funksjoner.

Hvorvidt vi i dag har en full 1990-talls *redux* med det samme nedenfra-og-opp-ritualet og de samme konsekvensene, gjenstår å se. Svaret på dette avhenger ikke av om de skyhøye forventningene til vekst i budsjettet innfris, men av utfallet av det pågående langtidsplanarbeidet: om resultatet vil vise en troverdig balanse mellom oppgaver og ressurser, mellom drift og investering. Og to streker under svaret kan vi først sette når vi har sett hvordan det faktisk går med gjennomføringen av planen i tiden mellom 2024 og 2028. ■

¹ Bjerga, Kjell Inge og Sigurd Sørli (2020), Et departement for politikk? Forsvarsdepartementet 1940-2014, bind 2 av *Forsvarsdepartementets historie 1814-2014*, Bergen: Fagbokforlaget. Denne artikkelen bygger i hovedsak på dette bindet

² Njølstad, Olav og Olav Wicken (1997), Kunnskap som våpen: forsvarets forskningsinstitutt 1946-1975, Oslo: Aschehoug, s. 108.

³ Børresen, Jacob, Gullow Gjeseth og Rolf Tamnes (2004), Allianseforsvar i endring 1970-2000, bind 5 av *Norsk forsvarshistorie*, Bergen: Eide.

⁴ Maaø, Ole Jørgen (2014), Vitenskap for politikk? Systemgruppen ved Forsvarets forskningsinstitutt og norsk forsvarspolitik fra 1950 til 1980, PhD-avhandling, Trondheim: NTNU.

⁵ Hilde, Paal Sigurd (2022), «Vil alt bli så meget bedre med tillitsbasert styring?», Forsvarets forum 22. desember 2022. Vil alt bli så meget bedre med tillitsbasert styring? (forsvaretsforum.no).

Krigsskoleutdannede offiserers landsforening

Kadetter, offiserer med krigsskole (OF) og sivile/militære med langtidsutdanning i en organisasjon – Krigsskoleutdannede offiserers landsforening.

KOL ER

en partipolitisk nøytral tjenestemannsorganisasjon tilsluttet Akademikerne. Akademikerne er den raskest voksende og nest største hovedsammenslutning i staten. Vi ivaretar dine interesser både i sentrale forsvarspolitiske spørsmål og i den sentrale og lokale utviklingen av dine lønns- og arbeidsvilkår.

VELG KOL FORDI

Vi mener at utdanning skal lønne seg, både lønnsmessig og tjenestemessig. KOL er i en unik situasjon som kan jobbe mot dette målet, siden vi har en homogen medlemsmasse.

Vi slipper normalt å ta hensyn til medlemmer med helt ulike interesser. Som største tjenestemannsorganisasjon under Akademikerne i Forsvaret representerer vi i de fleste sammenhenger alle akademikerorganisasjonene i Forsvaret.

FOTO: Forsvaret / Torbjørn Kjosvold

KOL TILBYR:

- Rask og pålitelig medlemsassistanse.
- Særdeles gode bank- og forsikringsordninger (gjelder også i INTOPS) i Danske Bank og Gjensidige.
- En time gratis juridisk rådgivning hos KOLs advokat.
- Gunstig avtale ved kjøp av bil – se våre hjemmesider.

FOTO: Forsvaret / Jonas Selim

Jo flere medlemmer vi blir, desto større gjennomslagskraft vil vi få. Meld deg inn i KOL i dag. Det kan du gjøre via våre hjemmesider www.kol.no.

FOTO: Forsvaret / Henrik Røyne

TETT SAMARBEID MED USA OG STORBRITANNIA

Tett samarbeid i ubåtjakt i Nord-Atlanteren mellom britiske, amerikanske og norske maritime patruljefly. Britiske og norske kampfly i eskorte til amerikanske *Bomber Task Force* (BTF) langs norskekysten. Hvilken plass har trilateralt samarbeid mellom USA, Storbritannia og Norge i luftdomenet i tiden som kommer?

TEKST:
OBERSTLØYTNANT
JOHN OLAV BIRKELAND

Vi har lang tradisjon for å jobbe tett med våre nærmeste allierte, som et komplimenterende aspekt til arbeidet som legges ned i integrering med NATO som sådan. Våre to mest profilerte luftplattformer, kampfly og maritime overvåkningsfly, har begge arbeidet tett med både våre britiske og amerikanske kolleger siden andre verdenskrig. Og under selve krigen fløy jo norske enheter ikke bare integrert i, men som en del av, det britiske luftforsvaret, og det norske Luftforsvaret sprang ut fra det førstnevnte. Legger man i tillegg til kapabilitetene som gjerne forbindes enda mer eksplisitt med allierte forsterkninger, slik som britiske Royal Marines og amerikanske Marine Corps, så tegner det seg et tydelig bilde av spesielt nær samhandling med

britene og amerikanerne, våre to nærmeste og viktigste allierte. Dette har altså vært et etablert aspekt ved norsk sikkerhetspolitikk i lang tid, men er nå gjort helt eksplisitt gjennom det som omtales som *forsvarskonseptet* i inneværende langtidsplan. Forsvarskonseptet består av tre pilarer: Egenevne, bilateral integrering og planer, og NATO-alliansen.

STRATEGISK SAMARBEID

Pilaren som dreier seg om nært samarbeid med utvalgte allierte omtales som «*våre bilaterale planer for støtte og forsterkning fra nære allierte*». Forsvarskonseptet understreker at Norge er «*avhengig av operativt samarbeid og forpliktende bilaterale avtaler*» for at vi skal få nødvendig og tilstrekkelig støtte hvis det smeller. Videre legges det som et premiss at «*behovet og*

interessen for alliert forsterkning av og tilstedeværelse i Norge øker» ved å pleie dette aspektet ved norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk.¹

I dette ligger det noen spennende strategiske problemstillinger som vi i Luftforsvaret har godt av å dvele litt ved når vi tenker på hvorfor vi driver med det vi driver med. Et par helt konkrete problemstillinger preger diskusjonene rundt operasjoner i våre nær-områder i Forsvarsdepartementet. For det første jobber norske myndigheter aktivt med å opprette og opprettholde et fokus på Nord-Atlanteren og norske nær-områder i den sikkerhetspolitiske dialogen med våre allierte. Dette skjer selvsagt i NATO-rammen, der kanskje det mest kjente fremspringet fra norske myndigheter de siste par tiårene er det som omtales som *nærområdeinitiativet*. Dette var oppsummert en

▲ Norske F-35 eskorterer et amerikansk B-52H Stratofortress på øvelse over Norge i mars 2022.

Foto: Airman 1st Class Zachary Wright/US Air Force

«Vi har invitert våre allierte til å øve og trene i nord, men har også lagt klare føringer for innretningen av denne aktiviteten»

understreking av viktigheten av at NATO gjenoppdaget evnen til kollektivt forsvar av eget territorium. For Norge betød det å aktivt søke en økning i alliert oppmerksomhet mot nord. Men dette ble også overført til den bi-, tri- og multilaterale dialogen som fant sted. Dette betyr at vi søker aktivt å etablere en forståelse for den strategiske viktigheten av vår plassering og våre (nær)områder – den er nemlig *ikke* selvsagt i en dynamisk og kompleks verden. Vi konkurrerer med områder som brått fikk veldig stort fokus (f.eks. Afghanistan) og områder som på grunn av stormakts-spillet topper listen over strategiske fokusområder (f.eks. Kina og Stillehavsregionen) eller terrorist-problematikk og flyktningestrømmer (f.eks. Middelhavet). Oppsummert så søkte vi, og søker fremdeles, at våre nære allierte har et løpende fokus på og forståelse for at våre nær-områder spiller en svært viktig rolle for den kollektive, og i forlengelsen av dette deres egen, forsvars- og sikkerhetspolitikk. For det andre, og litt i spenning til det første momentet, så søker Norge å etablere en felles forståelse for de *strategiske sensitivitetene* om kommer med å operere i våre områder. Disse sensitivitetene har kommet til uttrykk gjennom det som før ble omtalt som «selvpålagte restriksjoner», som nå benevnes «retningslinjer for alliert aktivitet». Vi har altså invitert våre allierte til å øve og trene i nord, men har også lagt klare føringer for innretningen av denne aktiviteten, gitt at man opererer ut ifra norske baser eller havner, eller innenfor norsk luftrom eller sjøterritorium. På mange måter er jo disse to aspektene ved alliert aktivitet i nord selve operasjonaliseringen av norsk sikkerhetspolitikk i Nordområdene. Denne mye omtalte dikotomien mellom avskrekking og beroligelse går nettopp på å invitere til dans, men å aktivt påvirke hvordan og hvor mye det skal svinges. På grunn av viktigheten av å forstå disse sensitivitetene har norske enheter blitt beordret til å delta i en del aktiviteter med våre allierte slik at vi kan ha en faktisk påvirkning på hvordan aktiviteten innrettes. Denne rollen som «*deltagende rådgiver*» er det viktig at vi forvalter i hele spektrumet av dialog og samarbeid fra det strategiske nivå og ned til det utøvende, taktiske nivået. Og ved å ha en regelmessig, hyppig og tett knytning til våre store og nære allierte så fremstår integreringen troverdig fra et strategisk perspektiv. Så lenge vi klarer å gjennomføre øving og trening med disse nære allierte så tett og integrert som mulig, blir slik aktiviteten en integrert del av avskrekkingen i *seg selv*.

Et annet aspekt ved denne typen bi- og trilateral interaksjon og integrering er den regionale byggeklossen samarbeidet utgjør i en større, alliert ramme. Koalisjoner bestående av regionale allierte, som kjenner hverandre, hverandres systemer og utstyr, har et fungerende kommando-og-kontroll-system, gjennomprøvede prosedyrer og taktikker og fungerende logistiske løsninger, vil utgjøre et nukleus, en kjerne man kan bygge videre på ved tilførsel av ytterligere ressurser og allierte. Denne regionale tilnærmingen var en del av tankesettet til de tidligere NATO-lederne, der allierte hadde et slags nær-områdefokus, med regional planlegging i fokus bundet sammen av tette bi-, tri- og multilaterale bånd. Man ville så bygge videre på det eksisterende regionale styrke- og plansambandet med forsterkninger utenfra den regionale konteksten. De som jobber med planlegging i konteksten av NATO nå vil nikke anerkjennende til disse tankene, og kanskje

sågar hevde at ringen nå sluttes i dette aspektet gjennom dagens planleggingsaktiviteter. En slik regional tilnærming med noen få, utvalgte nære allierte vil fungere som en bro mellom den bilaterale pilaren og den allierte pilaren i forsvarskonseptet vårt.

Amerikanerne og US Air Force har over tid vist en økende interesse for og villighet til å sette mer ressurser på å operere i Nordområdene enn de gjorde på 2000-tallet. Dette kommer til syne både gjennom operasjoner med bombefly (BTF) og flere deployeringer med maritime patruljefly til Island og Andøya, men også gjennom sin relativt nye *Arctic Strategy*.²

Britene viser også et økt fokus nordover, blant annet gjennom koalisjonene *Joint Expeditionary Force* (JEF) og det sikkerhetspolitiske forumet Northern Group. Men også våre britiske venner har satt ord på hva Nord-Atlanteren og Nordområdene betyr for dem gjennom sin egen, ferske arktisstrategi, som ble lansert i Norge i mars 2022.³

Begge strategiene vektlegger integrering og samarbeid med nære allierte som en grunnpilar i den helhetlige tilnærmingen til nord.

DET OPERASJONELLE NIVÅ

En grunnforutsetning for spesielt tett trilateral integrering i luftdomenet består av det faktum at for første gang i historien

kommer alle tre nasjoner til å benytte samme flytype som grunnstamme i både kampfly- og maritim overvåkningsrollen. Den våkne luftmaktentusiast er selvsagt klar over hvilken rolle disse to plattformene spiller for forsvaret av kongeriket: Kampflyet som det essensielle verktøy for å oppnå og/eller vedlikeholde

kontroll over norsk luftrom, og maritime overvåkningsfly særskilte plass i norsk sikkerhetspolitikk og stormaktens (maritime) strategier i Nord-Atlanteren og i Nordområdene. Sammen så støtter disse to plattformene to hovedaspekter ved forsvaret av regionen vår. Og når Luftforsvaret går fra å operere sine F-35 og P-8 i isolasjon til å fungere som en tett integrert styrke med to store allierte med samme flytyper er vi sammen med ett en formidabel

kampkraft.

Vi skal være en troverdig alliert, som bidrar til videreutvikling av våpensystemer, bringer operativ og relevant kunnskap til torgs, og som viser og beviser forståelse for og integrering gjennom oppdaterte og relevante operative konsepter. Vi er på nett gjennom riktig comms-utstyr med riktig krypto, vi har sensorer og våpen som snakker samme språk i riktig format, og vi forstår hvordan side-mannen tenker enten det er i en F-35 COMAO eller det er to MPA i parallelle *area operations*. Hovedmomentet for det operasjonelle nivået er akkurat dette, at ved at vi selv er en troverdig alliert man allerede

opererer tett integrert med, så er det nærliggende at det er større sannsynlighet for å motta så rask og så god støtte som mulig når behovet oppstår.

FORTRINN MED TETT INTEGRERING

Selve grunnpremisset for å øve og trene på noe i livet er for å mestre det man øver på godt, for å mestre det når det virkelig gjelder, og til og med for å mestre det under vanskelig forhold. Vi øver og trener for å bli flinke på faktiske operasjoner. Noen momenter gjør seg spesielt gjeldende som fordeler ved å ha våre to største og viktigste allierte tett integrert i øving, trening og operasjoner i våre nærområder. Ett av disse er *kommando og kontroll* (K2). Ved å operere tett sammen går vi opp løypa innen K2: Vi snakker samme «språk» (både faktisk språk og taktisk/teknisk stammespråk), vi blir vant med hverandres operasjonskonsepter og kan til og med utvikle nye sammen, og vi kjenner og er vant med hverandre – alt dette er viktige elementer i å bygge tillit og samhold i en kommandokjede. Et annet moment er *geografi*. Øver og trener vi regelmessig sammen, enten det er ut fra Lossiemouth, Keflavik, Ørland eller Evenes, så blir vi kjent i hverandres bakgårder. Dette er nyttig i scenarier der amerikanere og briter må operere fremskutt ut fra norske baser, og det er nyttig der nordmenn må operere tilbake-trukket ut fra Island eller Storbritannia. Vi blir kjent med hverandres (og spesielt våre allierte med vår) geografi, topografi, klimatiske og oseanografiske forhold og fenomener. Slikt skal ikke undervurderes for optimal utnyttelse av luftmakten. Fra et litt mer teknisk ståsted ligger det også mye trygghet i å kjenne hverandres *baser, infrastruktur og logistiske løsninger*. Gjennom tett integrering (og med de riktige *third-party-transfer*-avtaler på plass...) vil man kunne benytte seg av hverandres våpenlagre, reservedeler, bøyelagre og så videre. Ikke bare har dette potensiale i en form for stordriftsfordeler, men det gir åpenbart en betydelig form for operativ fleksibilitet.

GJENNOMFØRING PÅ DET TAKTISK NIVÅ

Det er mange momenter med taktisk interaksjon med noen få utvalgte allierte man tjener spesielt på. Men jeg ønsker å fremheve et aspekt som kanskje står mer frem enn de fleste andre, og det er *informasjonsutveksling*. Vi kan godt snakke om informasjonsutveksling i tre dimensjoner, som strekker seg på tvers av krigføringsnivåene. Dimensjonene kan omtales som etterretningsutveksling, kryptointegrasjon, og data link. *Etterretnings-*

«Når Luftforsvaret går fra å operere sine F-35 og P-8 i isolasjon til å fungere som en tett integrert styrke med to store allierte med samme flytyper er vi sammen med ett en formidabel kampkraft»

▲ Våre britiske venner har satt ord på hva Nord-Atlanteren og Nordområdene betyr for dem gjennom sin egen, ferske arktisstrategi, som ble lansert i Norge i mars 2022. Strategien vektlegger integrering og samarbeid med nære allierte som en grunnpilar i den helhetlige tilnærmingen til nord. Bildet viser Royal Marines under vinterøvelse i Norge i 2022.

Foto: Phot Ethell/UK MoD

utveksling er helt avgjørende for sømløs integrasjon på tvers av nasjonaliteter. Har man ikke samme forståelse for situasjonsbildet, både blå og rød side, bryter det tette samarbeidet fort sammen. Eller det vil som et minimum raskt utvikle seg en form for avhengighetsforhold som bryter ned tillit og gjensidig risiko-forståelse som partnere er helt avhengige av i skarpe operasjoner. Vi vet at Norge har et tett etterretnings-samarbeid både med USA og med Storbritannia, og alt ligger til rette for tett samarbeid innen informasjonsdomenet i anvendelsen av luftmakt. *Krypto*, altså hvordan vi koder våre informasjonssignaler, er helt grunnleggende for alliert samarbeid. Og det finnes en rekke «nivåer» av krypto, i den forstand at man har NATO-krypto, der alle er med, og nasjonal og bilateral krypto, der kun nasjonale enheter eller våre nærmeste allierte er med på leken. Med et tett etterretnings-samarbeid til grunn vil regelmessig og tett trilateralt samarbeid mellom våre nye F-35, P-8 og andre enheter kunne kommunisere så tett og godt som de er ment å gjøre. Og så er det selve *data linken*. Dette er sanntids informasjonsutveksling av et omforent situasjonsbilde. Det kan være utveksling av rå sensordata, og det kan være utveksling av en prosessert og definert taktisk trussel. Nå er våre to primære, nye luftplattformer

utstyrt med de data linker som kommer ut av det utviklings-samarbeidet som begge flytyper springer ut ifra. Men begge plattformer kan utveksle med andre flytyper og overflateenheter som er hakket mer spesielle, og da gjelder det å være i stand til å kommunisere på rett kanal og på rett link. Da må våre plattformer utstyres eller oppgraderes til riktig link, og innpass i slik interaksjon baseres på særskilt tett og tillitsfullt samarbeid over tid.

Disse dimensjonene innen informasjonsutveksling fremstår som helt avgjørende både for optimal utnyttelse av egen plattform, men også avgjørende for å oppnå operative synergier først i en engere krets av trilaterale partnere, og så videre i en større koalisjon av allierte

Tett trilateralt samarbeid med våre viktigste allierte fremstår svært viktig, det er kanskje til og med en forutsetning, for utvikling av troverdig norsk luftmakt for forsvaret av Norge. Luftforsvaret har mye å tjene på, men også mye å bidra med inn i, et slikt prioritert samarbeid. I tillegg til selve fagutviklingen vi tar del i, vil vi være en premissleverandør til våre største og viktigste alliertes tilnærming til våre egne nær-områder. Det tar trilateralt samarbeid med US og UK i luftdomenet inn som en styrkende faktor i norsk sikkerhetspolitikk. ■

«Vi søker aktivt å etablere en forståelse for den strategiske viktigheten av vår plassering og våre (nær)områder – den er nemlig ikke selvsagt i en dynamisk og kompleks verden»

¹ Prop 14S (2020-2021), *Evne til forsvaret – vilje til beredskap*. Langtidsplan for forsvarssektoren, s.25-26

² Arctic Strategy, the Department of the Air Force, 2020.

³ The UK's Defence Contribution in the High North, Ministry of Defense, 2022.

▲ Luftforsvaret har lange tradisjoner med å samarbeide med Royal Air Force.

Foto: Ian Forshaw/UK MoD

▲ Det er konkurranse om skoleplassene i Forsvaret, men det er utfordrende å beholde personellet. Bildet er fra Felles Opptak og Seleksjon (FOS) sommeren 2022 på Sessvollmoen. Foto: Hanna Høegh/Forsvaret

PERSONELL OG KOMPETANSE I LUFTFORSVARET

STATUS OG UTFORDRINGER

I arbeidet med plan og utvikling for Luftforsvaret, enten det er i forbindelse med innfasing av nye plattformer, utdanning eller innspill fra Luftforsvaret til forsvarssjefens fagmilitære råd (FMR)s, kommer vi stadig tilbake til en av Forsvarets og Luftforsvarets hovedutfordring; å bemanne strukturen med nok personell med rett kompetanse.

Denne artikkelen har til hensikt å belyse noen av utfordringene og hvordan vi jobber med å nå målsetningene. At Luftforsvaret opplever å ha en underdekning i årsverk i forhold til oppgavene som skal løses, er tydelig kommunisert og dekkes ikke mer i denne artikkelen.

Det har skjedd store endringer på personellområdet de siste femten årene. Da mobiliseringsforsvaret ble erstattet av innsatsforsvaret på slutten av 90- og begynnelsen av 2000-tallet, ble produksjonen av militært tilsatte redusert. Inntil ordning for militært tilsatte (OMT) ble iverksatt i 2016, var hovedveien inn til fast tilsetting som militær gjennom krigsskolene. På den tiden produserte et høyt antall befalsskoler befal til styrkestrukturen, og krigsskolene produserte offiserer som ble fast tilsatt. Behovet for yngre befal i operative avdelinger, gjorde at regjeringen og stortinget besluttet å innføre en ny personellordning i 2016. Da ble det i praksis opprettet tre ulike militære personellkategorier i Forsvaret; offiserer, befal og spesialister (benevnt konstabler i Sjøforsvaret og grenaderer i Hæren).

Hovedrekrutteringsbrønnen for alle de tre kategoriene er førstegangstjenesten. Ordningen gjorde det mulig å bli fast tilsatt som soldat, uten å gå gjennom skolesystemet. Intensjonen var at militært tilsatte skal få nødvendig utdanning til riktig tid, i motsetning til at alle tidligere måtte gjennomføre befals- og krigsskole, selv om en ikke skulle inn i lederstillinger.

UHENSIKTSMESSIG ALDERSSAMMENSETNING

Allerede femten år før innføringen av ny militær personellordning ble produksjonen på krigsskolene redusert og tilpasset produksjonsstrukturen. Altså fredstidsorganisasjonen. Redusert produksjon av yrkesmilitære på 2000-tallet gjør at vi i dag har en uhensiktsmessig alderssammensetning av personellet i Luftforsvaret, med høy gjennomsnittsalder og lav bemanning i midtsjiktet. Av i overkant av 3100 ansatte, er om lag 550 ansatte (nærmere 18 prosent) nå 50 år eller eldre, og blant offiserene er tallet om lag 230 av totalt 1017 (23 prosent). Bemanningen er lavest i aldersspennet mellom 37 og 43 år, der det gjennomsnittlig er om lag 44 ansatte per årskull. Til sammenligning er det om lag 75 ansatte per kull i gruppen fra 54 til 56 år og 145 ansatte per kull i gruppen fra 21 til 27 år. Med andre ord har vi et høyt antall personell som er på vei til å pensjonere seg, etterfulgt av en dipp i antallet personell i midtsjiktet. Dette er kompetanse det tar lang tid å etterfylle og det er krevende å ha et antall personell i midtsjiktet.

TILSETTING UTEN FØRSTEGANGSTJENESTE

Den nye hovedveien inn gjennom førstegangstjenesten og behovet for rekruttering av godt erfarent personell i 30-årene, gjør at det er behov for å endre Forsvarets system for tilsetting og disponering. Per i dag mangler vi en god ordning og teknologisk understøttelse for førstegangstilsetting av personell som ikke kommer gjennom utdanningsinstitusjonene våre. Det arbeides nå med et system for å kunngjøre ledige stillinger på lavest nivå (spesialister på korporalsnivå), samt at Luftforsvaret ser på seleksjonskrav for fast tilsetting som militær for denne kategorien. Dette er forventet på

«Blant sluttårsaker var uklare karrieremuligheter, misnøye med lønnsbetingelsene og manglende muligheter til faglig utvikling i Forsvaret de vanligste»

«Viljen til å prioritere midler tidlig nok, det vil si flere år før et strukturelement er forventet operativt, har så langt vist seg lav»

plass innen rimelig tid. Mer krevende er det å tilsette personell som ikke har førstegangstjeneste, men som har utdanning og/eller erfaring som Luftforsvaret anser som attraktiv. Dersom de er motivert for og ønsket inn som offiser, er det nyoppstartede årsstudiet på krigsskolene riktig vei inn. Her rekrutteres kandidater med relevant sivil høyskoleutdanning på bachelor- eller masternivå, til ettårig officersutdanning med påfølgende fast tilsetting. Samme mulighet finnes ikke for personell som er ønsket inn som spesialist eller befal. Eneste vei inn per i dag er gjennom ordinær rekruttskole og førstegangstjeneste. Det er utfordrende å skulle rekruttere erfarent personell med høy utdanning, når de må gå igjennom rekruttskole med 19-20-åringer som nettopp har flyttet hjemmefra.

For å utforske nye måter å rekruttere på, har Luftforsvaret derfor på gang en pilot for nettopp denne kategorien. Vi har tilbudt to godt utdannede personer i 30-årene karriere som militær, og tester ut «raskeste vei» til militær tilsetting. De to har gjennomført ordinær rekruttskole og befalsskole, og skal etter planen tilsettes umiddelbart etter endt utdanning. Erfaringen så langt er at vi har behov for en mer tilpasset utdanningspakke for såpass voksne folk; en komprimert rekruttutdanning med mer erfarne instruktører. Neste steg er å verdsette og godskrive sivil utdanning og jobberfaring for at kandidatene skal havne på riktig nivå i hierarkiet. Dette er en vurdering som gjøres i samarbeid med FPVS (Forsvarets Personell- og Vernepliktscenter).

VERDSETTE OG GODSKRIVE SIVIL UTDANNING

Ny- og rerekruttering av personell i aldersspennet 35-45 år vil altså være viktig fremover, og Forsvaret må legge til rette for flere ulike veier til militær tilsetting. FFI fant i sin forskning på sluttårsaker i Forsvaret i 2019 og 2020, at 42 prosent av dem som svarte på undersøkelsen i 2021, kunne tenke seg å begynne i Forsvaret igjen¹. 42 prosent sa at de ikke visste. Bare 16 prosent sa at de ikke kunne tenke seg å begynne igjen. Undersøkelsen sier ikke noe om hvilke kategorier personell disse 42 prosentene tilhører, men resultatet peker likevel på at det bør være mulig å re-rekruttere personell med militær erfaring.

Dette fordrer dog en fleksibilitet i personellforvaltningen, med muligheter for å tilby fast tilsetting utenom de faste rundene, individuelt tilpassede arbeidsvilkår med for eksempel mulighet for fjernkontor og pendling, og ikke minst evne og vilje til å verdsette og godskrive sivil utdanning og jobberfaring som relevant for stilling i Forsvaret. Med effektiviseringsarbeidene som pågår, er det usikkert i hvor stor grad Forsvaret legger til rette for dette. HR-bestemmelsen med veiledere som nettopp er utgitt, oppleves noe mindre fleksibel enn før og prosjektet som skal effektivisere HR-tjenestene har fått bestillingen «mindre skreddersøm» og «mer standardisering». Arbeidet er pågående hele første halvår 2023, og i skrivende stund er det ikke klart for artikkelforfatteren i hvor stor grad den nye HR-ordningen vil oppleves som moderne og fleksibel.

LANG LEDETID

Det tar lang tid å utdanne personell innenfor mange av Luftforsvarets kompetanseområder, i alle tre personellkategorier. For eksempel tar det om lag tre til fem år med utdanning og opplæring før en flytekniker godkjennes for selvstendig arbeid. Videre er det

krevende å følge opp den videreutdanningen og sertifiseringer som skjer ved avdeling. Eksempelvis benyttes erfarne teknikere og flygere som instruktører, og oppfølging av personell under opplæring spiser av avdelingens evne til å levere operativ drift.

Den lange ledetiden gjør at det å tildele mer penger ikke gir umiddelbare resultater. Lave utdanningskvoter og lang bestillingstid for utdanningsplasser i utlandet, gjør at det tar tid før økte økonomiske bevilgninger gir økt operativ effekt. Viljen til å prioritere midler tidlig nok, det vil si flere år før et strukturelement er forventet operativt, har så langt vist seg lav. I Luftforsvaret ventes det at alle strukturelementer skal økes i antall personell, og med årsverksrammer som allerede oppleves for trange, er det utfordrende å gjøre interne omprioriteringer.

Vi opplever også at det er begrenset kapasitet på Forsvarets egne skoler, og at det er kamp om utdanningsplassene både for nivådannende utdanning og for fag- og funksjonsrettet utdanning og kurs. Det blir derfor viktig å se på ulike måter å utdanne personellet på, herunder utvide det internasjonale samarbeidet og se på utvidet samarbeid med sivile aktører. Bruk av sivile samarbeidspartnere kan lette trykket på våre støttefunksjoner og det er utredninger på gang som utforsker disse mulighetene. Innføring av en aktiv reserve har det også vært jobbet med i Luftforsvaret det siste året. Denne ordningen skal legge til rette for at personell etter fullført verneplikt, herunder befal og offiserer som har forlatt Forsvaret, kan gjøres gripbare for tjeneste i Luftforsvaret også i en tidlig fase av en konflikt.

BEHOLDE PERSONELLET LENGRE

Det er kostbart og tidkrevende å lære opp nytt personell, og det derfor svært viktig for Luftforsvaret å beholde personellet lenger enn hva som tilfellet i dag. FFI fant i tidligere nevnte forskning, at de fleste oppga sivil utdanning og deretter jobb i det sivile som årsaken til at de sluttet. Blant andre sluttårsaker var uklare karrieremuligheter, misnøye med lønnsbetingelsene og manglende muligheter til faglig utvikling i Forsvaret vanligste. For Luftforsvarets respondenter, var de tre vanligste sluttårsakene at de ønsket å ta en sivil utdanning, at de søkte/fikk en jobb som fristet mer og at de var misfornøyde med lønnsbetingelsene. Dette siste punktet med lønn, var ikke på topp tre hos respondenter fra Hæren og Sjøforsvaret. Dette kan være fordi Luftforsvaret har en høy andel personell

som er attraktive utenfor Forsvaret, og innenfor fagområder som normalt har gode lønnsbetingelser sivilt (som for eksempel flyoperativt og flyteknisk personell). Som statlig arbeidsgiver kan vi ikke ta mål av oss å konkurrere på lønn. Vi har likevel gjort et betydelig arbeid de siste to årene, med å tilpasse lønnsbetingelser for flere av bransjene som er attraktive utenfor Forsvaret. Dette er krevende, ettersom vi ikke kan frikoble oss fra resten av Forsvaret og skape en usunn intern konkurranse om arbeidstakerne.

BALANSE JOBB OG FRITID

I FFI sin forskning var det også over dobbelt så mange fra Luftforsvaret som oppga mange omstillinger som sluttårsak, som blant respondentene fra Hæren. Balanse mellom jobb og fritid, var også en av de viktigste sluttårsakene. Luftforsvaret er lokalisert på det som kan kalles mindre urbane områder, og det er lite som tyder på at dette kommer til å endre seg. Selv om lang reisevei ikke fremstår som en av de aller vanligste sluttårsakene når man

ser på alle respondentene under ett, er det likevel oppgitt som den mest vanlige sluttårsaken blant dem som faktisk hadde lang reisevei. Det er uheldig at vi på de fleste av Luftforsvarets baser har utilstrekkelige militære boforhold. Personellrelatert EBA har derfor blitt løftet opp på prioriteringslisten og summen det er lov å bruke på brukerdefinert EBA over driftsbudsjettet er i tillegg hevet. Det er arbeid på gang i flere av Luftforsvarets leire og det er forventet at situasjonen vil bedres de neste årene. Dersom vi i tillegg får til å endre kulturen i retning av mer aksept og bedre tilrettelegging for fjern- og hjemmearbeid, kan dette også være med bidra i positiv retning.

MANGLER I UTDANNINGSORDNINGEN

Uklare karrieremuligheter og ønske om utdanning og utvikling har også vist seg viktig for personellet. Gjennom utdanningsreformen ble Forsvarets utdanningssystem endret betydelig. Med reformen ble det innført flere nivåer med utdanning for befalsøylen, noe som oppleves som en viktig forbedring. Befalet får i tillegg til fag- og funksjonsrettet kurs, jevnlig påfyll av akademisk utdanning i kjernevirksomheten vår; ledelse og planlegging av militære operasjoner. For spesialistene er situasjonen

dessverre ikke like god, og det er behov for å revidere den nivådannende utdanningen for denne kategorien. Spesialistene tilbys et grunnleggende spesialistkurs tidlig i karrieren, og et videregående kurs som skal komme sent. De får ikke det samme påfyll av utdanning innenfor Luftforsvarets kjernevirksomhet som befalet får.

For offiserene ser vi også at det mangler noe. De går krigsskoleutdanningen i starten av karrieren, og får en lederutdanning av meget god kvalitet. Neste steg for dem er stabsskolen, med master i militære studier. Denne utdanningen er det hard konkurranse om og det er vanskelig å få studieplass før i siste halvdel av 30-årene. Dette er for lenge å vente på faglig akademisk påfyll for de unge voksne, hvis venner er ferdig med sin mastergrad allerede i midten av 20-årene. Det er altså behov for å kunne tilby noe mellom krigsskole- og stabsskolenivå, samt å kunne tilby utdanning på masternivå tidligere enn i dag.

TURNOVER

Arbeidsmarkedet utenfor Forsvaret er også stort for tiden, og det er mange muligheter for kompetente arbeidstakere. Per desember

2022 var arbeidsledigheten i Norge på 3,4 prosent og det var i fjerde kvartal 114 500 ledige stillinger i Norge, en økning på hele 12 100 stillinger fra kvartalet før.² Særlaldersgrensen for militært tilsatte er under press, og det er sterke signaler om at også de militært tilsatte må påregne å stå lengre i arbeid. Det kan bety at overgangen til jobb utenfor

Forsvaret oppleves lettere.

Vi opplever at vi mister kompetente medarbeidere som velger å slutte. Det er likevel mye som tyder på at ikke mister flere folk enn andre virksomheter. Fylkeskommuner i Norge hadde i 12,8 prosent turnover fra 2020 til 2021. For samfunnet generelt er turnoverprosenten om lag 20 prosent for aldersgruppen under 35 år og om lag 10 prosent for aldersgruppen mellom 35 og 49 år.³ Det betyr at Forsvarets om lag 5 prosent turnover av militært personell tilsatt til 60 år er lav. Og det er ingen indikasjoner på at det er en generell negativ trend knyttet til tilfeldig avgang. Turnoverprosenten for de som er tilsatt til 35 år er riktignok høyere, kvinner slutter i noe større grad enn menn og de som tjenestegjør ved stasjonene i Nord-Norge slutter hyppigere enn i resten av Norge. Det er også tall som viser at personell som har bosatt seg i områder der vi ikke har

«Det er uheldig at vi på de fleste av Luftforsvarets baser har utilstrekkelige militære boforhold»

«Bruk av sivile samarbeidspartnere kan lette trykket på våre støttefunksjoner og det er utredninger på gang som utforsker disse mulighetene»

luftforsvarslokasjoner, som i Vestland, Møre og Romsdal og Vestfold og Telemark, har høyere turnover enn de fylkene hvor vi har Luftforsvarsstasjoner.

GENERASJON Z

Selv om vi har en noe bedre situasjon enn mange andre bransjer og virksomheter, må vi jobbe for å få ned tallene. Det er krevende og kostbart å utdanne nye militære, og vi har behov for hver eneste en. I tillegg vet vi at de yngre generasjonene ikke har samme fokus på jobbtrygghet og lojalitet til en arbeidsgiver som tidligere generasjoner. Ledernytt.no refererer til en studie Deloitte har gjennomført, som viser at 61 prosent av generasjon Z bytter jobb innen to år, hvis ikke arbeidsgiveren sørger for at de får solide utviklingsfordeler i bytte mot å være lojale. Arbeidstakerne i denne generasjonen ser hovedsakelig etter tre ting: godt arbeidsmiljø, fleksible arbeidstider og god lønn. Generasjon Z er betegnelsen på dem som i dag er i begynnelsen av 20-årene, og som er vår hovedrekrutteringskilde. Denne generasjonen har andre forventninger og krav til arbeidslivet og arbeidsgiver enn tidligere generasjoner. Generasjon Z ønsker personlig tilpassede løsninger, de ønsker å vise sin unike personlighet på flere måter og de forventer en arbeidsgiver som går foran som et godt eksempel når det gjelder etikk og moral⁴. Vi vet at vi aldri vil bli lønnsledende i Luftforsvaret. Vi må derfor være bevisst og forsterke det spesielle som Forsvaret og Luftforsvaret kan tilby arbeidstakerne. Dette er blant annet et dynamisk, operativt miljø med vekslende, spennende og meningsfulle arbeidsoppgaver, muligheten til å bidra i et viktig samfunnsansvar, og gode og veletablerte systemer for ivaretagelse og forvaltning av personellet

lovpålagte rettigheter. Og ikke minst et godt arbeidsmiljø.

LEDELSE OG LEDERUTVIKLING

Utvikling av trygge og kompetente ledere med respekt for Forsvarets kjerneverdier er viktig i denne sammenheng. Det er i forskningen innenfor HR bred enighet om at psykologisk trygghet på arbeidsplassen gir motiverte medarbeidere, og at det å føle seg sett og anerkjent øker engasjement og stolthet. Gode relasjoner på jobb gir høy grad av tilhørighet og lavere sannsynlighet for å slutte i jobben.⁵ Det er derfor viktig å legge til rette for et godt og trygt arbeidsmiljø, der det er rom for å stille spørsmål, være uenig og å si ifra når noe ikke oppleves som greit.

For å gi unge ledere den tryggheten de trenger, utarbeider Luftforsvaret nå et konsept for lederutvikling i linjen. Hensikten er å benytte de formelle og uformelle arenaene vi allerede har i Luftforsvaret, til å bevisst legge inn momenter av leder- og medarbeiderutvikling i hverdagen.

Vi kommer heller ikke utenom de mange varslingssakene som Forsvaret har hatt og som fortsatt pågår. Det pågår et intenst arbeid med å forbedre rutineene for å håndtere disse sakene på en god måte, og ikke minst med å forebygge at slik skjer. Vi har alle ansvaret for å slå ned på uakseptabel oppførsel og skape en tryggere arbeidsplass for både ansatte og menige i Luftforsvaret. Vi har en kultur med flat struktur og gode relasjoner i Luftforsvaret. Dette skal vi bygge videre på, og behandle hver eneste en, fra rekrutt til general med respekt. Det er ikke bare bra for arbeidsmiljøet og ivaretagelse av den enkelte, det øker også produktiviteten og den operative evnen. ■

¹ FFI-rapport 21-00746, Sluttårsaker i Forsvaret i 2019 og 2020

² Ledige stillingar (ssb.no)

³ HR Norge og SSB 2015

⁴ Ikke hørt om Generasjon Z: - ledernytt.no

⁵ Blant andre Bård Fyhn, prosjektleder ved NHH Executive & Forsker ved Samfunns- og næringslivsforskning og Cathrine Filstad, Institutt for ledelse og organisasjon ved Høyskolen Kristiania og professor II ved Politihøgskolen

▼ Mangel på god balanse

mellom jobb og fritid er blant de viktigste årsakene til at personellet slutter i Forsvaret.

Foto: Peder Torp Mathisen / Forsvaret

▲ **Utdanningsreformen fra 2017** blir fremstilt som en kvalitetsreform, men det er vanskelig å se hvordan kvaliteten kan bedres ved halvering av budsjettene og kutt av 200 årsverk. Reformen fremstår som en ren sparereform, og det sies i klartekst at utdanningen skal være «god nok». Middelmådighet er målsetningen. Foto: Forsvaret

NORSK OFFISERSUTDANNING PÅ VEI MOT MIDDELMÅDIGHET

«A claim to the position of officer shall from now on be warranted in peacetime by knowledge and education, in time of war by exceptional bravery and quickness of perception....»

[Dekret utstedt av Kongen av Prøyen i 1808.]

TEKST:

GENERALMAJOR (P)
TOM HENRY KNUTSEN,
BRIGADER (P)
GEIR OLAV KJØSNES,
BRIGADER (P)
OLE ASBJØRN FAUSKE,
OBERST (P) TORE BOLSTAD,
OBERST (P) KRISTIAN LUND,
OBERST (P) RUNE BJERKÅS,
ALLE FORFATTERNE ER
TIDLIGERE SJEFER FOR
LUFTKRIGSSKOLEN

Kunnskap og utdanning i fredstid har siden slutten av 1700-tallet stått sentralt i utviklingen av gode offiserer. Samtidig, som det antydes i dette sitatet, har det vært like sentralt at når det kommer til utøvelsen av yrket i krig må denne kunnskapen suppleres med egenskaper som tapperhet og evne til raskt å oppfatte situasjoner og iverksette handlinger, altså evnen til å utøve offisersrollen i praksis.

Denne dualismen i utviklingen av gode offiserer går som en rød tråd gjennom de ca. 250 år vi har hatt systematisk offisersutdanning i Norge.

Vi vil i denne artikkelen sette søkelyset på utviklingen som har vært i utdanningen av offiserer til Forsvaret med vekt på krigsskoleutdanningen og med

vår erfaring fra Luftkrigsskolen som bakteppe. Videre vil vi vurdere de faktorer som har vært viktige for en god offisersutdanning, og som vi mener fortsatt har betydning for fremtiden.

OPPRINNELSEN

Formalisert utdanning av offiserer vokste frem på slutten av 1700-tallet som en følge av større krav til militærfaglig kompetanse for å kunne gjennomføre operasjoner av økende kompleksitet. Offisersyrket hadde tradisjonelt vært knyttet til adelen, og offisersstillinger kunne kjøpes og selges som tegn på ytre stand og stilling. Den smule militær fagkunnskap som fantes fremkom som en konsekvens av at de unge adelsmenn fikk en oppdragelse som inkluderte våpenferdighet og en viss innføring i datidens taktikk. Resten ble tilegnet

▲ Undervisning på Luftkrigsskolen i 1954.

Foto: Leif Ørnelund, Oslo Museum

gjennom livslang erfaring. Noen ganger fungerte dette bra, andre ganger ledet det til direkte katastrofer med inkompetente adelsmenn i kjøpte offisersstillinger.

De store massearmeer som oppstod under Napoleonskrigene som en konsekvens av innføring av verneplikt og ideen om den «totale krig», medførte at offiserens fagmilitære kompetanse måtte utvides. Ikke minst som en følge av mer omfattende logistiske utfordringer og innføringen av den militære «stab» som et redskap for hærføreren til planlegging og gjennomføring av de store militære operasjoner. Offiserene måtte derfor etter hvert skoles i en rekke teoretiske og praktiske disipliner, som ingeniørkunst, artilleri- og våpenlære, logistikk og krigshistorie. Dette førte etter hvert til opprettelsen av militærakademier i de fleste europeiske land.

Offisersutdanningen i Norge kan føres helt tilbake til før Napoleonskrigene til opprettelsen av den Frie Mathematiske Skole i Christiania i 1750, det som i dag er Krigsskolen Linderud. Karakteristisk for utdanningen her var allerede fra starten en vektlegging av både teori og praksis. At utdanningen var verdsatt også i det sivile samfunn viser historien som kan peke på adskillige offiserer som har bygget jernbaner, planlagt byer, vært involvert i gruvedrift, samt fungert som lærere og embedsmenn i en rekke posisjoner.

Etter hvert fikk også Marinen sin Sjøkrigsskole opprettet i 1816, eller Søcadet Academie som det het den gangen, og Luftforsvaret sin Luftkrigsskole i 1949.

DEN TRE-ÅRIGE KRIGSSKOLE

Luftkrigsskolen ble etablert i Oslo for å utdanne offiserer og ledere, flygere og luftvernartillerister, til den

fem år gamle våpengrenen. Luftforsvaret hadde til fulle vist at det dugde i krigstid, og nå måtte det finne sin plass i et Norge i fred. Utdanningen var toårig, og mens Krigsskolen og Sjøkrigsskolen utdannet skips- og troppssjefer, var filosofien bak og innretningen på Luftkrigsskolen en annen. Stridsteknikken ble holdt utenfor, og dermed hadde man et noe friere forhold til utdanningens innhold enn de andre krigsskolene. General Wilhelm Mohr uttrykte det slik: Luftoffiserene skulle være i stand til å konversere med alle, fra Kongen til den jevne mann i gata, og pensumet skulle derfor spenne over et bredt spekter. Realfag var viktig, for da som nå var forsvarsgrenen preget av høyteknologisk utstyr, og pilotene ble daglig utfordret av fysikkens lover. Fra starten av var kullene delt i en flygerlinje og en artillerilinj, mens man senere delte kullene på en engelsklinje og en reallinj.

I 1961 ble skolen flyttet til Trondheim, blant annet fordi det var ønskelig med en tettere tilknytning til landets ledende teknologimiljø ved NTH. Fra 1970 var skolen treårig, og i 1974 ble utdanningen godkjent som et uspesifisert mellomfag ved universitet. Det betød at halve skoletiden fikk et formelt, akademisk godkjentstempel. Første kvinne ble tatt opp som kadett i 1979.

INNFORINGEN AV KS1/KS2

Fra 1984 ble krigsskolene delt i to nivåer, begge toårige. Tanken med den todelte utdanningen var at første året på KS1 skulle fokusere på grunnleggende offisersutdanning, kunnskap om Forsvaret som helhet og spesielt egen forsvarsgren, samt lederskap og militære ferdigheter. Det andre året på KS1 skulle være

«Forsvarets offisersutdanning må speile økende kompleksitet i samfunnet for øvrig og kravene til kompetanse vil bare øke»

utdanning ved en av Luftforsvarets fagskoler med faglig utdanning innenfor det tjenestefeltet man tilhørte eller der Luftforsvaret hadde udekkede behov. Dette var også anledningen til å «konvertere» fra en bransje til en annen etter Luftforsvarets behov og eget ønske. Under perioden med todelt utdanning ble Luftkrigsskolen åpnet for alle bransjer etter tidligere å ha vært forbeholdt de operative bransjene (Flygere, Navigatorer, Luftvern og Kontroll og Varsling). Etter KS1 ble man beordret ut i tjeneste i Luftforsvaret på minst fenriks grad. Tanken var videre at man skulle opparbeide noen års tjenesteerfaring før man eventuelt søkte seg inn på KS2.

På KS2 skulle man løfte blikket og se Luftforsvaret og luftmakt i en større sammenheng enn på taktisk nivå. KS2 skulle gi en akademisk påbygging som gjorde offiseren til en aktiv og meningsberettiget deltaker i samfunnsdebatten. Da Gulfkrigen med «Operation Desert Storm» brøt ut i 1990 ble det en økende medieinteresse for anvendelse av luftmakt, og det faktum at det i stor grad var hæroffiserer som ble brukt til å forklare luftmakt ble en vekker for Luftforsvarets ledelse. Det ble iverksatt tiltak for å øke den teoretiske kompetansen på anvendelse av luftstridskrefter både ved Luftkrigsskolen og Luftforsvarets stabsskole. Begrepet «Luftmakt» fikk etter dette tydeligere fokus og vekt. Sammen med faget «Lederskap» som alltid hadde vært respektert og etterspurt i det sivile samfunn, var det disse fagene som skulle gjøre at Luftkrigsskolen skulle skille seg ut fra alle andre høyskoler.

Etter KS2 ble man beordret ut i tjeneste i Luftforsvaret på minst løytnants nivå, og fikk vanligvis en brattere karrierestige enn etter KS1.

AKADEMISERINGEN PÅ 1990- OG 2000-TALLET

Med bakgrunn i at utdanningen på KS2 hadde tatt betydelige skritt i retning av en akademisering av de militære fag, oppstod det utover på 90-tallet en diskusjon om ikke utdanningen på krigsskolene burde få mer uttelling i det sivile utdanningssystemet enn det «uspesifiserte mellomfag». I 1997 ble det nedsatt et utvalg bestående av de tre krigsskolesjefene med sine akademiske rådgivere. Hensikten var å samordne pensum, i den grad det var praktisk mulig, og fremme søknad til NOKUT om en «tid for tid»-godkjenning av krigsskoleutdanningen i forhold til tildeling av studiepoeng. På dette tidspunkt hadde utviklingen av de to hovedfagene ved Luftkrigsskolen, luftmakt og lederskap, kommet ganske langt i form av innføring av mer teori og empiri. Samtidig ble de første skritt tatt i retning av mer FoU-basert undervisning, og skolen fikk et løft ved at stadig flere av de militære lærerne fikk sivile hovedfag og etter hvert doktorgrader. Dette la også grunnlaget for at skolen fikk status som et kompetansesenter innenfor disse fagområdene. Det er et faktum, som også gjelder i dag, at det i Norge ikke finnes noen sivile universitets- og høyskolemiljøer som kan gi utdanning innen anvendelse av luftmakt på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå.

«Dagens offiser-utdanning er rett og slett for kort»

«Utdanningsreformen er blitt forsøkt fremstilt som en kvalitetsreform, men det er vanskelig å se hvordan kvaliteten kan bedres ved at man nærmest halverer budsjettene og kutter ca. 200 årsverk»

«Middelmådighet er målsetningen»

Prosessene med å søke om «tid for tid» godkjenning av krigsskoleutdanningen ble etterhvert «overtaken by events». På sivil side hadde man fått Mjøs-utvalget som anbefalte en omlegging av det sivile universitets- og høyskolesystemet i henhold til den såkalte «Bologna-modellen». I 2001 vedtok Stortinget den såkalte «kvalitetsreformen i høyere utdanning». En viktig del av reformen var en tilpasning til EUs utdanningsstruktur med innføring av ny gradsstruktur med blant annet bachelor- og mastergrader. Utretningsarbeidet påvirket også arbeidet med langtidsproposisjonen for den store omstillingen av Forsvaret fra år 2000 der det er skrevet at «- Det er en klar ambisjon at militær høyskoleutdanning skal akkrediteres på nivå med nasjonale og internasjonale universiteter og høyskoler». For Forsvaret var nok sentrale motiver å høyne statusen på stabsskoleutdanningen, samt å hindre at krigsskolene kunne få rekrutteringsproblemer uten en formell akkreditering av sin utdanning. Fra politisk hold var en samordning av utdanningssystemene i Forsvaret mot sivile utdanningsinstitusjoner viktig for å oppnå økonomiske innsparinger ved at relevant utdanning kunne gjennomføres utenfor Forsvaret og kompetansen rekrutteres inn. Dette ble synlig i påfølgende langtidsproposisjon i 2004. «En harmonisering med det sivile gradssystemet vil gjøre det enklere for Forsvaret å benytte seg av det sivile utdanningssystem i de tilfeller dette er hensiktsmessig». Beslutningen om å innføre en treårig krigsskole med bachelorgrad som resultat ble fattet ved kongelig resolusjon sommeren 2003. Senere samme år fikk Luftkrigsskolen fastsatt sin egen bachelor-forskrift. Skolen var godt forberedt på de formelle beslutningene. Allerede i 2001 hadde skolen etablert en dekanstilling og et «faglig styre», og var i gang med å lage en organisasjon som var en militær og pragmatisk tilpasning av det sivile høyskolesystemet. De første kadettene startet sitt nye utdanningsløp i august 2005. Som høyskole måtte skolens kvalitets-sikringssystem godkjennes av NOKUT. Evalueringen, og dermed den formelle godkjenningen som høyskole, konkluderte med godkjenning høsten 2009. Den nye utdanningen hadde noen utfordringer allerede fra starten av. Fagutdanningen fra det andre året i tidligere KS1 var nå borte, og måtte nå komme etter gjennomført bachelor for de fleste. Og, som ved tidligere omlegginger, ble det en utfordring for utdanningen av flygere og navigatorer. For de siste ble det raskt etablert en pragmatisk og funksjonell løsning, med ett år på Luftkrigsskolen før utdanning i USA, og deretter de siste to årene til bachelor i løpet av plikttjenesten senere.

For øvrige bransjer tok dette lenger tid. Fra starten av ble det forsøkt å gjennomføre deler av fagutdanningen i skolens sommerferietid. I begynnelsen ble det ikke noen stor suksess, da fagskolene var lagt ned og uteavdelingene hadde vansker med å ivareta kadettene faglig grunnet egen ferieavvikling. I de påfølgende årene ble samordningen gradvis bedre og før omleggingen etter 2017 var fagutdanningen godt integrert i den treårige utdanningen.

FREMTIDIG UTDANNINGSSYSTEM - HVA BLIR KRAVENE TIL MILITÆRE LEDERE?

Det er flere forhold som er med på å sette rammene for krav til militær kompetanse og utdanning: Sikkerhets- og forsvarspolitik, militærstrategi og doktriner, teknologi, økonomi og ledelsesprinsipper.

Forsvarets officersutdanning må speile økende kompleksitet i samfunnet for øvrig og kravene til kompetanse vil bare øke. Det gjelder både den militærakademiske kompetansen med forståelsen av militær makt som ett av statens instrumenter for å opprettholde statens eksistens og samtidig oppnå sine strategiske mål, og den praktiske utøvelsen av officersyrket gjennom planlegging og gjennomføring av komplekse militære operasjoner i alle domener (land, sjø, luft, cyber og verdensrommet).

I 2017 innførte imidlertid Forsvaret en såkalt Utdanningsreform (URE). Den inneholdt noen organisatoriske grep, som at alle krigsskolene ble kommandomessig underlagt sjef Forsvarets høyskole (FHS), men det som mest har preget debatten i ettertid er nedskjæringen på 560 millioner kroner som delvis skulle oppnås gjennom kutt i årsverk. URE ble begrunnet blant annet med at gjeninnføringen av et underoffiserskorps (OR) medførte et behov for å redefinere officersrollen og hvilken kompetanse fremtidige offiserer trenger. URE er blitt forsøkt fremstilt som en kvalitetsreform, men det er vanskelig å se hvordan kvaliteten kan bedres ved at man nærmest halverer budsjettene og kutter ca. 200 årsverk. Reformen fremstår derfor mer som en ren sparereform enn noe annet, og det sies i klartekst at utdanningen skal være «god nok». Middelmådighet er målsetningen.

I tillegg mer enn antydes det nå at det fremtidige officerskorpset skal bestå av personell rekruttert fra det sivile universitet- og høyskolesystemet, med bachelorgrader i alt fra kunsthistorie til ergoterapi, som skal gjøres til offiserer etter en 1-årig krigsskoleutdanning.

Forrige krigsskoleordning med to, pluss eventuelt to års utdanning, bygde videre på en toårig etatsutdanning som besto av ett års befalsskole og ett års praksis som sersjant. Kadettene hadde en solid, militær plattform som krigsskolene bygde videre på. Dette la grunnlaget for et godt utdannet, erfarent og reflektert befals- og officerskorps. Med dagens struktur kan kadetter tas opp rett etter fullført videregående skole, fra russ til offiser på tre år. Det er utfordrende, gitt det store ansvaret de får for mannskaper og utstyr. De skal evne å forstå Forsvarets roller i flere perspektiver, og - ikke minst - ha et reflektert og klokt forhold til Forsvarets kjerneverdier og hva disse innebærer i praksis. Det skal nevnes at en del av dagens kadetter har avtjent førstegangstjeneste ved opptak, og et «avbøtende tiltak» vil være å innføre dette som et krav. Da vil den enkelte vite en del om hva tjeneste i Forsvaret innebærer, Forsvaret har fått se hva vedkommende duger til ut over det rent akademiske, og selve officersutdanningen og officersutviklingen kan ta til på et høyere nivå. Men dette vil likevel ikke løse den grunnleggende utfordringen. Utdanning til officersyrket er ikke bare læreplaner og pensum, - det er også

modning. Dagens officersutdanning er rett og slett for kort. Stabsskole I er borte, den skulle i sin tid tas inn i KS II-utdanningen. Og så la man ned KS II. I dag er det altså ingen videregående officersutdanning mellom krigsskolen og stabsskolen, og når det nå går så lang tid mellom krigsskole og stabsskole, så blir innholdet i krigsskolen desto mye viktigere.

AVSLUTNING

Vi har i denne artikkelen gitt en beskrivelse av den utvikling som har funnet sted med hensyn til utdanning av offiserer i Norge siden begynnelsen i 1750. Som en rød tråd i denne utviklingen går balansen mellom militære og sivile fag og balansen mellom akademisering på den ene siden og profesjonsutdanningen, «håndverket», på den andre siden.

Siden 90-tallet har utdanningen ved alle krigsskolene fått et løft ved at de militære fag har blitt mer FoU- basert og lærekreftene har fått tilført mer akademisk kompetanse. Det har medført at krigsskolene i dag har status som kompetansesentre innen luftmakt, landmakt og sjømakt.

Innføringen av URE i 2017 har svekket disse kompetansemiljøene og det synes også som at den praktisk/teoretiske pedagogiske modellen som har preget krigsskolene blir vanskeligere å gjennomføre hvis utdanningen i fremtiden i vesentlig grad skal bestå av en 1-årig påbygning på en sivil bachelor.

Den samordningen med det sivile utdannings-systemet som ble beskrevet som hensiktsmessig i langtidsproposisjonen i 2004 synes i dag kun å være økonomisk begrunnet. Det kan bety at vår høyere officersutdanning i fremtiden ikke lengre er «så sivil som mulig og så militær som nødvendig», men tvert imot blir mer sivil uten den militære nødvendigheten. ■

«Stabsskole I er borte, den skulle i sin tid tas inn i KS II-utdanningen. Og så la man ned KS II»

▼ Utdanning til officersyrket er ikke bare læreplaner og pensum, det er også modning. Dagens officersutdanning er rett og slett for kort.

Foto: Forsvaret

KJERNEVÅPEN

RELEVANS OG UTFORDRINGER

Krigen i Ukraina har medført større oppmerksomhet om kjernevåpnenes rolle og relevans i internasjonal sikkerhetspolitikk. Kjernevåpendebatten var helt dominerende i europeisk sikkerhetspolitikk i 1980-årene, men ble etter hvert nesten fraværende i debatten. Tidligere ble det ansett at NATO var konvensjonelt underlegen Warszawapaktens styrker, og at NATO måtte vurdere å anvende kjernevåpen på et tidlig stadium i en eventuell storkrig i Europa.

TEKST: SENIORRÅDGIVER SVEIN EFJESTAD, NUPI

NATOS strategi helt fra 1967 til slutten av den kalde krigen var basert på fremskutt forsvar og fleksibelt tilsvarende. På det meste hadde NATO utplassert omtrent 7000 taktiske kjernevåpen i Europa. Det var viktig å fjerne de våpentypene som måtte anvendes tidlig i en konflikt eller som vanskeliggjorde politisk kontroll med anvendelsen (kjernefysisk luftvern, atomminer, kjernefysiske atomladninger til artilleri osv.). NATO prioriterte langtrekkende missiler som Pershing II og kryssermissiler, og disse ble utplassert i fem europeiske land fra 1983. Med inngåelsen av INF avtalen i 1987, ble alle landbaserte våpen med rekkevidde over 500 km forbudt. De såkalte PNI (Presidential Nuclear Initiatives) fra 1991 og 1992 reduserte antall gjenværende kjernevåpen i Europa videre. Den amerikanske marinen sluttet å medbringe ikke-strategiske kjernevåpen på sine fartøyer i fredstid. Senere ble den amerikanske marinens kryssermissiler med kjernevåpen destruert. Etter hvert satt NATO igjen med et lite antall flyververte kjernevåpen i Europa. Storbritannia hadde også taktiske kjernevåpen, men disse ble fjernet i 1998.

Sovjetunionen hadde et meget stort antall taktiske kjernevåpen. Med inngåelsen av INF avtalen ble våpensystemene med rekkevidde mellom 500 og 5500 km også fjernet her. Jeltsin var med på de såkalte PNI-tiltakene som blant annet ville medføre at marinefartøyer ikke medførte taktiske kjernevåpen i fredstid og at andre taktiske kjernevåpen skulle samles i sentrale lagre.

Status i dag er at INF-avtalen er opphørt og det er tvil om i hvilken grad Russland fremdeles etterlever de løfter som tidligere president Jeltsin ga. I en rapport fra FFI i 2020 anslås at Russland har omtrent 1800 operative taktiske kjernevåpen. De fleste av disse kan leveres fra fly eller missilsystemer. Russland har modernisert mange missilsystemer som også kan anvendes med taktiske kjernevåpen.

START-avtalen er forlenget til 2026. Den begrenser utplassering av strategiske leveringsmidler (700) og tilhørende kjernevåpenladninger (1550). Avtalen har også omfattende regler for verifikasjon, inspeksjon og notifikasjon. USA og NATO anklager Russland for å bryte også denne avtalen ved at de ikke har akseptert å møte i kontrollkommisjonen, og ikke har tillatt inspeksjoner i henhold til avtalen. Det er derfor også usikkerhet om fremtiden for denne avtalen. Et annet usikkerhetsmoment er utviklingen av nye typer kjernevåpen i Russland. Det gjøres forsøk med reaktordrevne torpedoer og kryssermissiler som skal kunne få interkontinental rekkevidde (Poseidon, Burevestnik).

KJERNEVÅPEN I EN NY SIKKERHETSPOLITISK SITUASJON

Dagens sikkerhetspolitiske situasjon preges av krigen i Ukraina. Russlands angrep på Ukraina skaper frykt i hele Europa og de vestlige land øker forsvarsbudsjettene betydelig. En tilsvarende utvikling skjer i Asia. Motsetningene mellom de demokratiske og vestlig orienterte statene og autoritære regimer utgjør kimen til en global konflikt. Kina oppfattes som den

dominerende sikkerhetspolitiske utfordringen i USA og store deler av Asia selv om Russland angriper Ukraina. I NATOs nye strategiske konsept omtales Kina som en systemisk utfordring. Kina øker sitt kjernevåpenarsenale raskt og har ikke akseptert å være med på drøftelser om kjernefysisk rustningskontroll.

I denne situasjonen må russiske uttalelser både eksplisitt og implisitt oppfattes som trusler om anvendelse av kjernevåpen. Dette til tross for de forpliktelsene som ble inngått i 1994 i det såkalte Budapestmemorandumet. Da aksepterte Ukraina å gi fra seg de kjernevåpenene de hadde arvet fra Sovjetunionen, men samtidig lovet de andre signaturmaktene Russland, USA, Storbritannia å respektere Ukrainas suverenitet og territoriale integritet.

Det er en omfattende diskusjon, særlig i USA om hvordan krigen i Ukraina kan avsluttes. I den forbindelse diskuteres også faren for en opptrapping og utvidelse av krigen. De fleste anslår faren for russisk anvendelse av kjernefysiske våpen som svært liten. Russisk doktrine indikerer vilje til å anvende kjernevåpen hvis statens eksistens og integritet trues. Nå er fire distrikter i Ukraina innlemmet i Russland og russerne kan derfor hevde at angrep på disse ukrainske områdene utgjør en trussel mot Russlands territoriale integritet. Men dette er selvsagt en søkt fremstilling fordi disse områdene er internasjonalt anerkjent som ukrainsk territorium.

Eventuell bruk av kjernevåpen i Ukraina vil endre krigens karakter fundamentalt. Det er ikke gitt hvordan de vestlige kjernevåpenstater ville reagere. Uttalelser fra høytstående pensjonerte generaler antyder at dette ville kunne utløse fullskala vestlige angrep mot russiske styrker, men uten bruk av kjernefysiske våpen. En slik utvikling ville sette Russland i en svært vanskelig situasjon både innenrikspolitisk og i forholdet til andre stater.

Det er grunn til å tro at både Kina og mange land i den alliansefrie verden ville vende seg bort fra Russland hvis landet bruker kjernefysiske våpen i Ukraina. Det er her vi finner det store antall land som ikke har tatt klart avstand fra Russlands angrep på Ukraina. Og det er her Russland fremdeles finner gode handelspartnere. Russland har ikke råd til å ødelegge forholdet til disse landene. Dette antas å være en viktig grunn for Russland til å avstå fra å bruke kjernevåpen. En annen viktig grunn er den fundamentale usikkerheten som vil oppstå i en slik situasjon. Det er et spørsmål om det er mulig å begrense en kjernefysisk krig, og de langsiktige konsekvensene også for Russland vil være uforutsigbare.

De mest nærliggende målkategorier for denne typen våpen i Ukrainakrigen vil være styrkekonsentrasjoner, flyplasser, kommandosentre og viktig infrastruktur. Russland disponerer flere våpentyper som kan brukes i en slik sammenheng. Det kan tenkes ulike former for bruk eller trusler om bruk av kjernevåpen. Men tatt i betraktning de store politiske og militære konsekvensene er det fremdeles svært lite sannsynlig at Russland vil gå til et slikt skritt.

DEN AMERIKANSKE KJERNEVÅPENPARAPLYEN

På vestlig side er det lite diskusjon om kjernevåpen. Det har lenge vært et ønske om å begrense kjernevåpenenes rolle i internasjonal politikk. Samtidig

▲ **Eventuell bruk av kjernevåpen i Ukraina** vil endre krigens karakter fundamentalt. En slik utvikling ville sette Russland i en svært vanskelig situasjon både innenrikspolitisk og i forholdet til andre stater.

Foto: Shutterstock

«Uansett utfallet av krigen i Ukraina vil Russland være enda mer avhengig av sine kjernevåpen i fremtiden»

Om forfatteren

Svein Efstad er seniorrådgiver ved NUPI. Han er tidligere sikkerhetspolitisk direktør og ekspedisjonssjef i Forsvarsdepartementet.

frykter man en ukontrollert spredning til land som i dag ikke har slike våpen.

USA har begynt å modernisere sine strategiske arsenaler som består av stort sett meget gamle leveringsmidler. Dette vil kreve enorme midler. I Europa vil F-35 erstatte eldre F-16 og Tornado i den kjernefysiske rollen og den tyske beslutningen om å kjøpe F-35 må sees i dette lys.

I NATOs nye strategiske konsept (para 29) sies det eksplisitt at de strategiske kjernevåpen, særlig de amerikanske, er den ultimative garanti for medlemslandenes sikkerhet. Her understrekes også betydningen av de taktiske kjernevåpen som er stasjonert i Europa og betydningen av at europeiske land bidrar med leveringssystemer for slike våpen. Både denne og foregående regjeringer har sluttet seg til slike formuleringer. Norge har også godkjent formuleringer om at NATO vil forbli en kjernefysisk Alliansen så lenge kjernevåpen finnes. Det understrekes også at det er svært usannsynlig at det oppstår en situasjon som gjør det aktuelt for NATO å anvende denne typen våpen. Likevel fremstår det som underlig at oljefondet er forhindret i å investere i selskaper som medvirker til utvikling og produksjon av kjernevåpen.

Norsk atompolitikk ligger fast. Det er ikke aktuelt å stasjonere kjernefysiske stridshoder på norsk territorium i fredstid. Jeg tror heller ikke at det i dag er noe slik ønske hos våre allierte. Det samme vil med storsannsynlighet gjelde for Finland og Sverige når de forhåpentligvis snart blir med i NATO. Men det er viktig at de land som i dag har amerikanske kjernevåpen på sitt territorium opprettholder denne kapasiteten. Hvis ikke vil det nok være flere land lenger øst som kan tenke seg å overta en slik rolle, og det vil neppe skape mer stabilitet i Europa. Det synes å være stor grad av enighet på vestlig side om at all bruk av kjernevåpen er strategisk av natur. Skillet mellom strategiske og ikke strategiske kjernevåpen var kun basert på rekkeviddekriterier, og dette er først og fremst relevant i rustningskontroll.

Den amerikanske kjernevåpengarantien er også kontroversiell i USA. Særlig i det demokratiske partiet har det vært krefter som har argumentert for en doktrine basert på at USA aldri skulle bruke kjernevåpen først og at kjernevåpenes rolle skulle begrenses til å forhindre at andre stater brukte kjernevåpen (no first use, sole purpose). Det stilles også spørsmål om troverdigheten i den amerikanske forpliktelsen. Ville USA risikere kjernefysisk angrep på sitt hjemland for å forsvare en alliert i Europa eller i Asia? Dette vil vi forhåpentligvis aldri få et svar på. Men den amerikanske kjernevåpengarantien skaper en fundamental usikkerhet og risiko som har en viktig krigsforhindrende effekt også i dagens sikkerhetspolitiske situasjon.

«Det er vanskelig å være optimistisk når det gjelder utsiktene for kjernefysisk rustningskontroll og nedrustning i dagens sikkerhetspolitiske situasjon. INF-avtalen eksisterer ikke lenger»

«Det gjøres forsøk med reaktordrevne torpedoer og kryssermissiler som skal kunne få interkontinental rekkevidde»

Frankrike disponerer et antall taktiske og strategiske kjernevåpen, men landet deltar ikke i NATOs kjernefysiske planlegging. Det gjør derimot Storbritannia, og det bidrar til å styrke NATOs kjernevåpenavskrekking.

UTVIKLINGSTREKK

Uansett utfallet av krigen i Ukraina vil Russland være enda mer avhengig av sine kjernevåpen i fremtiden. Det vil gå lang tid før landet eventuelt vil kunne gjenreise sine konvensjonelle styrker. Alt tyder på at Russland fremdeles vil stasjonere en stor andel av sine kjernefysiske våpen i våre nærområder. Dette understreker områdets politiske og militære sensitivitet.

Kina vil fortsette å bygge ut sine kjernevåpen og på lengre sikt antakelig disponere et arsenal som kan måle seg med det russiske og amerikanske. Det er også fare for at stadig flere stater anskaffer kjernevåpen. Spredningstrusselen preger sikkerhetspolitikken både i den persiske gulf og på den koreanske halvøy. Det er antakelig den utvidede amerikanske kjernevåpengarantien som hindrer en ukontrollert spredning av kjernevåpen til nye stater i Europa.

Det er vanskelig å være optimistisk når det gjelder utsiktene for kjernefysisk rustningskontroll og nedrustning i dagens sikkerhetspolitiske situasjon. INF-avtalen eksisterer ikke lenger. Det er meget uklart hva som er igjen av de såkalte presidentinitiativene angående taktiske kjernevåpen fra 1990-tallet. Kina har ikke vært villig til å delta på forhandlinger om kjernevåpen, og Russland har ikke vært villig til å inkludere korttrekkende kjernevåpen i bilaterale forhandlinger med USA. START-avtalen med viktige kontrollordninger skal gjelde til 2026, men nå er det mye som tyder på at også denne står i fare. Hvis Start-avtalen blir borte forsvinner en viktig rustningskontroll og verifikasjonsregime for USA og Russland, og den strategiske stabiliteten og forutsigbarheten blir svekket. Dette er også meget relevant for Norge fordi en stor andel av de russiske strategiske kjernevåpnene er stasjonert på Kola, og prøveskytes i havområdene utenfor.

AVSLUTNING

Erfaringer viser at kjernefysiske våpen ikke er særlig anvendelige. Dette kan muligens virke innskrenkende på viljen til uhemmet kjernevåpenoppbygging.

NATO vil være en kjernefysisk alliansen så lenge kjernevåpen eksisterer og mye tyder på at stormaktene vil beholde et stort antall kjernevåpen i fremtiden. Det er fare for at flere stater vil anskaffe egne kjernevåpen. Men, det er fremdeles et mål å redusere å kjernevåpenes rolle i sikkerhetspolitikken og å redusere antall kjernevåpen. Terskelen for bruk av disse våpnene er meget høy. ■

KONGSBERG

ONE SYSTEM

- TO GROW WITH

MIX OF MISSILES

- FOR MISSION FLEXIBILITY

EVOLUTION CONTINUES

- APPROACHING FULL SPECTRUM AIR DEFENCE

AIM-120 AMRAAM

AIM-9X Sidewinder

AMRAAM Extended Range (ER)

NYTT FRA LUFTFORSVARET

«En av Luftforsvarets største utfordringer i dag, er å styrkeprodusere og beholde tilstrekkelig antall teknikere på flysystemene våre»

▲ Dersom vi ikke evner å prioritere tilførsel av nye teknikere nå vil Luftforsvaret på sikt få enda større problemer med å holde vårt nye moderne luftforsvar operativt. Det er derfor helt sentralt at alle luftvinger må ta sin del av ansvaret for å utdanne flere unge teknikere.

Foto: Mariann Beausire

MAN HØSTER SOM MAN SÅR

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden er dramatisk endret siden langtidsplanen for forsvarssektoren kom ut i 2020 og det er nødvendig å styrke vårt eget forsvar i takt med endringene. Regjeringen har derfor bedt forsvarssjefen om å vurdere hva som bør og kan gjøres for å styrke Forsvarets operative evne.

TEKST: BRIGADER KRISTIAN LYSSAND, SJEF LUFTFORSVARETS VÅPENSKOLE

Forsvaret arbeider i skrivende stund med forsvarssjefens fagmilitære råd, som er et sentralt innspill til ny langtidsplan for forsvarssektoren. Ny langtidsplan vil etter planen foreligge i 2024.

I fagmilitære råd blir det ofte fokusert på de materielle delene av Forsvaret. Investering i nye fly, fartøy og langtrekkende artilleri vil åpenbart styrke operativ evne. Imidlertid blir det ofte underkommunisert at nytt materiell medfører behov for å rekruttere og utdanne nytt personell og etterutdanne de som allerede er ansatt. Med høyteknologisk materiell er dette både tid- og ressurskrevende.

Luftforsvaret står midt opp i en av de største moderniseringene i Luftforsvarets historie. Nye kampfly, maritime patruljefly og redningshelikopter er på vei inn og på sikt vil vi motta nye luftvarslingsradarer og nytt luftvern. Disse materiellinvesteringene som allerede er besluttet, vil være et sentralt tilskudd til styrkingen av Forsvaret i mange år fremover. Et av sjef Luftforsvarets viktigste innspill til forsvarssjefens fagmilitære råd vil derfor være «å få det vi har i dag og det som kommer, til å virke».

En forutsetning for at vi skal få tatt ut potensialet i vårt nye moderne luftforsvar

er at materiellet er tilgjengelig for trening, øving, beredskap og operasjoner. Et tilstrekkelig antall teknikere med relevant kompetanse er derfor en helt nødvendig ressurs. Det er teknikeren som vedlikeholder og reparerer materiellet, det er teknikeren som holder fly og luftvern tilgjengelig og operativt.

En av Luftforsvarets største utfordringer i dag, er å styrkeprodusere og beholde tilstrekkelig antall teknikere på flystemene våre. Behovet for nye teknikere i Luftforsvaret er om lag 40 til 60 i året. Disse rekrutteres gjennom lærlingordningen og andre utdanningsskilder, men per i dag klarer vi ikke å føre det antallet vi har behov for frem til fagbrev og sertifisering som militær tekniker. Hovedårsaken er at luftvingene våre ikke har tilstrekkelig kapasitet til både opplæring av nye teknikere og samtidig produsere nødvendig flytid.

Dersom vi ikke evner å prioritere tilførsel av nye teknikere nå, vil Luftforsvaret på sikt få enda større problemer med å holde vårt nye moderne luftforsvar operativt. Det er derfor helt sentralt at alle luftvinger må ta sin del av ansvaret for å utdanne flere unge teknikere enn det de ønsker og opplever å ha kapasitet til. For å få til dette må Forsvaret i en periode også akseptere redusert til-

▲ Brigader Kristian Lyssand. Foto: Philip Linder

gjengelighet på fly og redusert evne til å løse oppdrag.

Rekruttering og oppfylling i bunn er imidlertid ikke nok. Vi må også samtidig ta vare på alle de dyktige teknikerne vi har i dag. Dette fordrer først og fremst et godt arbeidsmiljø, dernest gode betingelser som moderne arbeidstids- og pendlerordninger, lønn og tilfredsstillende boforhold med mer.

Vi har bare tiden og veien. Vi setter «såkornet» nå, for fremtidens moderne luftforsvar. ■

HELIKOPTER PÅ AGENDAEN

LANDET PÅ SEAHAWK

Luftforsvaret skal få nye maritime helikoptre fra 2025, samt en ny helikopterkapasitet for spesialstyrkene og Hæren.

▼ **Ottar Farstad og Tom-Ivar Punsvik**, totalprosjektkoordinatorene i P1107 og P1129, ønsker nye helikoptre til støtte for Kystvakt og spesialstyrker velkommen så snart som mulig.
Foto: Fabian Helmersen, Luftforsvaret

TEKST: STIAN ROEN, LUFTFORSVARET

I utviklingsavdelingen ved Luftforsvarets våpenskole, har totalprosjektkoordinatorene gitt sin anbefaling videre når det gjelder helikoptertype. Medio mars 2023 besluttet regjeringen at Norge anskaffer MH-60R Seahawk til Kystvakten.

- Det er et stort ansvar og mye jobb før en faglig anbefaling sendes ut fra oss, og videre til Forsvarsstaben, før Forsvarsdepartementet tar sin beslutning. Vi samarbeider tett med mange aktører, som Forsvarsmateriell, Forsvarets logistikkorganisasjon, Sjøforsvaret, Cyberforsvaret og Forsvarsbygg, forteller Tom-Ivar Punsvik, totalprosjektkoordinator i P1129 maritim helikopterkapasitet.

SEKS HELIKOPTRE

I første omgang anskaffer Norge maritim helikopterkapasitet til støtte for Kystvakten. Konseptuelt er det ingen annen løsning enn helikopter som dekker Kystvaktens behov. Anskaffelsen omfatter seks MH-60R Seahawk i utviklet konfigurasjon – hylleware. Fremtidens innretning av Marinens anti-ubåtskapasitet og fremtidig overflatestruktur er under utredning. Det er ikke konkludert hvor vidt dette inkluderer helikopter, men i tråd med oppdraget er det tatt hensyn til at helikoptrene i framtiden skal kunne utføre anti-ubåt (ASW) operasjoner fra Sjøforsvarets fregatter.

- En ny helikopterkapasitet skal ha utprøvd teknologi, interoperabilitet med nære allierte og mulige synergier i investerings- og driftsperspektiv, og helikoptrene skal kunne anvendes på alle Sjøforsvarets helikopterbærende fartøyer – uten større tilpasninger, sier Punsvik om kravene som er stilt.

I forbindelse med anskaffelsen av ny helikopterkapasitet er det utviklet et behovsdokument, gjennomført en mulighetsstudie og det er levert en alternativanalyse. Neste fase i prosjektet er også fullført hvor det under ledelse av Forsvarsmateriell er utarbeidet et sentralt styringsdokument som blant annet beskriver kravene til anskaffelsen. Dokumentet er anbefalt av Sjef Luftforsvaret som brukeransvarlig og fremsendt til forsvarsstaben.

Utarbeidelse av prosjektdokumentasjon er omfattende arbeid og en byråkratisk prosess. Det er utelukkende på grunn av meget god innsats, samarbeid internt i Forsvaret og på tvers av etater i sektoren, at regjeringen har mottatt grunnlag til å fatte en beslutning.

GJENBRUK OG MARITIM UTVEKSLING

Det forutsettes også gjenbruk av eiendom, bygg og anlegg, og materiell som ble benyttet fra prosjekt P7660 på NH90. Bardufoss flystasjon skal fortsatt brukes som hovedbase for de maritime helikoptrene. Det vil også sees på et mulig samarbeid med andre nasjoner om felles bruk av simulator, utdanning og vedlikehold, men først må helikoptertype velges. Flere kandidater ble vurdert.

Termineringen av NH90 kontrakten har medført at NH90 personellet i stort er omplassert i andre stillinger og noen har også dessverre sluttet, eller gått av med pensjon. Dette gjør at oppbyggingen av den nye maritime helikopteravdelingen i stor grad må basere seg på nyrekruttering i tillegg til rest-organisasjonen i Maritim helikopterterving på Bardufoss. Luftforsvaret har

i tillegg, i påvente av nye maritime helikoptre og for å opprettholde den maritime kompetansen og kunnskapen, besluttet et samarbeid og enveisutveksling med Danmark, både for operativt og teknisk personell. Det vil også være vedlikeholdspersonell igjen på Bardufoss som skal ivareta restaktivitet på NH90, for pliktig vedlikehold av helikoptrene frem til høsten 2024. Luftforsvaret er også i ferd med å etablere en vedlikeholds-dokk for vedlikehold av Bell 412 på Bardufoss.

PÅ PLESS SÅ RASKT SOM MULIG

- Det blir en utfordrende jobb å bygge opp en ny avdeling både på teknisk og operativ side, vi ønsker derfor sterkt at nye helikoptre kan bli levert så raskt som mulig. Et normalløp fra kontraktsinngåelse til helikopteret er i Norge tar cirka 42 måneder. Men i enkeltsaker kan det være mulig å forsere prosessen, forteller Punsvik.

Prosjektet er høyt prioritert både i Forsvarsdepartementet og forsvarssektoren for å få til en så rask levering som mulig.

Totalprosjektgruppen er i ferd med å gjennomgå, planlegge og tilrettelegge alle innsatsfaktorene slik at helikopterkapasiteten har gode forutsetninger til å bli initielt operativ og fullt operativ snarest mulig etter første leveranse.

- Målsetningen er å ha de tre første helikoptrene på plass i løpet av 2025, og at det innen to år etter første mottak skal kunne leveres initieell operativ kapasitet til Kystvakten, sier Punsvik. Behovet for å få på plass et maritimt helikopter til Kystvakten og Sjøforsvaret er med andre ord kritisk.

KLAR FOR UTSKIFTING

Samtidig er Bell-412 klar for en utskifting, med tanke på den dedikerte helikopterkapasiteten til spesialstyrkene.

Luftforsvaret og Forsvarets Spesialstyrker har siden 2019 bygget opp og etablert 339 SOAS på Rygge til støtte for strategiske fellesoperasjoner i forsvaret av Norge. I tillegg ivaretar skvadronen nasjonal og internasjonal beredskap til støtte for spesialstyrkene, samt bistand til politiet.

Bell 412 har i mer enn 30 år vært en arbeidshest for Forsvaret, men har som erkjent i forrige langtidsplan ikke nødvendige egenskaper for å løse spesialstyrkenes oppdrag.

I lys av den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa er behovet ytterligere forsterket, og nye helikopter vil være et viktig tilskudd til politisk og militær ledelse for handlingsfrihet i møte med krig, krise og trusler i fremtiden.

- Ny helikopterkapasitet til spesialstyrkene og Hæren er en del av nåværende langtidsplan, der Bell 412 skal erstattes med en ny helikopterkapasitet, forteller Ottar Farstad, totalprosjektkoordinator i P1107 Ny helikopterkapasitet.

Oppdraget innbefatter også å etablere en ny skvadron til Hæren på Bardufoss.

- Forsvaret har fremsendt konseptvalgutredning til Forsvarsdepartementet, og utredningen har vært på ekstern kvalitetssikring. Anbefalingen er klar og vi avventer nå oppdrag om å gå videre til neste fase i prosjektet, sier Ottar Farstad, totalprosjektkoordinator i P1107 Ny helikopterkapasitet. ■

▲ Aldri før har norske C-130J Hercules fraktet så mange pasienter.

Foto: Onar Aase

HJALP TIL I TYRKIA

Forsvaret har bidratt med evakuering og medisinsk behandling av jordskjelvrammede i Tyrkia.

TEKST:
MINA SØNSTHAGEN OG
MARIA SMØRHOLM

De tragiske jordskjelvene i Tyrkia har krevd over 46 000 menneskeliv og etterlatt enorme skader. For å bistå i arbeidet med evakuering, transport og behandling av jordskjelvrammede, sendte Forsvaret et norsk C-130J Hercules transportfly og Forsvarets sanitets luftevakueringsgruppe til regionen. Oppdraget varte i to uker.

VELLYKKET OPPDRAG

I samarbeid med britisk personell og tyrkisk helsepersonell har det norske bidraget evakuert og transportert over 200 skadde og pårørende. På det norske transportflyet fikk pasientene medisinsk behandling, på vei til

sykehus i byer utenfor fareområdet.

– Oppdraget har gått veldig bra, konkluderer sjefssersjant på oppdraget, Bjørn Eidissen.

Men oppdraget har ikke vært enkelt. Spesielt utfordrende har det vært å håndtere den store mengden pasienter. På det meste har flyet transportert over 30 liggende hardt skadde, i tillegg til mellom 20 og 30 sittende.

– Det er krevende å ha over 50 pasienter ombord i et fly samtidig. Vi har trent på det, men det er første gang Norge transporterer så store mengder skadde i ett og samme fly. Det er en veldig nyttig erfaring for norsk evakueringsjeneste og 335 skvadronen, sier Eidissen.

▼ **Jordskjelvkatastrofen i Tyrkia** har gitt sterke inntrykk. De som ble fraktet med det norske transportflyet var blant de heldige. Foto: Onar Aase

SØMLØST SAMARBEID

Omfanget av oppdraget var stort, og redningsmannskapene møtte på katastrofe og kaos da de ankom skjelvområdene. Derfor har samarbeidet mellom nasjonene som bistod i arbeidet vært avgjørende.

– Vi har hatt et nært samarbeid med britisk luftevakueringsstjeneste. Sammen har vi flydd flere oppdrag, og levert flere hundre pasienter trygt til sykehus. Samarbeidet med britene har vært sømløst, forteller Eidissen.

Samtidig har det norske bidraget jobbet tett med tyrkiske helsemyndigheter og helsepersonell. Spesielt ved henting og levering av pasienter har de tyrkiske ressursene vært avgjørende for å sikre en effektiv og sikker håndtering av de skadde.

– Det er ingen tvil om at det tyrkiske helsevesenet er godt organisert, og samarbeidet har gått veldig bra, sier Eidissen.

Eidissen understreker også viktigheten av jobben som er gjort innad i det norske Forsvaret, og roser de norske avdelingene som har bidratt i oppdraget.

– Samarbeidet mellom luftevakueringsgruppen i Forsvarets sanitet, 335 skvadronen og 134 luftving har vært helt fantastisk. Vi har fått se at systemene vi har etablert sammen ikke bare fungerer bra i teorien og på trening, men også i praksis, forteller Eidissen.

STERKE INNTRYKK

Ut av ruinene fra skjelvet har personellet fra Forsvarets sanitet reddet mennesker i alle aldre, med alvorlige og kompliserte skader. Aldri før har det norske personellet opplevd en lignende masseevakuering.

– Det har vært sterke inntrykk. Såpass mange alvorlig skadde mennesker på så kort tid, det er ingen tvil om at det setter spor på kropp og sjel å være med på en slik evakuering, forteller Eidissen.

På tross av sterke inntrykk og krevende arbeidsforhold tar Eidissen med seg takknemligheten de internasjonale bidragene har blitt møtt med. Det er tydelig at den norske hjelpen har blitt verdsatt.

– Det er klart at å få klemmer fra pårørende og tyrkiske ambulansarbeidere for innsatsen vi gjør, gjør noe med deg. Du føler at du har gjort en forskjell, avslutter Eidissen. ■

▲ **På det meste har den norske C-130J** transportert over 30 liggende hardt skadde, i tillegg til mellom 20 og 30 sittende. Foto: Onar Aase

▲ **Bjørn Eidissen** (midten i bildet) og kollegaene på 335 skvadron, Luftforsvaret og Forsvarets sanitet har bistått i Tyrkia. Foto: Onar Aase

▲ **Nils Hareland (23) og Daniel Schumann (22)** er blant Luftforsvarets framtidige flyteknikere. De er i gang med den toårige flytekniske grunnutdannelsen som de får på Bardufoss videregående skole takket være et unikt samarbeid mellom Luftforsvaret og Troms og Finnmark fylkeskommune.

Foto: Mariann Beausire

BLANT DE FØRSTE SOM FÅR JOBBE MED DE NYE FLYSYSTEMENE

Daniel [22] og Nils [23] utdanner seg til å bli flyteknikere i Luftforsvaret, en yrkesgruppe det vil bli stort behov for i årene som kommer.

TEKST OG FOTO:
MARIANN BEAUSIRE

Gjennom en avtale med Troms og Finnmark fylkeskommune har Luftforsvaret sikret 12 plasser ved flyfaglinja på Bardufoss videregående skole. Avtalen ble signert 12. januar 2022 og går over fem år. De første elevene ankom Bardufoss i august. Blant dem er Daniel Schumann og Nils Hareland. De trives svært godt som elever ved flyfaglinja.

– Lærerne våre er dyktige, og jeg synes jeg har godt læringsutbytte hver dag. Læringskurven har vært bratt, men jeg synes stoffet er interessant, og da er det også lettere å lære, sier Nils.

Elevene får flyteknisk grunnutdanning i løpet av de to årene de er elever ved flyfaglinja på Bardufoss videregående skole. Deretter blir de plassert i forskjellige

avdelinger hvor de får en spesialisert utdanning innenfor de ulike flysystemene, enten kampfly, helikoptre eller maritime overvåkingsfly. Når elevene består den flytekniske grunnutdanningen er de sikret fast jobb som flytekniker. Daniel Schumann ønsker å bli tekniker på F-35 eller helikopter, mens Nils Hareland ønsker å bli avioniker på F-35.

– Jeg tror det er en veldig spennende jobb som jeg gjerne kunne tenke meg, forteller Nils.

STOR MANGEL PÅ FLYTEKNIKERE

En viktig årsak til at Luftforsvaret ønsket å opprette samarbeidet med flyfaglinja ved Bardufoss videregående skole, er mangelen på flyteknikere. I årene framover vil det være et stort behov for denne yrkesgruppen, blant annet fordi Forsvaret innfører en rekke nye flysystemer.

▲ **Som flytekniker** får du en spennende og praktisk arbeidshverdag hvor du samarbeider mye med andre.

Foto: Mariann Beausire

Merete Fosslund er stabsbefal for opplæring og rekruttering, forteller at selv om Luftforsvaret tar imot lærlinger innenfor flytekniker-faget, er det ikke et tilstrekkelig antall til å fylle Luftforsvarets behov.

– Teknikere er en gruppe personell som er svært viktige for Luftforsvaret. Dette samarbeidet, hvor elevene får lønnet utdanning, skal sikre at flere kan jobbe på de nye flysystemene i årene framover. Teknikerne som utdannes nå får være blant de første som får lov til å bli gode på de nye systemene og være med på en reise med å bygge det opp, sier hun.

Fosslund oppfordrer spesielt jenter til å søke utdanningen. Av de 12 som ble tatt inn i 2022 er fire jenter.

– Vi trenger flere jenter i det tekniske miljøet i Luftforsvaret, sier hun.

KREVENDE TEKNISK UTDANNING

For å kunne søke må man ha bestått videregående skole og gjennomført første-gangstjeneste. Karakterer fra videregående blir vektlagt, men også motivasjon, studievaner og personlige egenskaper teller for hvilke kandidater som får tildelt plass ved flyteknisk fagutdanning.

– Vi ser etter folk som liker å jobbe sammen med andre, fordi man jobber mye i team som teknikere. Vi ser også etter kandidater som er strukturerte. En tekniker skal ha fokus på sikkerhet, og derfor er struktur viktig.

Merete Fosslund forteller at søkerne til flyteknisk fagutdanning må reflektere over

arbeidsmengden som kreves for å bestå utdanningen. Den flytekniske fagutdannelsen består av mye teori. Det er derfor viktig å være motivert, og teknisk interesse og interesse for fly er en fordel.

– Søkere må ta innover seg at utdanningen er en av de mest krevende tekniske utdanningene vi har i Norge. Man har eksamen i alle fag, og dem må elevene bestå med karakter fire eller bedre. Det er det viktig at de har tenkt igjennom, sier Fosslund.

– ALLTID VÆRT FASCINERT AV TEKNOLOGI

Nils og Daniel har nå vært på Bardufoss i et halvt år. Utdannelsen passer midt i blinken for dem.

– Interessen for fly har alltid vært til stede. Jeg vokste opp ved siden av Flesland, så jeg har alltid sett flyene som kommer inn for landing og fly som tar av, forteller Daniel.

– Jeg ønsker å jobbe med noe hvor jeg kan ha en aktiv hverdag, og utfordre både hodet og hendene. Jeg har alltid vært fascinert av teknologi, tilføyer Nils.

Dagene er varierte, med både teoretisk og praktisk undervisning.

– Vi starter med undervisning i klasserommet klokka åtte. Noen dager er vi i hangaren og har praksis, men det er mest teoretisk undervisning, forteller Nils.

Utdanningen er modulbasert fordelt på 12 – 14 moduler, avhengig av om man utdannes til flysystemmekaniker eller avioniker.

– NESTEN SOM Å VINNE I LOTTO

Nils og Daniel forteller at der de i enkelte fag ikke trenger å lese så mye, er det andre fag hvor de må legge ned en større innsats.

– Hvor mye lesing som kreves i hvert fag kommer veldig an på hvilket utgangspunkt man har. Jeg måtte lese mye på matte, mens andre trengte ikke lese så mye når vi hadde det faget, påpeker Daniel.

Et av Daniels favorittfag er vedlikeholdsteknikk.

– Der har vi mye praksis i hangar, noe jeg trives veldig godt med. Man får testa ut det man lærer i teoriundervisninga i praksis.

Nils og Daniel er svært takknemlige for muligheten de har fått som elever ved flyfaglinja.

– Spør du meg, så er det nesten som å vinne i lotto. Det er en gyllen mulighet med både lønnet utdanning og sikret fast jobb i etterkant. Det er ingen andre som kan tilby noe sånt. Jeg synes det er helt topp, sier Daniel.

Som tekniker i Luftforsvaret får du jobbe med noen av verdens mest avanserte flysystemer. Søknadsfristen er 13. mai. Opptaket vil foregå på Rygge flystasjon i uke 23.

– Hvis man er usikker på veien videre, har trivdes godt i Forsvaret og ønsker å jobbe med noe teknisk, er dette en veldig fin mulighet til å få en god utdanning samtidig som man får lønn og er sikra fast jobb, avslutter Merete Fosslund. ■

SJEF LUFTFORSVARETS LESELISTE 2023

Sjef Luftforsvarets leseliste er ment som en inspirasjon og en veiledning for Luftforsvarets personell som ønsker å tilegne seg ny kunnskap og utvikle seg selv som luftmaktbevisst spesialist, offiser eller sivilt ansatt.

TEKST: FØRSTEAMANUENSIS LARS PEDER HAGA, LUFTKRIGSSKOLEN, SEKSJON FOR LUFTMAKT OG LUFTMILITÆR LEDELSE

Sjef Luftforsvarets leseliste er ment som en inspirasjon og en veiledning for Luftforsvarets personell som ønsker å tilegne seg ny kunnskap og utvikle seg selv som luftmaktbevisst spesialist, offiser eller sivilt ansatt.

Leselisten er todelt – den første delen inneholder aktuelle titler, enten nyutgitte de siste årene, eller titler som er aktualiserte gjennom hendelser i Norge eller verden. Disse bøkene presenteres her.

Den andre delen inneholder det som kan kalles standardverkene. Dette er titler som enhver med interesse for luftmakt, luftmaktutøvelse og luftmilitær ledelse bør ha lest i løpet av livet. Mange av disse titlene vil være uforandret fra år til år, men også denne listen er ment å ha en viss dynamikk, slik at enkelte titler vil kunne falle ut og nye standardverk vil komme til. ■

▲ Spitfire-piloten Francis Mellersh leser i en bok. Foto: Ukjent

Al Murray, «**Command: How the Allies Learned to Win the Second World War**», Hachette, 2022

En skarp analyse av lederskap på alliert side under andre verdenskrig, hvor Murray tar for seg allierte offiserer, fra generaler til tropps-

sjefer, og diskuterer hvordan de håndterte utfordringene ved lederskap i krig. Hvordan påvirket de sine omgivelser, hvordan ble de selv påvirket av dem - og ikke minst - hva og hvordan lærte de av egne og andres erfaringer?

Håkon Lunde Saxi og Martin Lau Slåtten, «**Krig i Europa. Forsvaret på Balkan, 1992-2005**», Fagbokforlaget, 2022

Håkon Lunde Saxi og Martin Lau Slåtten har skrevet en samlet framstilling av norske bidrag i det tidligere Jugoslavia

fra 1992 til 2005. Operasjonene har, selv om de kanskje har havnet i skyggen av Afghanistan, satt sitt preg både på Forsvaret som vi kjenner det i dag, og på mange ansatte og veteraner.

Åsne Seierstad, «**Afghanerne**», Stenersens forlag, 2022

Gjennom fortellingene til de tre hovedpersonene; taliban-soldaten Bashir, kvinnesaksaktivisten

Jamila og den unge jusstudenten Ariana, gir Seierstad et interessant og perspektivrikt innblikk i Afghanistans nyere historie. Boken er et godt utgangspunkt for den som ønsker å forstå mer om hvorfor 20 år med vestlig militær tilstedeværelse var dømt til å mislykkes med å bygge et velfungerende stat i et av verdens fattigste land.

Mick Ryan, «War Transformed: The Future of Twenty-First-Century Great Power Competition and Conflict», Naval Institute Press, 2022

Hva gjør moderne teknologi, økt tempo, informasjonsrevolusjonen, geopolitikk og mere med den moderne slagmarken?

Australske Generalmajor Mick Ryan peker på hvordan disse feltene påvirker hverandre, og argumenterer for at institusjoner, organisasjoner, og individer må trenes og utrustes slik at de kan nyttegjøre seg av moderne teknologi og store informasjonsmengder, men også håndtere de utfordringer som måtte oppstå når disse ikke er tilgjengelig.

Cecilie Hellestveit, «Dårlig Nytt fra Østfronten», Spartacus, 2022

Cecilie Hellestveits bok om krigen i Ukraina er den første boken på norsk helt dedikert til konflikten etter Russlands fullskala invasjon i

februar 2022. Hellestveit tar for seg en rekke sider av krigen, i 22 korte kapitler. Boken er både fagbok og debattbok, og Hellestveit er ikke redd for å hevde kontroversielle synspunkter. Et viktig poeng er at krigen har skapt en varig ny sikkerhetspolitisk situasjon, hvor konfrontasjonen med et stadig mer isolert Russland trolig vil vedvare lenge, og at det vil få følger for Norges forhold også til Europa.

Ole Friele Backer, «Krigsfotografen», Forlaget historie og kultur, 2022

Nyutgivelsen av krigsfotografen Ole Friele Backers bok fra 1946 er en personlig gjengivelse av noen av Backers opplevelser

fra Andre Verdenskrig. Flukt fra det okkuperte Norge, tokt med fly og marinefartøy, konvoifart, invasjonen i Normandie og den norske brigaden i Skottland. Boken avsluttes med Backers deltagelse i den norske militærmisjonen til Øst-Finnmark sent i 1944. Enkelt og kortfattet fortalt, i klare bilder, som en kunne forvente av en fotograf. Boken inneholder også en mengde av Backers bilder fra krigen.

Erik Slinning, Ledergruppen. «Fra meg og mitt til vi og vårt», Kommuneforlaget, 2017

En bok om å effektivisere arbeidet i ledergrupper. Boken går ut i fra at en lærer best gjennom å «gjøre», og

inneholder praktiske øvelser du kan bruke i egen ledergruppe eller arbeidsplass.

Frode Kristoffersen og Kjetil Hatlebrekke, «Etterretning - oppdragene, menneskene og faget - fra innsiden av Etterretningstjenesten», Gyldendal, 2022

Kjetil Hatlebrekke og Frode Kristoffersen veksler i denne boken mellom å fortelle om egne erfaringer og å bruke dem til å

forklare ulike sider ved etterretningsfaget på en enkel og tilgjengelig måte. Dermed fungerer det som en god innføring i et fag som det kan være krevende å få innsikt i, både på grunn av hemmelighet og til tider komplisert «stammespråk.»

Steven Paget (Ed), Allies in Air Power. A History of Multi-national Air Operations, University Press of Kentucky, 2020

Det ligger nærmest i luftmaktens natur at den må være et allianseprosjekt for en småstat.

Innføring av nye kampfly, den nye stormaktsrivaliseringen, og Sverige og Finlands (forhåpentligvis) snarlige inntreden i NATO har satt allianseaspektet av luftmakt høyt på dagsorden i Norge. Steven Paget har redigert en antologi med historisk eksempler på multinasjonale luftoperasjoner, fra Første Verdenskrig til Operation Iraqi Freedom.

Tormod Heier (Red.) «Krigen i Ukraina», Fagbokforlaget, kommer i mai 2023

Tormod Heier har samlet en rekke norske forskere til å belyse krigen i Ukraina. Her er både politiske og militære perspektiver med, og konklusjoner for

forsvaret av Norge. Boken er planlagt utgitt i mai 2023.

**ØNSKER DU Å NOMINERE
KANDIDATER TIL NESTE ÅRS LESE-
LISTE ELLER STANDARDVERKENE?**

Send forslag til lhaga@mil.no eller let opp Lars Peder Haga på FISBasis.

KJÆRE LESER

Lederartikkelen i LUFTLED skrives fra nå av redaktøren, Svein Holtan. Leder av LMS skriver sin lederartikkel som innledning til medlemsidene. LMS-lederens artikkel står dermed friere til å skrive om saker som ikke er direkte relatert til LUFTLEDs tema, noe jeg tror kan være positivt for å fokusere på LMS sine hovedsaker.

I 2023 skal LMS ha aktivitet «som før». Vårseminaret blir avholdt 18. april i Fanehallen på Akershus Festning. Seminaret er døpt «Nordic Air and Space Seminar» - et svært relevant tema i dagens sikkerhetspolitiske situasjon, vil jeg påstå. Seminaret er denne gang mer omfattende enn det vi har arrangert tidligere. Følg med på LMS-sidene på Facebook for mer informasjon og påmelding.

Ellers vil LMS igjen delta på Arendalsuka (AUKA) i august, og fortsette det gode samarbeidet med de andre forsvarsorganisasjonene der. Det planlegges igjen med relevante foredrag eller seminar, i LMS-regi. Jeg argumenterer for at LMS sin deltakelse på AUKA blir fast i årene fremover. Høstseminaret, Rundebordskonferansen, undervisning på spesialistutdanningen på Kjevik, og deltakelse på graduering på Luftkrigsskolen og flyskolen, er også faste innslag i år. Første arrangement ut pr. 24. februar er årsmøtet den 16. mars, som avholdes i kantinen på stabsskolen, på Akershus Festning.

Men LMS kan gjøre mer enn vi gjør i dag. LMS har også plass til mange flere medlemmer. Vi har derimot ikke gjort de store grepene for å profilere oss, etter min mening. Dette skal vi prøve å gjøre noe med. Som mange andre organisasjoner og foreninger, har LMS lokalavdelinger. Men det er i dag dessverre for få av dem, etter

våre ambisjoner. I særklasse (i positiv forstand) er LMS-Rogaland, som har en stor medlemsmasse, og stor oppslutning om sine arrangementer. På den annen side har Rygge, Ørland og Evenes, alle potensiale til å ha velfungerende lokalavdelinger. Det samme gjelder ved enkelte avdelinger utenlands. Men vi trenger å høre fra de med interesse for aktiv bevaring av Luftforsvarets kultur og tradisjon, og som har tid til å ta på seg et verv - det være seg i sentralstyret eller lokalavdelingen. Er du denne personen, eller kjenner du noen som kan være aktuelle? Da må du vennligst kontakte oss.

Messemiddagen. I dag er det sannsynligvis store variasjoner blant våre medlemmer i hvor stor grad en har opplevd dette. Noen har kanskje ikke deltatt i det hele tatt. Tradisjonene har mulig blitt «visket» ut med årene. Operativ aktivitet, arbeidsmengde, mindre overskudd og vilje til engasjement, og ikke minst økonomi, har sannsynligvis vært, og er, årsakene. Men messemiddagen har lange tradisjoner i Luftforsvaret. Da samles avdelingen; en møter kanskje noen en ikke ser til daglig, en gjennomgår ulike ritualer, utbringer skåler, får høre og se sjefen, blir servert både mer eller mindre morsomme historier, og god mat og drikke. Dette er med på å knytte avdelingen sammen. Den relativt enkle gjennomføringen en messemiddag er, er samtidig en investering i samhold og inkluderende arbeidsmiljø. Jeg oppfordrer avdelingsledere: ta initiativet til messemiddagen, eller gi ressurser og ansvar til de litt yngre i avdelingen. La oss samles om og bevare Luftforsvarets kultur, og tradisjoner.

Med Luftmilitært Samfund til Luftforsvarets beste.

«LMS kan gjøre mer enn vi gjør i dag og vi har plass til mange flere medlemmer»

STABSSERSJANT (M) OLE JAN HOLTSDALEN
Leder Luftmilitært Samfund

Leder Ole Jan Holtsdalen
Torpelia 20 3295 Helgeroa
E-post: ojholtsdalen@gmail.com
Tlf: 404 53 965

Nestleder Øyvind K Strandman
Kløfteneveien 17 1642 Saltnes
E-post: okstrandman@gmail.com
Tlf: 992 08 766

Kasserer Øyvind Berg Eriksen
Heggeveien 7 2390 Moelv
E-post: oyvind.berg.eriksen@outlook.com
Tlf: 473 29 547

Styremedlem Tobias Snerthen Holtan
PB 4133 Valentinlyst, 7450 Trondheim
E-post: tobias.holtan@hotmail.no
Tlf: 413 70 800

Styremedlem Hans Magnus Lie
Goenveien 4, 1580 Rygge
E-post: hmagnuli@online.no
Tlf: 976 97 880

Styremedlem Knut Fredrik Fossum
Nedre Gleinåsen 16,3440 Røyken
E-post: kffossum@outlook.com
Tlf: 976 08 028

Varamedlem Olav Aamoth
Hvalskroken 29 1394 Nesbru
E-post: oaamoth@online.no
Tlf: 938 62 325

Varamedlem Christine H. Torjussen
E-post: chuseby13@gmail.com
Tlf: 906 66 479

Varamedlem Reidar Ødegaard
Bjørnåsveien 119 1596 Moss
E-post: roedegaa@online.no
Tlf: 907 78 438

Ansatt sekretær Kjell R. Bugge
Risøyveien 29, 3290 Stavern
E-post: buggekjell@online.no
Tlf: 992 08 711

Revisor Anne-Katrine Reiersølmoen
Larkollveien 210
E-post: akreiersolmoen@mil.no
Tlf: 990 94 702

NEWSLETTER

THE ROYAL AIR FORCES ASSOCIATION NORWEGIAN BRANCH

OBERSTLØYTNANT RASMUSSEN

Dette maleriet henger på veggen i messa på Værnes og viser den danske oberstløytnant Rasmussen. Han forsøkte seg som flyger ved Little Norway i Muskoka, men omkom. Det ville vært svært spennende å forfølge historien til bildet som henger i messa på Værnes. Bildet er malt av Rene Bjerke.

Dersom noen av våre lesere vet noe mer om dette maleriet, hva som skjedde med Rasmussen og hvorfor han prøvde seg som flyger, vil det være spennende å høre om dette. I så fall skriv til luftmils@online.no ■

LUFTMILITÆRT SAMFUNDS BOKSTIPEND

Luftmilitært Samfund har for 2023 fått stilt til disposisjon kr. 400.000.- av Luftforsvarsstaben for å kunne støtte skrivning og utgivelse av bøker som kan relateres til Luftforsvaret i fortid, nåtid og framtid. De som kan ha interesse av å søke på en slik tildeling, bes henvende seg til sekretariatet i Luftmilitært Samfund via epost luftmils@online.no innen 1. februar 2023 for å få tilsendt søknadskriteria.

▲ Preben Malm Rasmussen fra Danmark omkom 26 mars 1941 under trening i en Fairchild ved Little Norway.

Foto: Privat

AKTIVITETSPLAN VINTEREN/VÅREN 2023

DATO	TID	AKTIVITET	STED	ARR.
18. april		Se annonse på denne siden	Fanehallen Akershus festning	LMS i samarbeide med NFF
8. mai	1000	Bekransning minnesmerket «Flyvåpnets falne»	Akershus festning	LST og LMS
17. juni		Utdeling av pris til beste bachelorbesvarelse ved Luftkrigsskolen	Luftkrigsskolen	LMS og LKSK
17. juni		Markering av Vesle Skaugum 70 år. For spesielt inviterte	Vesle Skaugum på Golsfjellet	Vesle Skaugum Fondets styre

NORGES
FORSVARS
FORENING

Air Force Association – Norway in cooperation with Air Warfare Section of The Royal Swedish Academy of War Sciences and The Norwegian Defence Association presents

NORDIC AIR & SPACE SEMINAR

Tuesday 18th of April 2023 in Fanehallen, Akershus Fortress, Oslo, Norway

0900	Arrivals, coffee and mingling	1230	Space Relevance for the Nordic air forces Lieutenant Colonel John Arild Bodding, CO Norwegian Space Operations Centre
0930	Seminar opening	1300	Technological Opportunities from an Industry Perspective Vice Admiral US Navy [ret] Rick Breckenridge, Northrop Grumman
0935	Conference introduction	1330	Coffee break
0945	Nordic Military Cooperation - Origins and Way Ahead General [ret] Sverre Diesen & General [ret] Håkan Syrén [TBC]	1350	Norwegian perspective on Nordic Air and Space [TBC]
1030	Conceptual framework for Nordic Joint Operations - Air Power Seminar Takeaways Lieutenant Colonel and Professor Dag Henriksen, Royal Norwegian Air Force Academy	1410	Danish perspective on Nordic Air and Space [TBC]
1100	Nordic Air Cooperation Status and Opportunities in a Multi Domain World Lieutenant Colonel Daniel Berg Eriksen, Royal Norwegian Air Warfare Centre	1430	Swedish perspective on Nordic Air and Space [TBC]
1130	A Flexible and Resilient Nordic Air Base Concept Brigadier General Anders Persson, Vice President [Mil] Swedish Defence University	1450	Finnish perspective on Nordic Air and Space [TBC]
1200	Lunch break	1510	Leg stretch and preparations for panel discussion
		1520	Panel discussion with NOR/DNK/SWE/FIN representatives
		1550	Final remarks
		1600	End of seminar

LMS BEDRIFTSMEDLEMMER

CONRAD MOHR AS

KONGSBERG AVIATION MAINTENANCE SERVICES
A KONGSBERG-PATRIA COMPANY

▲ Oberst Lars Røine holdt foredrag for LMS Rogaland.

Foto: Odin Leirvåg

FLYPLASS ELLER FESTNING

Blir det krig vil Hærens avdelinger forlate sine garnisoner og Marinens fartøy vil kaste loss. De vil oppsøke striden langt borte fra sine leirer og havner. Luftforsvaret, derimot, vil ta av med sine fly og søke mot fienden et annet sted, for så å returnere til sine baser og klargjøre for nye oppdrag.

TEKST: ODIN LEIRVÅG

Denne vesentlige forskjellen på våre forsvarsgrener var oberst Lars Røine sitt utgangspunkt i foredraget han holdt i LMS-Rogaland.

For at jagerflyene skal kunne gjøre jobben må de ha et trygt sted å være, og de må ha et sted å vende tilbake til etter utført oppdrag. Dermed blir flyplassen mer enn bare en rullebane. Den blir også en festning med alle dens støttefunksjoner for å opprettholde drift.

Sett i lys av endringer i Forsvaret over tid, stilte foredragsholderen et retoriske spørsmål om dette er ivaretatt eller om utviklingen har gått i gal retning.

Alt etter lokasjon og roller vil «festningene» variere. Et hangarskip i en gruppe er nær den perfekte flybase. Kompakt som de er har de alt som trengs med seg på kjølen. For norske flyplasser er bildet noe ganske annet. Der er det mange selvstendige etater som må innlemmes for at flyene våre kan opprettholde drift og beredskap, eller for at vi skal kunne ta imot fly fra våre allierte. Vi må være beredt på å tre inn i vertskapsrollen med

tilstrekkelig understøttelse dersom situasjonen krever det.

Til det trengs mange elementer. Rullebanene må ha riktig struktur og sine hjelpemidler. Basene må ha operativ infrastruktur og logistikk som; drivstoff, ammunisjon og tekniske avdelinger. Basestøtten krever forpleining av personell, transporttjenester og sanitet. Til slutt må flyplassen, eller festningen om du vil, forsvares med et effektivt baseforsvar.

Sårbarheten øker om ikke alle dens behov tilfredsstilles. I ytterste konsekvens kan basene falle helt ut.

Ansvar for alle disse delementene er spredt ut over; FLO leverer logistikk og utstyr som er forutsetningen for at stasjonens fly skal løse sine oppdrag, videre kommer Forsvarsbygg, Forsvarsmateriell, IKT og personellorganisasjonene med sine bidrag.

Det viser at bildet for effektiv drift er komplisert. Det styres av Forsvarsdepartementet med Forsvarssjefen som rådgiver. Styringen av det hele kan oppfattes som offer for et saktegående og tungrodd byråkrati. Det kan også oppstå situasjoner hvor det er uklart

hvor ansvaret ligger. Etter denne generelle innføringen tok Røine tak i særoppgavene til Sola flystasjon der det er helikopterdrift. Denne stasjonen har også flere sivile aktører som det må tas hensyn til. Nærforsvaret er lagt til HV 8 og Madlaleiren. Det hviler et tungt ansvar på sjefen for flystasjonen, som må forhandle og inngå kontrakter om tjenester fra alle aktørene som er involvert.

Amerikanerne har hatt interesse for Sola igjennom COB-avtalen, men om de vil øke sitt engasjement for Sola, eller andre norske flyplasser, er et åpent spørsmål.

Fordelt over hele landet har Luftforsvaret en rekke flyplasser og stasjoner som alle har sine spesielle behov. Det er ikke tilstrekkelig luftvern for å sikre dem alle. Foredragsholderen beskrev videre Luftforsvarets posisjon og fremhevet det som del av norsk forsvarsstrategi mot det russiske bastionforsvaret.

For å kunne utføre denne oppgaven er det betryggende å vite at Norge er representert på høyt nivå i en rekke multilaterale og bilaterale organer for forsvarsspørsmål. ■

Luftforsvarets Flygeskole FII - 22

AVSLUTNING FOR FLYKULL F2-22 VED LUFTFORSVARETS FLYGESKOLE

PÅ BARDUFLOSS TORS DAG 24 NOVEMBER 2022

Med et meget omfattende program var Bardufoss flystasjon klar til å ta imot foreldre, venner og kjærester til avslutningen for flyskolekull II- 2022.

TEKST:
KNUT F. FOSSUM

Det startet i skolens hangar hvor kadettene viste frem og omtalte flyene de hadde fløyet. Deretter ble flyene vist frem i luften, dette med formasjon flyging i flott vær og med Istind i bakgrunn. Til slutt ble det foreviget med fotografering av elever og instruktører.

Vi ble samlet i en flott pyntet kinosal på Flygeskolen hvor Sjefen, oberstløytnant Bjørkestøl, ønsket alle velkommen til seremonien. Elevene ble presenterte og det var utdeling av vitnemål, premier og til sist «Flashparade.» Ved denne høytideligheten ble det for meg å mimre i tankene tilbake i tid da jeg fikk min flash båtlua for 66 år siden.

En elev ga en presentasjon full av humor som omhandlet hvordan elevene hadde hatt det på Flygeskolen - og da spesielt luften.

Hva man også legger merke til er at foreldrene er vel så stolte som gutta over at «De Klarte Det». Ellers la jeg merke til at det er bare gutter på dette kullet. Hva er årsaken til det? Hvor blir/ble det av jentene i luften?

På Bardufossstun var det middag med overrekkelse gaver og taler hvor en av foreldrene takker Flygeskolen for at de på en fin måte hadde gjort gutter til menn.

Her fikk beste elev, Vetle Lynum, en gratulasjon og en gave fra Luftmilitært Samfund med noen ord til alle at de var «enere», i og med at de hadde klart målet de hadde satt seg!

Senere var det åpning i baren i befalsmessa med kake fra H O Løkken, etterfulgt av øl og pizza. Det flotte i baren er at man snakker samme språk, unge som gamle, og det fikk jeg være med på til langt på natt.

Takk for en minnerik dag. ■

ÆRESFENRIK PRINS HARALD

På Vesle Skaugum er det et maleri som viser Prins Harald (6 år) i fenriksuniform. Maleriet ble bestilt og betalt av Royal Norwegian Air Forces/Norwegian Branch (RAFA/N) i den tiden Erling Chr. Drangsholt var formann i RAFA/N, og gitt i gave til Vesle Skaugum Fondet i 1988. Maleriet er utført av professor Ludvig Eikås i februar 1988 etter et fotografi av Prins Harald fra 1943. Fotografiet med Prinsens navnetrekk, kan ses på Vesle Skaugum sammen med maleriet og Prinsens utnevnelse til Æresfenrik.

TEKST OG FOTO:
KJELL R. BUGGE

Historien bak Prinsens utnevnelse til Æresfenrik er ikke klar i alle detaljer. Mye har nok gått i glemmeboken og de som kjente bakgrunnen for hele historien har gått bort. Men noe vet vi. Utnevnelsen skjedde på North Weald i september 1942. Det var her våre to jagerflyskvadroner holdt til og om representanter fra Kongefamilien besøkte North Weald ved flere anledninger. Et slikt tilfelle var sannsynligvis i september 1942.

Uniformen som Prinsen bærer, ble sydd av Gurly Drangsholt som arbeidet på systuen i Little Norway. Hun var gift med skuespiller Erling Drangsholt, og de var foreldre til Erling Chr. Drangsholt. Erling var elev på flyskole kull 1 i Toronto, men crashet under sin 3. soloflight og ble liggende lenge i gips. Han ble senere instruktør ved flygeskolen og fløy en stund i Ferry Command. Han kom til England etter D-dagen i 1944 og var med den første norske skvadronen som kom hjem til Norge i 1945.

Den originale utnevnelsen til Æresfenrik oppbevares ved Det Kongelige Slott, men Prins Haralds' fenriksuniform har nok gått tapt.

Takk til Jan-Fredrik Drangsholt, sønn til Erling Chr. Drangsholt, som har bidratt til å få fram detaljer i denne saken. ■

▲ Kull Magnus ved LKSK.

Foto: Privat

▲ Brigader Jens Chr. Magnus (1920-2017).

Foto: Privat

DÅPSSEREMONI VED LUFTKRIGSSKOLEN

I 2019 startet Luftkrigsskolen (LKSK) opp en tradisjon med å gi nye kull ved skolen navn etter avdøde, markante personer som har tjenestegjort i Luftforsvaret. Naturlig nok startet det med general-løytnant Wilhelm Mohr og kull 69 ble derved «Kull Mohr». Så fulgte slag i slag «Kull Skare», «Kull Arntzen» og «Kull Christie», før så årets kull, Kull 73, ble «Kull Magnus».

TEKST:
KJELL R. BUGGE

De fire første kullene har sine navn etter flygere, så det er meget passende at det nå ble en luftvernartillerist som fikk denne heder. Brigader Jens Chr Magnus (1920-2017) var et ikon i Luftforsvaret og ble betegnet som luftvernets «Grand Old Man».

Brigader Magnus startet sin militære karriere like før 2. verdenskrig. Han var elev ved befalsskolen for Hærens artilleri/Luftvernlínjen ved Luftvernregimentets øvingsavdeling på Fredriksvern verft i Stavern. Krigsutbruddet 9. april 1940 satte en brå stopper for befalsskoleelevenes planlagte eksamen denne dagen; isteden ble det kamp mot de tyske invasjonsstyrkene som forsøkte å innta Fornebu. Etter at kampene opphørte, gikk Magnus inn i motstandsbevegelsen før

han i 1944 måtte flykte til Sverige hvor han gikk inn i Polititroppene. Som troppssjef i Polititroppene var han med på bla å arrestere Henry Rinnan i Trondheim etter frigjøringen i 1945.

I 1946 ble det Krigsskole og juridisk embeds-eksamen, og den militære karrieren skjøt fart. Magnus ble «satset på» og tidlig sendt til USA for opplæring på moderne raketluftvern, noe som ledet til at han fikk den viktige jobben som sekretær for NIKE komiteen som skulle utarbeide planene for mottak og etablering av en norsk NIKE bataljon på østlandsområdet. Senere i sin karriere var han sjef for luftvern bataljonen ved Bodø hovedflystasjon, han ble sjef for NIKE bataljonen og var også National Military Representative (SHAPE) Norway ved NATOs militære hovedkvarter i Belgia.

Onsdag 15. februar i år var det dåpsseremoni for

«Kull Magnus» ved LKSK. Kull 73 som består av 63 kadetter var samlet i skolens auditorium «Lille-Norge», sammen med øvrige elever og ansatte ved skolen. Navnevalget var ikke annonsert på forhånd, så det knyttet seg en viss spenning til dette. En engere krets i kullet hadde forberedt det hele og de bygde opp spenningen før navnet ble kunngjort til stor applaus. Høydepunktet i seansen var nok kadettens presentasjon av Jens Chr. Magnus. Det startet med kadett Oscar som i tidsriktig kadettantrekk fra 1939 fortalte om tiden ved luftvernregimentet og kampene rundt Fornebu. Deretter berettet kadett Aksel om tiden i motstandsbevegelsen i antrekk fra Magnus' tid. I antrekk fra Polititroppene fikk vi så høre om tiden i Sverige og tilbakekomsten til Norge, framført av kadett Gina, og til slutt ga kadett Hedda i Luftforsvarsuniform fra 1946 et resyme av Magnus' sin tjeneste etter 2. verdenskrig. Og alt dette akkompagnert av bilder og videoklipp av Magnus hvor han fortalte om sine opplevelser.

Undertegnede var invitert til LKSK for å utdype nærmere om Magnus' militære karriere, samt fortelle anekdoter og historier knyttet til ham. En meget interessant

oppgave som jeg satte meget stor pris på å få tildelt. Applausen etter foredraget får jeg håpe ikke bare var for høflighets skyld, men at jeg kunne bidra til at kadettene ved «Kull Magnus» fikk et godt bilde av ham.

Men Jens Chr. Magnus hadde ikke bare en militær karriere det sto respekt av. Han var også en person med et stort kunstnerisk talent innenfor tegning, form og farge, og var blant annet delaktig i utformingen av Luftforsvarets logo, samt tilsvarende for flere av Luftforsvarets avdelinger. To av Magnus' døtre, Signe og Ingrid, var sammen med barnebarnet Ragnhild, invitert til seansen. Ragnhild fortalte om en bestefar som var meget familiekjær og som kunne lage tegninger og skisser av de mest utrolige ting. Hun fortalte om hans språkkunnskaper. Blant annet lærte han seg russisk i en alder av 90 år, og han løste italienske kryssord.

Alt i alt mener jeg at kadettene i Kull 73 fikk tilført meget gode kunnskaper om Jens Chr. Magnus, kunnskaper som gjør at de kan bære sitt kullnavn med stolthet, men også med en visshet om at navnet «Kull Magnus» forplikter.

Etter seansen i Lille-Norge ble vi invitert til kaffe og kaker i «Skvadronen» bar

▲ Brigader Magnus' barnebarn Ragnhild flankert av tante Ingrid (t.v.) og mor Signe. Foto: Privat

hvor vi også ble underholdt av skolens eget band «Fighting Falcons».

På vegne av de inviterte vil jeg få takke så mye for at vi fikk delta på dette arrangementet, og en spesiell takk til kadett Jonatan som var den som sto for forberedelsene til vårt besøk ved LKSK, samt var vår vert under oppholdet.

Og sist, men ikke minst – lykke til i den videre karrieren i Luftforsvaret – KULL MAGNUS. ■

BLI MEDLEM AV LUFTMILITÆRT SAMFUND

OG DU VIL TILHØRE ET FELLESSKAP MED INTERESSE FOR DET SOM HAR SKJEDD, OG DET SOM RØRER SEG I LUFTFORSVARET.

- du blir invitert til foredrag, debatter, seminarer, turer og sosiale tilstelninger.
- du vil motta magasinet LUFTLED 3-4 ganger i året.
- du betaler kun kr 250,- pr år i medlemskontingent.

Fyll ut feltene nedenfor, riv av siden og send denne til:
Luftmilitært samfund, bygning 31, PB 1550 Sentrum, 0015 Oslo.

Eller send navn, postadresse og telefonnummer til
luftmils@online.no [anbefales]

Etternavn	Fornavn
Adresse	Postnr
Postadresse	Mobil
Telefon	E-post
Dato	Underskrift

Ønsker du ytterlige informasjon
sjekk vår hjemmeside: www.luftmils.no

Følg oss også på Facebook.
Kontakt oss på: luftmils@online.no

MED LUFTMILITÆRT SAMFUND TIL LUFTFORSVARETS BESTE

ÅRSBERETNING FOR LUFTMILITÆRT SAMFUND - 01.01.2022- 31.12.2022

1. ORGANISASJON OG STYRESAMMENSETNINGER

Luftmilitært Samfund (LMS) ble stiftet 5. oktober 1994. Siste årsmøte ble avholdt i kantinen til Forsvarets stabsskole på Akershus festning torsdag 17. mars 2022 kl. 1800. Referatet er godkjent av desisorene.

STYRESAMMENSETNING VALGT PÅ ÅRSMØTET 6. OKTOBER 2021

Leder Ole Jan Holtsdalen	(2022-2024)
Nestleder Øyvind K. Strandman	(2022-2023)
Kasserer Øyvind Berg-Kristiansen	(2022-2024)
Ansatt sekretær Kjell R. Bugge	
Styremedlem Tobias S. Holtan	(2022-2024)
Styremedlem Knut F. Fossum	(2021-2023)
Styremedlem Hans Magnus Lie	(2022-2024)
Varamedlem Olav F. Aamoth	(2021-2023)
Varamedlem Reidar Ødegaard	(2021-2023)
Varamedlem Christine Huseby Torjussen	(2022-2024)
Revisor Anne Katrine Reiersølmoen	(2021-2023)

Valgkomiteen:

Leder Daniel Berg Eriksen	(2022-2024)
Medlem Linn Therece J. Kristoffersen	(2022-2024)
Medlem Jens Henrik Paulke	(2022-2024)

REDAKSJONSRÅD LUFTLED: (UTPEKT AV STYRET)

Ansvarlig utgiver: Luftmilitært Samfund v/leder Ole Jan Holtsdalen
Ansvarlig redaktør: Svein Holtan

MEDLEMMER REDAKSJONSRADET:

Svein Holtan (leder)
John Olav Birkeland
Anne-Margrethe Bollmann
Tom Henry Knutsen
Christian Borch
Per Erik Solli
Ole Jørgen Maaø
Carl W. Wilhelmsen
Øyvind K Strandman (representant for styret og sekretær for redaksjonskomiteen)
Erik Arff Gulseth tar seg av annonsearbeidet i Luftled, dette på provisjonsbasis.

REDAKSJONSKOMITE FOR NEWS LETTER OG LMS MEDLEMSSIDER I LUFTLED: (UTPEKT AV STYRET)

Knut F. Fossum og Kjell R. Bugge

LMS HEDERSTEGNKOMITÉ: (UTPEKT AV STYRET)

Kjell R. Bugge, Knut F. Fossum og Tobias S. Holtan

LMS REPRESENTANT I STYRET VESLE SKAUGUM FONDET: (UTPEKT AV STYRET)

Øyvind K. Strandman (erstattet av Bent M. Jahre 14. oktober 2022) med Kjell R. Bugge som vararepresentant.

LMS REPRESENTANT I LUFTFORSVARETS TRADISJONS - OG BEVARINGSNEMND: (UTPEKT AV STYRET)

Hans M. Lie med Ole Jan Holtsdalen som vararepresentant.

STYRET I LUFTFORSVARETS GAVE - OG HJELPEFOND: (UTPEKT AV STYRET)

Arne Hustvedt - leder. Erstattet av John Hukkelås 10. desember 2022.
Hans Magnus Lie - styremedlem. Erstattet av John Hukkelås 18. mai 2022

Thomas H. Gundersen - styremedlem. Ny pr. 10. desember 2022.
Overtok for John Hukkelås, som gikk inn som leder
Kjell R. Bugge - sekretær. Erstattet av Dag H. Tvedt 10. desember 2022.

LMS REPRESENTANT I FORSVARETS VETERANFORUM: (UTPEKT AV STYRET)

Hans Magnus Lie.

LMS STRATEGIUTVALG (UTPEKT AV STYRET)

Tom Henry Knutsen
Øyvind K. Strandman
Espen Gukild
Svein Holtan

LMS BOKKOMITE (UTPEKT AV STYRET)

Lars Kr. Iversen	(2022-2024)
Linn T. J. Kristoffersen	(2022-2024)
Ole Jørgen Maaø	(2022-2024)
Kristin Granrusten	(2022-2025)
Espen Gukild	(2022-2025)

2. STYRETS AKTIVITETER

Aktiviteten i LMS tok seg meget bra opp i 2022 etter koronapandemien i 2020 og 2021. Styret har i perioden avholdt åtte styremøter og behandlet 57 saker, hvorav flere har vært gjengangere. Her nevnes spesielt arbeidet med vår deltakelse på Arendalsuka 2022, etablering av LMS bokkomité, og undervisning om Luftforsvarets historie ved grunnleggende spesialistutdanning ved Luftforsvarets skoler Kjevik.

3. LMS-SEMINARER OG MEDLEMSAKTIVITETER

Det har vært stor aktivitet i regi av LMS sentralstyre i 2022.

- I mai og juni avholdt vi seminarer på Evenes og på Andøya om Luftforsvarets maritime operasjoner
- I samme periode ble det avholdt et Battle of Britain-foredrag ved Luftkrigsskolen, dette også i regi av sentralstyret
- Vi avholdt et godt besøkt seminar i Oslo medio mai om flystasjonens betydning i forsvaret av Norge
- Før sommerferien var vi også delaktig i å arrangere LSTN Sørreisas' 60 års-markering
- I «høstsemesteret» startet vi opp med vår første deltakelse på Arendalsuka – noe som så absolutt ga mersmak
- Medlemshelgen ble avholdt på Vesle Skaugum i begynnelsen av september
- LMS markerte Luftforsvarets fødselsdag 10. november ved å holde et seminar i Oslo om personellsituasjonen i Luftforsvaret, samt vår årlige Rundebordskonferanse, med god støtte fra Eckbos legat, for ungdomspolitikere og kadetter fra Forsvarets skoler.

4. AKTIVITETER VED LOKALAVDELINGER

Aktiviteten ved våre lokalavdelinger, da med unntak av LMS-Rogaland, har vært på et tilnærmet nullnivå. LMS-Rogaland har gjennomført flere foredrag og medlemsmøter, samt at de 11. november markerte Luftforsvarets fødselsdag. De deltok også ved markeringen av Remembrance Day.

LMS-Vestfold arrangerte luftvernflaglig seminar med påfølgende middag til St. Barbaras ære 1. desember, på Fredriksvern Verft i Stavern.

5. PREMIERINGER 2022

Følgende premieringer for god innsats ved Luftforsvarets skoler i 2022 ble gjort:

- Stipend på kr. 10.000.- med LMS-crest med inskripsjon for beste bacheloroppgave ved Luftkrigsskolen, ble delt mellom Kari Blø Brune og Andrea Mongstad
- Innrammet bilde med inngravering til beste elev ved LFS ble tildelt Eskil Hove (Kull F1-2022) og Vetle Lynum (Kull F2-2022).

6. LUFTLED

Vårt luftmilitære tidsskrift, Luftled, har fortsatt sin meget positive utvikling. Det har vært tre utgivelser i 2022. Første utgave omhandlet «understøttelse». Andre utgave tok for seg temaet «Ukraina» og tredje utgave behandlet «Nordisk Forsvar». Annonseinntektene i Luftled 2022 var meget tilfredsstillende, noe som det framlagte regnskapet viser.

7. MARKERINGER 2022

LMS sentralt deltok på 8. mai markeringen på Akershus festning. Samme dag deltok LMS-Vestfold på markeringen ved Fredriksvern verft.

8. Medlemmer

Ved utgangen av 2022 hadde LMS 881 medlemmer mot 812 i 2021. Vår undervisning ved grunnleggende spesialistutdanning ved Kjevik gir oss en del nye medlemmer. Pr. 31. desember 2022 har alle kadettene ved Luftkrigsskolen gratis medlemskap i den tiden de er kadetter ved skolen.

Vi har fem Bedriftsmedlemmer: Kongsberg Defence and Aerospace (KDA), Holtan Partners, KAMS, Conrad Mohr AS og Aircontact Group.

8.1 Æresmedlemmer

Ingen ble tildelt LMS æresmedlemskap i 2022.

8.2 LMS Hederstegn

Siden opprettelsen av LMS' hederstegn i 2003 har det ved utgangen av 2022 blitt utdelt 44 hederstegn. Det ble i 2022 utdelt to hederstegn: På årsmøtet 17. mars 2022 ble vårt hederstegn tildelt Espen Gukild. I forlengelsen av strategiseminarer den 21. november 2022 ble oberstløytnant (p) Geir Ebbe Strøm tildelt hederstegnet.

9. ØKONOMI

Som regnskapet vil vise, så har LMS i 2022 hatt god kontroll på økonomien. Vi har et solid økonomisk fundament ved utgangen av 2022, noe som i all hovedsak må tilskrives det lave aktivitetsnivået vi hadde i 2021, grunnet koronapandemien.

10. VEDTEKTER OG SAMARBEIDSAVtaler

Det er ikke foretatt endringer i foreningens vedtekter i 2022. Samarbeidsavtalen mellom LMS og Luftforsvarsstaben fungerer godt.

Rygge, 17. februar 2023

Ole Jan Holtsdalen
Oversersjant
Leder LMS

Kjell R. Bugge
Oberstløytnant (p)
Sekretær LMS

BØKER OM LUFTFORSVARETS MARITIME OPERASJONER

TEKST:
KJELL R. BUGGE

«KYSTVAKTEN: POLITI OG SAMARITAN»

gir innsikt i de dramatiske hendelser som bidro til å forme kyststaten Norge til en stormakt på havet. Boken er skrevet av et knippe Kystvaktveteraner som har tilvirket, og selv bekostet dette produktet med det for øyet at historiene ikke skulle dø ut med dem.

Forfatter er tidligere kystvaktoffiser Per Eliassen. Han har blant annet hatt med seg som bidragsytere Torstein Myhre, skipssjef og tidligere Sjef KV Nord; Birger Tokle, Maskinsjef på kystvaktfartøy, Sigurd Kleiven, skipssjef på kystvaktfartøy, Kjell H Martinsen, fartøysjef Lynx og Sjef 337 skvadron og Rolf Eidem, flyger Lynx.

337 skvadrons deltakelse med Lynxhelikoptrene skisseres gjennom maritime luftmilitære operasjoner fra de store helikopterbærende Nordkappklassefartøylene. Boken er på 330 sider og i A4 format, og er rikt illustrert. Utsalgsprisen er kr. 349.- og kan bestilles gjennom Norli eller direkte hos Kjell H. Martinsen ved å kontakte han på epost la3qs@online.no

«PÅ VINGENE FOR NORGE»

ble skrevet av Georg Werner-Hansen like etter slutten av 2. verdenskrig. Boken gir et meget godt bilde av hva 333 skvadron – som eneste skvadron i Luftforsvaret som har vært i kontinuerlig drift siden opprettelsen – utrettet under krigen. Denne boken er vel det nærmeste vi kommer fortellingen om Luftforsvarets maritime luftoperasjoner i krigsårene. Boken forteller om det utall av oppgaver som skvadronen løste, og er illustrert med flere gode fotografier fra krigstiden.

Da boken ble utgitt ble den meget raskt solgt ut, men gikk dessverre etter hvert i «glemmeboken».

I forbindelse med markeringen av 333 skvadrons 80-års dag i 2022 tok kaptein Kristina S. Granrusten initiativet til å få trykket et nytt opplag av boken. Ved 80-års markeringen i juni 2022 solgte boken som «varmt hvetebrød». Luftmilitært Samfund har nå overtatt et lite antall av denne unike boken som vi selger. Boken koster kr. 350.- inklusive pakking og porto (innenlands). Boken kan bestilles på luftmils@online.no ■

KONGSBERG

KONGSBERG AVIATION
MAINTENANCE SERVICES

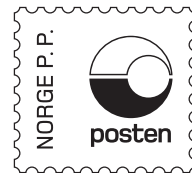
A KONGSBERG-PATRIA COMPANY

STRATEGIC PARTNER FOR THE ARMED FORCES

Ensuring Operational
Availability in
Peacetime, Crises
and Armed Conflict

kongsberg.com

FINN DINE
MOTSTANDERE

BESKYTT
VENNENE DINE

Integrator® er en rullebaneuavhengig, NATO Class I Small UAS (drone) som tilbyr en rekke nyttelaster og sensorer sammen med lang rekkevidde og flytid som vanligvis er forbundet med større og dyrere plattformer. Det er et modent og velprøvd system som kan operere fra improviserte steder på land eller fra skip til sjøs. Å velge Integrator UAS vil gjøre det norske forsvaret i stand til å trene og operere sømløst med styrkene til seks NATO-allierte. Insitu er stolte av å støtte prosjektet Integrated Remote Sensing for the Arctic (IRSA) og å jobbe med innovative norske selskaper for å optimalisere Integrator UAS for det arktiske miljøet.

